

Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Kamu Hukuku Anabilim Dalı
Kamu Hukuku Bölümü

Yüksek Lisans Tezi

BAŞKANLIK SİSTEMİ VE TÜRKİYE'YE UYGUNLUĞU SORUNSALI

Gamze KÜÇÜKOBA

Diyarbakır, 2014

Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Kamu Hukuku Anabilim Dalı
Kamu Hukuku Programı

Yüksek Lisans Tezi

BAŞKANLIK SİSTEMİ VE TÜRKİYE'YE UYGUNLUĞU SORUNSALI

Gamze KÜÇÜKOBA

Danışman
Prof. Dr. FAZIL HÜSNÜ ERDEM

Diyarbakır 2014

TAAHHÜTNAME

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Dicle Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum “*Başkanlık Sistemi ve Türkiye'ye Uygunluğu Sorunsalı*” adlı tezin/~~raporun~~ tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/~~raporunun~~ kağıt ve elektronik kopyalarının Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım. Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

Tezim/Raporum sadece Dicle Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.

Tezimin/Raporumun ... yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporunun tamamı her yerden erişime açılabilir.

17/02/2014

Gamze Kılıçkaya

YÖNERGEYE UYGUNLUK SAYFASI

..Başkanlık Sistemi ve Türkiye'ye Uygunluğu Formulu..... adlı
Yüksek Lisans/Doktora tezi, Dicle Üniversitesi Lisansüstü Tez Önerisi ve Tez Yazma
Yönergesi'ne uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan

Gamze Kılıçkoba

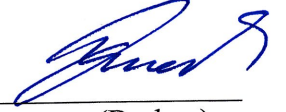
Danışman

Prof. Dr. Fazıl Hacıoğlu ERGİN

KABUL VE ONAY

Gamze Kılıçkoşa tarafından hazırlanan *Baskapık Sistemi ve Türkiye'ye Uyarlığı Sorunsalı* adındaki çalışma,
17.02.2014 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda jürimiz tarafından
Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Kamu Hukuku Bilim Dalında
[YÜKSEK LİSANS TEZİ/~~DOKTORA TEZİ~~] olarak [oybirliği / **oyçokluğu**] ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Fazıl Hüsni ERDEM

(Başkan)

(Danışman)

(İkinci Danışman)

Doç. Dr. F. Ali Avcılar

Yrd. Doç. Dr. Hüseyin Murat ŞIK

Enstitü Müdürü

.../.../20..

ÖZET

BAŞKANLIK SİSTEMİ VE TÜRKİYE'YE UYGUNLUĞU SORUNSALI

Bu çalışma, Türkiye’de uzun yıllardır tartışılan hükümet sistemi değişikliği ve başkanlık sistemine geçiş önerilerini incelemektedir. Böylece başkanlık sisteminin Türkiye’ye uygun olup olmadığı ve parlamenter sistemde yaşanan siyasi tıkanıklıklara çözüm getirip getirmeyeceği değerlendirilecektir.

Yapılan araştırmalar sonucunda, Türkiye’de yaşanan siyasi istikrar sorununun mevcut hükümet sisteminden değil, demokrasinin kötü işleyişinden kaynaklandığı anlaşılmıştır. Söz konusu sorununun, hükümet sistemi değişikliğiyle çözülemeyeceği ve Türkiye’de başkanlık sisteminin uygulanmasının tehlikeli sonuçlar doğuracağı hatta kişisel yönetime yol açacağı kanaatine varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Başkanlık Sistemi, Parlamenter Sistem, Politik İstikrarsızlık

ABSTRACT

PRESIDENTIAL SYSTEM AND THE ELIGIBILITY PROBLEM OF IT TO TURKEY

This study examines the change of the government system that has been discussed for many years in Turkey and the proposals of passing to the presidential system. Thereby, the eligibility of the presidential system for Turkey and unless presidential system solves the political blockings that emanate from the parliamentary system will be evaluated.

As a result of the research , it is understood that the political stability problem in Turkey doesn't result from the current government system; it emanates from the poor democracy functioning. It has come over that the talked problem can not be solved by the change of the government system, also application of the presidential system in Turkey would lead to dangerous consequences, even personal management.

Key Words: Presidential System, Parliamentary System, Political Instability

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AKP	: Adalet ve Kalkınma Partisi
ANAP	: Anavatan Partisi
AP	: Adalet Partisi
BDP	: Barış ve Demokrasi Partisi
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
DSP	: Demokratik Sol Parti
DYP	: Doğru Yol Partisi
FP	: Fazilet Partisi
MHP	: Milliyetçi Hareket Partisi
MSP	: Milli Selamet Partisi
RP	: Refah Partisi
SHP	: Sosyal demokrat Halkçı Parti
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı
YY	: Yüzyıl

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
KISALTMALAR	iii
İÇİNDEKİLER	iv
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KUVVETLER AYRILIĞI TEORİSİ.....	3
1.1. GENEL OLARAK KUVVELER AYRILIĞI TEORİSİ	3
1.1.1. Kuvvetler Ayrılığı Teorisinin Kökeni ve Gelişimi	4
1.1.1.1. Aristo.....	5
1.1.1.2. John Locke	5
1.1.1.3. Montesquieu.....	6
1.1.2. Günümüzde Kuvvetler Ayrılığı İlkesi	7
1.2. HÜKÜMET SİSTEMİ KAVRAMI.....	9
1.2.1. Hükümet Sistemi Tasnifi	10
1.2.2. Kuvvetler Birliğine Göre Hükümet Sistemleri: Kuvvetlerin Yürütmede Toplandığı Hükümet Sistemleri	11
1.2.2.1. Mutlak Monarşi.....	12
1.2.2.2. Diktatörlük	12
1.2.3. Kuvvetlerin Yasamada Toplandığı Hükümet Sistemi: Meclis Hükümeti Sistemi.....	13
1.3. KUVVETLER AYRILIĞINA GÖRE HÜKÜMET SİSTEMLERİ.....	14
1.3.1. Kuvvetlerin Yumuşak Ayrılığı: Parlamenter Sistem	14

1.3.2. Kuvvetlerin Sert Ayrılığı: Başkanlık Sistemi	16
1.3.3. Yarı Başkanlık Sistemi	17

İKİNCİ BÖLÜM

2. BAŞKANLIK SİSTEMİ: ABD ÖRNEĞİ	19
2.1. BAŞKANLIK SİSTEMİNİN TANIMI	19
2.2. BAŞKANLIK SİSTEMİNİN TARİHİ	19
2.2.1. Bağımsızlık Öncesi Dönem	19
2.2.2. Kıtasal Kongreler ve Bağımsızlığın İlanı.....	21
2.2.3. Konfederasyondan Federasyona Geçiş Süreci.....	23
2.2.4. Anayasanın Kabulü ve Sonraki Gelişmeler	25
2.3. BAŞKANLIK HÜKÜMETİ SİSTEMİNDEKİ TEMEL ORGANLAR	25
2.3.1. Başkan.....	26
2.3.1.1. Başkanın Görev Süresi.....	27
2.3.1.2. Başkanın Seçimi.....	27
2.3.1.3. Başkana Ait Görev ve Yetkiler	30
2.3.1.4. Başkan Yardımcısı	34
2.3.1.5. Bakanlar (Sekreterler)	34
2.3.2. Kongre.....	35
2.3.2.1. Kongre Üyelerinin Seçimi	35
2.3.2.2. Temsilciler Meclisi Üyelerinin Seçimi	36
2.3.2.3. Senato Üyelerinin Seçimi	37
2.3.2.4. Kongrenin Yapısı ve Çalışma Şekli	39
2.3.2.5. Temsilciler Meclisinin Yetkileri	40
2.3.2.6. Senatonun Yetkileri	41
2.3.2.7. Temsilciler Meclisi ve Senatonun Ortak Yetkileri	43
2.3.3. Yargı	44
2.3.3.1. Genel olarak Federal Yargı Sistemi	44
2.3.3.2. Federal Yüksek Mahkemenin Yetkileri	45

2.4. AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NDE BAŞKANLIK SİSTEMİNİN İŞLEYİŞİNİ KOLAYLAŞTIRAN ETMENLER	46
2.4.1. Fren ve Denge Sistemi (Check and Balances)	46
2.4.2. Siyasi Parti Sistemi	47
2.4.3. Baskı Grupları	50
2.4.4. Lobicilik	50
2.4.5. Sosyal ve Kültürel Yapı	51
2.4.6. Ekonomik Yapı	51

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. BAŞKANLIK SİSTEMİNİN TÜRKİYE'YE UYGULANABİLİRLİĞİ.....	53
3.1. TÜRK POZİTİF HUKUKUNDA HÜKÜMET SİSTEMLERİ	53
3.1.1. 1921 Anayasası'nın Benimsediği Hükümet Sistemi.....	53
3.1.2. 1924 Anayasası'nın Benimsediği Hükümet Sistemi.....	54
3.1.3. 1961 Anayasası'nın Benimsediği Hükümet Sistemi.....	55
3.1.4. 1982 Anayasası'nın Benimsediği Hükümet Sistemi.....	56
3.1.5. 2007 Anayasa Değişikliği Sonrası Benimsenen Hükümet Sisteminin Niteliği: Çift Meşruluk Sistemi.....	57
3.1.6. Türk Parlamenterizminin Zayıf Yanları.....	58
3.2. TÜRKİYE'DE BAŞKANLIK SİSTEMİNE GEÇİŞ TARTIŞMALARI.....	60
3.2.1. Turgut Özal Dönemi	61
3.2.2. Süleyman Demirel Dönemi.....	62
3.2.3. Tayyip Erdoğan Dönemi	64
3.2.4. Adalet ve Kalkınma Partisi Başkanlık Sistemi Önerisi.....	68
3.3. BAŞKANLIK SİSTEMİNİN YOL AÇTIĞI SORUN BOYUTLARI	73
3.3.1. 'Başkanlık Sistemi Siyasal İstikrar Yaratır' Yanılgısı.....	73
3.3.2. Katılık	74
3.3.3. Çift Meşruiyet	75
3.3.4. Kazananın Her Şeyi Aldığı Toplam Sıfır Oyunu.....	76

3.3.5. Siyaset Yarışının Dışarıdan Katılanlara Açık Olması.....	76
3.3.6. Başkanlık Sisteminin Siyasi Üslubu	77
3.4. BAŞKANLIK SİSTEMİNİN TÜRKİYE İÇİN DEĞERLENDİRİLMESİ	78
SONUÇ.....	83
KAYNAKÇA	87

GİRİŞ

1980'lerin başından beri Türkiye'de siyasi ve akademik planda, en çok tartışılan konulardan biri, siyasal iktidarın yapısıdır. Ülkemizde zaman zaman yaşanan siyasi tıkanıkların parlamenter sistemden kaynaklandığı ve başkanlık veya yarı başkanlık sistemine geçiş ile sonlanacağı fikri, günümüzde de bazı kimselerce ileri sürülmektedir. Ancak öncelikle, siyasal tıkanlıkların nedeninin, mevcut hükümet sistemimiz olup olmadığının irdelenmesi gerekir. Başkanlık sisteminin ülkemizde yaşanan siyasal tıkanmalara çözüm getireceğini iddia etmek için; sistemin başarılı ile uygulandığı ülkede, hangi koşullarda başarılı olduğunun ve Türkiye koşullarında uygulanmasının ne tür sonuçlar doğuracağını ortaya konması gerekir.

Başkanlık sistemi, 1787 Anayasası ile Amerika kıtasında ortaya çıkmıştır ve günümüze değin, dünyada sadece Amerikalılar tarafından yaklaşık iki yüzyıldır başarıyla uygulanmaktadır. Başkanlık sisteminin uygulandığı diğer ülkelerdeki başarısı ise, ülkelerin sosyal siyasal yapısına bağlı olarak değişmektedir.

Başkanlık sistemi katı kuvvetler ayrılığına dayanır. Sistemde, kuvvetlerin eşitliği söz konusudur. Ancak uygulamada, yürütmenin yasamaya üstünlüğü söz konusudur. Yürütmenin güçlü olması, sistemin tercih edilmesindeki en büyük etkenlerden biridir fakat sistemin düzgün işleyebilmesi için demokrasi ve toplumsal gelişmişlik seviyesinin yüksek olması gerekir. Aksi halde, sistem kolaylıkla kişisel yönetime dönüşebilir. Bu yüzden ABD hariç hiçbir ülkede sistem tam olarak başarılı olamamıştır.

Çalışmamızın amacı, mevcut hükümet sistemimize alternatif olarak sunulan başkanlık sistemini, olumlu ve olumsuz tüm özellikleri ile inceleyerek, Türkiye'ye uygulanabilirliğini ortaya koymaktır.

Çalışmanın birinci bölümü kuvvetler ayrılığı teorisinden oluşmaktadır. Kuvvetler ayrılığı genel özellikleri ile incelenmiş, teorinin tarihi, gelişimi, günümüzdeki şekli; kuvvetler birliği ve kuvvetler ayrılığına dayalı hükümet biçimleri incelenmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümü ise, başkanlık sistemi ve özelliklerine ayrılmıştır. Amerika Birleşik Devletleri örneği üzerinden sistemin tanımı, tarihi, temel organları ve sistemin Amerika'da iyi işlemesinin sebepleri incelenmiştir. Amerika Birleşik Devletleri, sistemin doğduğu ve en iyi şekilde işlediği ülkedir. Bu sebeple, başkanlık sistemi üzerinde yaptığımız inceleme, ABD örneği üzerinden yapılmıştır.

Çalışmanın üçüncü kısmı, başkanlık sisteminin Türkiye'ye uygunluğunun değerlendirilmesine ayrılmıştır. Türkiye'de Parlamenter Sistem; 1921, 1924, 1961 ve 1982 Anayasaları açısından ele alınmıştır. Ayrıca, Türkiye'deki Başkanlık Sistemi tartışmalarının tarihi incelenmiştir. Ülkemizde söz konusu sistemin uygulanmasının doğuracağı sonuçlar, açıklanmaya çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KUVVETLER AYRILIĞI TEORİSİ

1.1. GENEL OLARAK KUVVELER AYRILIĞI TEORİSİ

Anayasa teorisine göre devletin üç temel hukuki fonksiyonu vardır; yasama, yürütme ve yargı (Erdoğan, 2001: 167). Hukuki açıdan ise bu üç fonksiyon arasındaki ilişkiler kuvvetler ayrılığı teorisine göre açıklanır (Teziç, 1991: 388). Günümüzde kabul edilen tanımı ile kuvvetler ayrılığı, yasama, yürütme ve yargı olarak kabul edilen kuvvetlerin, değişik yollardan göreve gelen ve aralarında ‘fren ve denge mekanizması’ bulunan farklı organlara verilmesidir (Soysal, 1990: 47). Diğer bir ifadeyle, devletin yasama, yürütme ve yargı işlevlerinin birbirine karşı bağımsız organlar tarafından görülmesidir (Teziç, 2003: 393).

Teori, yetkilerin kötüye kullanmasının engellenmesi için, devletin üç ayrı gücünün üç farklı organa verilmesi üzerine kuruludur. Teorinin en önemli vurgu noktası ise, devleti oluşturan güçlerin, birbirleri karşısında olabildiğince bağımsız olmaları gereğidir. (Gözübüyük, 1995: 61) Çağdaş anayasa hukuku ve siyaset bilimine göre, kuvvetler ayrılığı demokratik bir devlet idaresinin ilk şartıdır ve kuvvetler ayrılığı mevcut bulunmayan siyasal rejimler totaliter ve otoriter rejimler olarak isimlendirilir (Demir ve Karatepe, 1989: 86). Kuvvetler ayrılığı liberal demokratik yönetim sistemlerinde sınırlama ve kontrol etmeyi amaçlamaktadır. Yönetimi dizginleme, kontrol etme ve gözetleme araçları, topluma daha fazla hizmet ve daha adaletli yönetimi garantiler (Aslan, 2009: 17).

Kuvvetler ayrılığı teorisi siyasi ve teknik olmak üzere iki yönlüdür. Teknik açıdan kuvvetler ayrılığının amacı, idare edenler arasında rasyonel görev dağılımı yaparak devletin yani kamu hizmetlerinin işleyişini etkin hale getirmektir (Duverger, 1966: 36).

Kuvvetler ayrılığının siyasi yönü ile kastedilen ise, iktidarı sınırlandırmak yoluyla kişi hak ve özgürlüklerini güvence altına almaktır (Duverger, 1966: 36).

Kuvvetler ayrılığını ilk ortaya koyanlar, sorunun teknik yönünden çok siyasi yönüyle ilgilenmişlerdir. Ancak daha sonraki yıllarda teorinin siyasi yönü önemini yitirmeye başlayınca, teorinin teknik yönü işlevsellik kazanmıştır (Duverger, 1966: 36).

1.1.1. Kuvvetler Ayrılığı Teorisinin Kökeni ve Gelişimi

Kuvvetler ayrılığı düşüncesinin kökeni Antik Yunan ve Roma'ya kadar dayanmaktadır (Aslan, 2009: 19). Modern kuvvetler ayrılığı teorisinin gelişmesi ise, 17. ve 18. Yüzyıl siyasal düşünce sisteminin sonucudur (Tanilli, 1981: 375). Avrupa'da aydınlanma sonrasında doğal hukukun bir uzantısı olarak kabul edilen liberal yasaların kabulüyle hayat bulan kuvvetler ayrılığı teorisi, demokratik yönetimlerin vazgeçilemez parçası haline gelmiştir (Aslan, 2009: 17).

18. yüzyılın sonlarında monarşi rejimlerini yıkmak ve yerine hürriyet rejimini kurmak için çalışanlarca, kuvvetler ayrılığı ilkesi oldukça önemliydi. Zira hürriyetlerin sağlanabilmesi için, kuvvetlerin birbirinden ayrılmaları gerekliydi. Gerçekten kuvvetler ayrılığı ilkesi, Fransa'da ihtilalciler tarafından bir siyasi dogma olarak kabul edilmişti (Kapani, 1976: 281). Bu dogma en açık ifadesini 1789 İnsan ve Yurttaş Hakları Beyannamesi'nin 16. maddesinde bulmuştur. Bu maddede şöyle denilmektedir: "*Bir toplumda hakların teminatı sağlanmamış ve kuvvetlerin ayrılması gerçekleştirilmemişse o toplumun anayasası yoktur.*" (San, 1974: 41).

Bir toplumda kuvvetler ayrılığı prensibi mevcut değilse yani, kuvvetler birbirini durduramıyorsa ve yasama ile yürütme kuvvetleri aynı organda birleşmişse, o toplumda anayasa ve hürriyet yok demektir. Bu yüzden, 18. yüzyıl anayasaları, kuvvetler ayrılığı prensibini, anayasanın temel taşı olarak kabul etmişlerdir (Kapani, 1976: 282).

Kuvvetler ayrılığı ilkesinin modern zamanlardaki doktriner kurucularının Locke ve Montesquieu olduğu kabul edilir (Hekimoğlu, 2009: 8). Teoriyi ilk ortaya atan ise Aristo'dur. Kuvvetler ayrılığı ilkesini ortaya koyanlar, bazı noktalarda farklı düşünceler de,

yönetim baskısını engelleme ortak gayesinde buluşmuşlardır (Teziç, 2004:394). Kuvvetler ayrılığı teorisinin daha iyi anlaşılabilmesi için üç düşünürün fikirlerine de değinmek gerekir.

1.1.1.1. Aristo

Erdemlilikten hareketle ideal yönetim biçimini arayan Aristo, devletin faaliyetlerini üçe ayırarak her bir faaliyetin ayrı bir organa verilmesi gerektiği fikrini ilk ortaya atan kişidir. Aristo iktidarın kime ait olduğu sorusunu sorarak, her cevabıyla bir rejimi tanımlamıştır. Düşünüre göre iktidar tek bir kişiye aitse rejimin adı monarşi; bir zümrenin elinde ise aristokrasi; tüm yurttaşlara ait ise timokrasidir. Aristo bu rejimlerin bozulmaları durumunu da inceleyerek, monarşinin bozulması sonucunda tirani; aristokrasinin bozulması ile oligarşi ve timokrasinin bozulması sonucunda ise demokrasinin doğacağını belirterek hükümetlerin yozlaşması ile iktidarın kullanılışındaki değişikliği ele almış ve incelemiştir (Tunaya, 1980: 388).

Yasa ve anayasa ayrımını ilk kez açıklayan düşünür Aristo'dur. Aristo'ya göre, egemenliği elinde tutanları dizginlemek ancak yasaların üstünlüğünü sağlamakla mümkündür (Sarıca, 1993: 23). Düşünür Politika adlı eserinde; *'Bütün anayasalarda üç öge vardır ve ciddi bir yasa koyucu bunların her biri için en iyi düzenlemeyi aramalıdır. Bu öğelerin birincisi toplumca görüşüp düşünmedir. Yani ulus çapında önem taşıyan her şeyin tartışılmasıdır. İkinci ise yürütmedir. Yani tüm görev ve yetkilerin karmaşası, bunların sayıları ve nitelikleri, yetkilerinin sınırları ve seçilme yöntemleri, üçüncüsü yargı düzenidir.'* demektedir (Turhan, 1989: 3).

1.1.1.2. John Locke

Liberal devletin öncüsü olarak kabul edilen Locke, siyasal güçleri yasama, yürütme ve federatif olarak üçe ayırmıştır. Kanunları çıkaran güç yasamadır. Yasamaya bağlı olarak, kanunların uygulanması görevi yürütme organını oluştururken, savaş ve barış yapma gücü ile uluslararası ilişkiler dahil tüm meseleler federatif gücün alanına girer. Politik gücün

sınırlanması, ayrılması ve birbirine karşı dengelenmesi düşüncesi hakkında temel kaynak John Lock'tur. Mutlak egemenlik fikrini kesin bir şekilde reddeden Locke, onun yerine rızaya ve yasamanın üstünlüğü görüşüne dayalı bir yönetim talep etmiştir (Hekimoğlu, 2009: 10-12).

Locke'a göre özellikle yasama ve yürütme güçleri birbirinden ayrılmalıdır. Zira kanun koyucular kendilerini yasaların üzerinde görüp, kendileri yasaları uygulama yoluna gidebilirler. Bu sebeple, kanunları uygulayacak ayrı bir yürütme erki gereklidir (Göze, 1995: 155). Tirani bir yönetime karşı tedbir olarak, yasama ve yürütme güçlerinin birbirinden ayrılması anlamında kuvvetler ayrılığının önemi burada yatmaktadır (Hekimoğlu, 2009: 12). Düşünüre göre bu iki erkin ayrı ellerde toplanması vatandaşlar açısından güvence oluşturur (Kışlalı ve Gerek, 2004: 298).

Locke'un kuvvetler ayrılığı teorisine göre, hakimlerin bağımsızlığı da önemlidir. Düşünüre göre her ne kadar hakimler önemli olsa da, yasama ve yürütme arasındaki güçler ayrılığının bir parçası değildirler ve güç kullanımını önlemek için uyuşmazlıkları çözüme fonksiyonunu yerine getirirler. Yargı, Locke'un teorisinde ayrı bir güç olarak kabul edilmemekte, yürütme erkinin bir parçası olarak kabul edilmektedir (Hekimoğlu, 2009: 13).

1.1.1.3. Montesquieu

Yasama ve yürütme güçleri arasında ilk ayırım yapan kişi Locke olmasına karşın, güçler ayrılığını, politik teorisinin köşe taşı yapan düşünür Montesquieu'dur (Hekimoğlu, 2009: 14). Locke, görüşlerini normatif yargılardan esinlenerek oluştururken, Montesquieu tamamen ampirik bulgulardan hareket etmiştir (Erdoğan, 2001: 168).

Teorinin önemli öncülerinden Montesquieu, ilk defa üç ayrı anayasal organdan bahseden kişidir (Aslan, 2009: 27). Ona göre, her devlette bulunan bu üç ayrı erkten; yasama, devletler hukukuna; yürütme ve federatif ise sivil hukuka ilişkindir. Montesquieu, erkleri eserinde şöyle açıklar: *“Birincisi hükümdar ya da bu işe memur edilmiş kimse ya bir süre için ya da her zaman için yürürlüğe girecek kanunları yapar; eskiden yapılmış olanları*

düzeltilir ya da yürürlükten kaldırılır. İkincisi, barışı sağlar ya da savaş açar, büyükelçiler gönderir ya da kabul eder, ülkesinde güveni sağlar, istilaları önler. Üçüncüsüyle de suçluları cezalandırır ya da kişiler arasındaki anlaşmazlıkları yargılar. Buna yargılama yetkisi, ikincisine de sadece devletin uygulama ya da yürütme yetkisi adını vereceğiz (Montesquieu, 2011: 170).

Montesquieu'nun geliştirdiği kuvvetler ayrılığının özü ve amacı insan onurunun ve bireysel özgürlüğün koruma altına alınmasıdır. Ona göre, erkler arasındaki yetki dağılımı, demokratik bir yönetim için zorunludur. Demokratik bir yönetimin var olabilmesi için bireysel özgürlüklerin garanti altına alınması ve merkezi gücün tek elde toplanmasının önlenmesi gerekir. Merkezi gücün tek elde toplanmasının önlenmesiyle, bu gücün suiistimal edilmesi ihtimali önlenilecektir. Ancak, Montesquieu bu organların, bireysel özgürlükleri kısımları için birbirlerini karşılıklı olarak denetlemelerinin zorunlu olduğunu da vurgulamıştır (Aslan, 2009: 27-28). Bugün denge ve fren mekanizmaları olarak bilinen işleyişin temelini *'İktidarın kötüye kullanılmaması için, olayların düzeni gereğince, iktidarın bizzat iktidarı durdurması lazım.'* diyerek ifade etmiştir (Montesquieu, 2011: 169). Montesquieu'nun düşüncelerinin izinden gidilerek günümüzün modern demokrasileri ve sahip oldukları ilkeler oluşturulmuştur (Aslan, 2009: 28).

1.1.2. Günümüzde Kuvvetler Ayrılığı İlkesi

Yirminci yüzyılda yaşanan siyasal, sosyal ve ekonomik değişiklikler pek çok diğer ilke gibi, siyasal hukukun temel ilkelerinden biri olarak kabul edilen kuvvetler ayrılığı kuramının eski önemini kaybedip, değişim yaşamasına sebep olmuştur (Kubalı, 1971: 366).

Kuvvetler ayrılığı ile ilgili yaşanan ilk değişiklik; kuvvetler ayrılığı kavramı yerine, fonksiyonlar ve organlar ayrılığı olarak sınıflandırma yapmanın daha doğru olacağı düşüncesidir. Çünkü gerçekte, yasama, yürütme ve yargı egemenliğin farklı görüşlerinden başka bir şey değildir. Egemenlik tek ve bölünmez ise, bu egemenliğe bağlı çeşitli kuvvetleri birbirinden ayırarak egemenliğin kullanımının paylaşılması söz konusu olmaz. Bu açıdan, devlette iş bölümü gereklerinin yürütme, yasama ve yargı fonksiyonlarının birbirinden ayrı

organlara bırakılmasını zorunlu kılmasından dolayı, bu kuramdan asıl anlaşılması gereken, kuvvetlerin ayrılığı değil fonksiyonların ayrılığı olmalıdır (Kubalı, 1971: 366).

Uzun bir geçmişe sahip kuvvetler ayrılığı ilkesi, aslında siyasi bir amaçla ortaya konulmuştur. Bu amaç, devlet iktidarın keyfi kullanımını engelleyerek, bireylerin özgürlüklerini güvence altına almaktır. Yani, kuramın temelini özgürlük olduğu söylenebilir. Oysa zaman içerisinde, kuvvetler ayrımı kuramının ana fikri unutulmuş, kuvvetler ayrılığı sadece teknik bir öneri, hukukun tekniğiyle ilgili bir kavram haline dönüşmüştür. Günümüzde kuvvetler ayrılığı kuramı ile ilgili şu önerme geçerlidir; devlet fonksiyonlarını yerine getirmeye hukuken yeterli kılınan birbirinden ayrılmış organların bulunması. Bir hukuki iktidar ancak birbirinden ayrı organlarca kullanılıyorsa, devlet görevinin yerine getirilmesine uygundur (Erdoğan, 1997: 106-107). Yani, her bir devlet görevinin yerine getirilebilmesi için onların tasnifine ilişkin üç ayrı türde iktidara ihtiyaç vardır. Kuvvetler ayrılığı kuramının sahip olduğu bugünkü anlayış ve uygulama, teorisinin tamamıyla hukuki bir sorun olarak anlaşıldığını göstermektedir (Kapani, 1997: 282).

Yasama ve yürütme erkleri ne kadar ayrı tutulmaya çalışılsa da, erklerden birinin diğerine göre daha üstün bir durum kazanacağına dair bir kurama yönelik eleştiri mevcuttur. Modern devlet yönetimleri artık, yasama ve yürütme arasında gittikçe artan ve sıkılaştıran bir iş birliğini gerekli kılar. Yani bu durumda kuvvetlerden birinin diğerini kendi gücü altına sokacağı, sevk ve idare edeceği kaçınılmazdır. Söz konusu kuvvet, yasama ve ya yürütme olabilir (Kapani, 1997: 282).

Günümüzde modern devlet işleyişinde siyasi parti olgusu, yürütme ve yasama organları arasındaki ilişkiyi belirleyen kuvvetler ayrılığı kavramını fiilen değerden düşürmüştür. Bunun sebebi modern devlette siyasi partilerin, devlet yönetiminde oldukça önem kazanmalarındır (Gözübüyük, 1991: 69).

Biçimsel anlamda ayrı olan yasama ve yürütme kuvvetleri, gerçekte parti mekanizması içinde birleşmişlerdir. Bir yanda hem hükümete, hem de parlamentoda çoğunluğa sahip iktidar partisi, diğer yanda ise muhalefet partisi söz konusudur (Gözübüyük, 1991: 69).

Kurama yöneltlen bir diğer eleştiri ise, yasamanın yürütmenin aşırılıklarına karşı bir fren işlevi görememesidir. Böyle bir fren sistemini Başkanlık sisteminde görmek mümkündür. Yürütmenin meclis içerisinde çıktığı ve ona karşı siyasal sorumluluğunun bulunduğu parlamenter rejimlerde hükümet, kendisini destekleyen parlamentodaki çoğunluğa dayanarak dilediği kanunları kolayca kabul ettireceği bir gerçektir. Böylece, kuvvetler ayrılığı yerine kuvvetler birliğinin yaşanması doğaldır. Yasamanın bundan sonra, temsili özelliğine rağmen yönetilenler için bir güvence oluşturduğu söylenemez. Zira çağdaş demokratik rejimlerde, yönetilenlerin başlıca güvencesi bağımsız yargı organlarıdır (Erdoğan, 1997: 107).

Erklerin karşılıklı olarak birbirlerini denetleyebilmelerine karşın, yine de her üç erkin bir takım aşırılıkları engelleyemediği gözlemlenmektedir. Bu noktada bazı düşünörlere göre, her üç erkin fonksiyonlarını düzenleyecek ve dördüncü erk olarak da adlandırılabilir bir koordinatör birime ihtiyaç duyulmaktadır. Böyle bir erk, aracı ve ya yansız erk olarak isimlendirilebilir. Ayrıca böyle bir erkin, kuvvetini ne halktan ne de yasama organından ne de yürütmeden almayan ancak, monarşiden kazanan bir kral olması gerektiği üzerinde durulmuştur. Günümüzdeki parlamenter rejimlerde ise, sembolik konumu ile öne çıkan devlet başkanının ayrı bir güç olarak ele alınması önerilmektedir. Böylece, devlet başkanının yasamanın aşırılığını, sorunlu bir yasanın hazırlanmasını veya ilanını önleyerek hükümetin ise bir kararını yürürlüğe sokmayarak ve keyfi verilmiş kararlarda af yoluna giderek engelleyebileceği üzerinde durulmaktadır (Ulusoy, 2003: 93).

1.2. HÜKÜMET SİSTEMİ KAVRAMI

Hükümet sistemi kavramı üzerinde evrensel bir tanım mevcut olmamakla beraber, devlet içindeki kuvvetlerin dağılımı ve düzenlenişi bakımından anayasal demokrasilerde veya demokratik olmayan rejimlerde uygulanan kural ve kurumlar dizgesinin bütünü olarak tanımlanabilir (Erdoğan, 2007: 13).

Hükümet sisteminin bir ülkedeki siyasal sistemden daha dar ve sınırlı bir anlamı vardır. Çünkü siyasal sistem, hükümet sistemi yanında, bir ülkedeki siyasal partiler, seçim

sistemi, siyasi kültür, tarih ve sosyoloji ile ekonomik alt yapı gibi siyasetle doğrudan veya dolaylı olarak ilgili, o ülkedeki tüm kurum, kural ve değerleri içerisine alan, çok daha geniş bir kavramsal çerçeveyi bünyesinde barındırır. Buna göre, siyasal sistem denilince, politik gücün elde edilmesi, kullanılması ve kontrolüne ilişkin yazılı olan ve olmayan kuralların bütünü anlaşılır (Hekimoğlu, 2009: 6).

Hükümet sistemi, siyasal sistemin bir unsurudur ancak hükümet sistemi, siyasal sistemin sıradan bir unsuru değildir. Modern bir devlette mevcut bulunan üç temel devlet erkinin görev ve yetkileri yanında, bunların hangi organlar tarafından ifa edileceği ve birbirleriyle olan kurumsal ilişkilerini de içermesi, hükümet sistemine, diğer siyasal sistem konuları arasında özel bir konum atfedilmesine neden olmaktadır (Özbudun ve Yürük, 2004: 99).

Siyasal sistemin bir ögesi olan siyasal rejim ise, hükümet sisteminden daha geniş bir kavramı ifade eder. Siyasal rejim kavramı, bir devlet idaresinde egemenliğin hangi organlar tarafından ve ne suretle kullanılacağına dair kurum ve kuralları ifade eder. Siyasi sisteme göre siyasal rejimle, daha doğrudan bir konu yakınlığı ilişkisi bulunmasına karşın, hükümet sistemi, siyasal rejimin ilgi alanına giren konulardan yalnızca biridir. Ancak, hükümet sistemine ilişkin tartışmalar, siyasal rejimin karakterini belirlemede oldukça önemlidir (Hekimoğlu, 2009: 6-7).

1.2.1. Hükümet Sistemi Tasnifi

Hükümet sistemlerinin tasnifinde genellikle, devletin temel kuvvetleri arasındaki ilişki esas alınır. Ancak tüm demokratik hukuk devletlerinde yargı kuvvetinin bağımsız, ayrı bir kuvvet olması gerektiği kabul edildiği için hükümet sistemlerinin tespitinde yargı kuvveti dışında kalan iki temel kuvvet, yasama ve yürütme kuvvetleri arasındaki ilişkiler belirleyici olmaktadır (Onar, 2005: 71-72).

Yasama ve yürütme kuvvetleri arasındaki ilişkiler incelendiği zaman, iki tür hükümet sistemi ortaya çıkar; kuvvetler birliğine dayalı hükümet sistemleri ve kuvvetler ayrılığına

dayalı hükümet sistemleri. Yasama ve yürütmenin tek bir organda birleşmesi durumunda kuvvetler birliğine dayalı hükümet sistemleri söz konusudur. Eğer yasama ve yürütme organları ayrı ayrı organlara verilmişse, kuvvetler ayrılığına dayalı hükümet sistemlerinden bahsedilir (Turhan, 1989: 21).

Kuvvetler birliğine dayanan hükümet sistemleri iki şekildedir: Kuvvetlerin yürütme organında birleşmesi halinde meydana gelen mutlak monarşi ve diktatörlük rejimleri ile kuvvetlerin yasama organında birleşmesi durumunda ortaya çıkan meclis hükümeti sistemi (Gözler, 2007: 85-87).

Kuvvetler ayrılığına dayalı siyasal sistemlerde ise, yasama ve yürütme iktidarları birbirlerinden ayrılmıştır ve birbirlerinin hukuki varlığına son verme yetkisine sahip değillerdir. Devletin organları arasında ya tamamen bir ayırım söz konusudur, ya da yumuşak, dengeli ve aralarında iş birliğine imkan verecek şekilde bir ayırım bulunmaktadır (Hazır, 1990: 148).

Kuvvetler ayrılığına dayalı hükümet sistemlerinde, yasama ve yürütme organları arasındaki ayırım sert ve organlar arasındaki ilişkiler son derece sınırlı ise başkanlık hükümeti sistemi; kuvvetler yumuşak bir şekilde birbirinden ayrılmış, yasama ve yürütme kuvvetleri arasındaki ilişkiler yoğun ise, parlamenter hükümet sistemi söz konusu olur (Özer, 2003: 106). Üçüncü bir hükümet sisteminin de bu kategoride değerlendirilmesi gerektiği son elli yıl içerisinde birçok yazar tarafından belirtilmiştir. Anılan hükümet sistemi, başkanlık sistemi ile parlamenter sistemin bazı unsurlarını birleştiren yarı başkanlık hükümeti sistemidir (Onar, 2005: 75).

1.2.2. Kuvvetler Birliğine Göre Hükümet Sistemleri: Kuvvetlerin Yürütmede Toplandığı Hükümet Sistemleri

1.2.2.1. Mutlak Monarşi

Yasama ve yürütme kuvvetlerinin hükümdarda toplanmasını içeren hükümet sistemi türü olarak mutlak monarşilerde, yasama yürütme ve hatta yargı yetkisi hükümdara ait olup, devlet içerisinde tek ve en yüksek otorite yine hükümdarın kendisidir (Gözler, 2007: 85). Mutlak monarşilerde tüm güçler hükümdarın şahsında birleşmiştir. Yönetici veya yöneticilerin sınırsız bir güce sahip olduğu hükümet sistemidir (Hekimoğlu, 2010: 54). Hükümdar isterse devlet içinde asli organlar kurabilir ve bu organların yetkilerini kendisi serbestçe tayin edebilir. Bu sistemde, hükümdar istediği zaman verdiği yetki ve hakları geri alabilir (Hazır, 1990: 147).

1.2.2.2. Diktatörlük

Diktatörlük hem bir hükümet sistemi hem de liderlik biçimidir. Diktatörlük, yasama, yürütme ve hatta yargı erklerinin tek bir şahıs ve ya grubun egemenliğinde bulunduğu bir rejimi ima eder. Bu rejimde olağanüstü güçlerin toplanması durumu söz konusudur. Yönetilenlerin rızası aranmaz ve gücün merkezileşmesi daha belirgin hale gelir (Gözler, 2007: 86).

Diktatoryal bir yönetimde, politik yetkiler halka veya temsilcilerine verilmez. Her türlü direnişin zor gücüyle bastırıldığı diktatörlüklerin demokratik bir rejim olduğundan söz edilemez. Bununla birlikte diktatörlüklerin bazen demokratik veya görünüşte demokratik bir usulle saptırılmış bir şekilde kurulduğu görülür. Çoğunluk oyunu alan diktatörlerin meşru görülebilmesi tehlikesi bu bağlamda önemlidir, çünkü demokrasinin içsel temel ilkelerinin, demokratik yollarla yok edilebilmesi mümkündür (Hekimoğlu, 2010: 78-79).

1.2.3. Kuvvetlerin Yasamada Toplandığı Hükümet Sistemi: Meclis Hükümeti Sistemi

Meclis hükümeti sistemi, halk tarafından seçilen bir yasama meclisinin diğer tüm devlet organlarının üzerinde tartışmasız üstünlüğünün söz konusu olduğu ve meclisin sadece seçmenlerin düzenli aralıklarla yaptığı seçimlerle kendisini yenileme işlemine tabi kıldığı bir modeli ifade eder (Hekimoğlu, 2010: 104).

Meclis Hükümeti sistemi, ilk kez Fransız devriminde bir anayasal demokratik hükümet biçimi olarak öngörülmüş ve 1793 Anayasasında yer almıştır (Turhan, 1989: 24). Sistemin teorik kaynağı olarak, Rousseau'nun 'Toplum Sözleşmesi' eserinde dile getirdiği, millet iradesinin ve egemenliğinin bölünmezliği ilkesi gösterilebilir (Teziç, 1991: 397).

Meclis hükümeti sisteminde, yasama ve yürütme güçleri, yasama organında birleşmiştir (Özbudun ve Yürük, 2004: 5). Bu sistemde hükümetin yasama karşısında bir kimliği bulunmamaktadır. Yürütme içinde üstün bir yeri olan devlet başkanı da bulunmamaktadır. Yürütme kurulu, meclis içerisinde seçilen üyelerden oluşur ve meclis bu kurulu istediği zaman görevden alabilir (Hazır, 1990: 146). Yürütmeden bağımsız bir yetki olarak söz etmek mümkün değildir (Erdoğan, 2001: 185).

Meclis hükümeti sisteminin altında yatan temel mantığa göre, meclis halkın oylarıyla seçildiğine göre, diğer devlet organlarının üstünde bulunmalıdır ve meclisin tüm erkleri bünyesinde toplaması doğal karşılanmalıdır. Siyasal erkin tamamıyla meclisin elinde bulunduğu meclis hükümeti sisteminde, sadece yasama ve yürütme değil, siyasal konulardaki yargı yetkisi de yasama organına aittir ki bu durum, mecliste odaklanmış tam bir güçler birliğini ima eder (Eroğul, 2004: 77).

Meclis hükümeti sisteminin temel özellikleri şu şekilde sıralanabilir:

1. Yürütmenin ayrı bir erk sayılmadığı bu sistemde, yasama ve yürütmenin meclis bünyesinde toplanmasından anlaşılacağı üzere meclisin üstünlüğü ilkesi geçerlidir.

2. Meclis adına yürütme görevini üstlenen kurul üyeleri tek tek meclis tarafından seçilir.
3. Ayrı bir başkan mevcut değildir ve bakanların ortak sorumluluğu yerine her bir bakanın kendi etkinliklerinden dolayı meclise karşı sorumlu olması ilkesi geçerlidir.
4. Yürütmenin yasama üzerinde onu dağıtma gibi herhangi bir yetkisi mevcut değildir ve meclisle yürütme arasında bir görüş ayrılığı olması durumunda yürütme meclis kararı doğrultusunda görevine devam eder.
5. Daha çok sembolik görevleri olan devlet başkanlığını, meclis tarafından seçilen bir kişi, yine meclis adına yerine getirir (Gözübüyük, 2008: 41-42).

1.3. KUVVETLER AYRILIĞINA GÖRE HÜKÜMET SİSTEMLERİ

Kuvvetler ayrılığına dayalı siyasal sistemlerde, yasama ve yürütme iktidarları birbirlerinden ayrılmıştır ve birbirlerinin hukuki varlığına son verme yetkisine sahip değillerdir. Devletin organları arasında ya tamamen bir ayırım söz konusudur, ya da yumuşak, dengeli ve aralarında iş birliğine imkan verecek şekilde bir ayırım bulunmaktadır (Hazır, 1990: 148).

1.3.1. Kuvvetlerin Yumuşak Ayrılığı: Parlamenter Sistem

Parlamenter hükümet sistemi kuvvetlerin yumuşak ayırımına dayanır (Özer, 1981: 66). Kuvvetlerin yumuşak ayırımına dayanan parlamenter hükümet sisteminde, yasama ve yürütme güçlerinin ayrı ayrı organlarda bulunacağı kabul edilir ve bu ayırım başkanlık sistemindeki kadar sert değildir. Yasama ve yürütme organlarının birbirlerini etkileme imkanı vardır; hatta bu organlar iç içe kabul edilir (Lijphart, 1994: 96).

Parlamenter hükümet sistemi her ne kadar kuvvetler ayrılığına dayansa da, bu hükümet sisteminde kuvvetler ayrılığı ilkesini zedeleyen bazı hususlar mevcuttur. Yasama ve yürütme organlarının birbirini etkilemesini sağlayan, yasama organının yürütme organını

denetleme araçları ve yürütme organının meclisi fesih yetkisini kuvvetler ayrılığı ilkesi ile bağdaştırmak mümkün değildir (Lijphart, 1994: 96). Yasama organı ile yürütme organının iç içe olması da bu hükümet sisteminin kuvvetler ayrılığına dayandığını ileri süren görüşü çürütmektedir. Parlamenter hükümet sisteminin bu haliyle kuvvetlerin birbirinden tamamen ayrılmadığı, kuvvetlerin birbirine bağlı olduğu bir sistem olduğu söylenebilir (Stephan ve Skach, 1994: 120).

Parlamenter sistemde, yasama ve yürütme organları arasındaki fonksiyonel açıdan değil, aynı zamanda organik açıdan da bağ vardır. Yürütme organının ağırlıklı kanadını oluşturan Bakanlar Kurulu, genellikle yasama organı üyeleri arasından seçilir. Bu açıdan bakıldığı zaman, parlamenter hükümet sisteminin kuvvetler ayrılığına değil, kuvvetlerin sürekli işbirliğine dayanan bir sistem olduğu söylenebilir (Teziç, 2001: 395). Her ne kadar, yasama ve yürütme organları arasında organik ve fonksiyonel açıdan bağ bulunsa da, parlamenter sistemde yürütme organının ayrı bir hukuki kişiliği vardır ve yasama organından emir ve direktif alma durumu söz konusu değildir. Aksi takdirde, parlamenter hükümet sisteminin meclis hükümeti sisteminden pek farkı kalmayacaktır (Turhan, 1989: 55).

Parlamenter hükümet sistemi, kuvvetler ayrılığı teorisinin gelişmesine paralel bir tarihi gelişim sürecinden geçmiştir. Parlamenter hükümet sistemi, insan aklının bir ürünü olmaktan çok, tarihi tesadüflerin bir sonucudur (Aldıkaçtı, 1960: 48). Güçlü monarşilerin zayıflayıp, buna karşın temsili organların güç kazanması ile gelişmiş bir sistemdir (Teziç, 2001: 403). İngiltere’de doğup, gelişmiştir (Aldıkaçtı, 1960: 48). İngiltere’de kralın temsilcisi olan hükümet ile halkın temsilcisi olan parlamento arasında 1215 tarihli Magna Carta’dan günümüze kadar süren mücadele parlamenter hükümet sisteminin bugünkü şeklini almasını sağlamıştır (Özer, 1981: 66-67). Klasik anlamda parlamenter hükümet sisteminin İngiltere’deki temsili rejimin on dokuzuncu yüzyılda bu ülkede görülen ve anlaşılan şekli olduğu ifade edilmektedir (Aldıkaçtı, 1960: 48).

Parlamentar sistemin dayandığı temel unsurlar Şunlardır:

1. Yürütme gücü parlamentodan çıkan ve parlamentonun güvenine tabi bir hükümet tarafından kullanılır.
2. Devlet başkanı, yürütme gücünün kullanımına sınırlı ölçüde katılır.
3. Yasama gücünü kullanacak olan parlamento halk tarafından doğrudan doğruya seçilir.
4. Yasama ve yürütme güçleri, birbirlerinin varlığına güvensizlik oyu ve fesih mekanizmalarıyla son verebilir (Yazıcı, 2011: 37-38).

1.3.2. Kuvvetlerin Sert Ayrılığı: Başkanlık Sistemi

Başkanlık sistemi kuvvetler ayrılığı teorisinin gelişmesiyle oluşmuştur ve ilk kez 1787 tarihli Amerikan anayasasında somutlaşmıştır (Yaşın, 1997: 29).

Kuvvetlerin sert ayrılığına dayanan başkanlık sisteminde, yasama, yürütme ve yargı erkleri birbirlerinden tamamen bağımsız çalışır. Her erkin kendi faaliyet alanı bulunur. Hiçbir kuvvet, diğer kuvvetin görev alanına müdahale edemez ve diğer bir kuvvet üzerinde etkileme gücüne sahip değildir (Teziç, 1991: 423). Montesquieu'nun vurguladığı üzere, başkanlık sistemi, yasama, yargı ve yürütme erklerine en çok özgürlük sağlayan rejimdir (Çam, 1990: 489).

Başkanlık sisteminde yasama ve yürütme erklerinin alanları açık olarak tanımlanmıştır (Verney, 1959: 41), organlar arasında kesin bir ayrılık vardır. Kuvvetler ayrılığı en katı şekilde uygulanır ve yasama ve yürütme organları arasındaki ayırım, parlamenter sistemdeki gibi sadece işlevsel değildir. Yasama ve yürütme organik açıdan da birbirlerinden tamamen ayrılmıştır. Yasamanın işlevi kural koymak, yürütmenin işlevi ise, yasaları uygulamak ve yürütmektir. Kuvvetlerin organik olarak ayrılması yasama ve yürütmenin işlevlerinin ayrı ayrı organlar tarafından yerine getirilmesi ve bu organların birbirinden bağımsız olması anlamına gelir (Türköne, 2012: 141).

Başkanlık sisteminin kendine özgü temel özellikleri şunlardır:

1. Başkanlık sisteminde, yürütme gücünü tek başına kullanacak olan başkan, doğrudan ve ya dolaylı olarak halk tarafından seçilir (Gözler, 2001: 17).
2. Yasama yetkisini kullanan ve çoğu zaman kongre olarak adlandırılan organ başkanlık seçiminde olduğu gibi, belirli bir süre için halk tarafından seçilir.
3. Yasama ve yürütme organları birbirlerinin varlığına son verebilecek hukuki mekanizmadan yoksundurlar (Yazıcı, 2011: 37). Yasama ve yürütme arasındaki ilişkilerde kopukluğu gidermek üzere ‘denetim ve denge sistemi’ geliştirilmiştir (Gözübüyük, 2006: 37).

1.3.3. Yarı Başkanlık Sistemi

Yarı başkanlık sistemi adından da anlaşılacağı üzere, başkanlık sistemi ile parlamenter sistemin bazı unsurlarını birleştiren hükümet modeli olarak tanımlanabilir. Yarı başkanlık sistemi, devlet başkanının doğrudan doğruya halk tarafından seçilmesi ve geniş anayasal yetkilere sahip olması yönünden başkanlık sistemine, parlamentonun güvenine tabi bir başbakanın ve bakanlar kurulunun varlığı açısından da parlamenter sisteme benzemektedir. Bu tanımdan anlaşılacağı üzere, devlet başkanının halk tarafından seçilmesi, yarı başkanlık sisteminin zorunlu şartıdır. Ayrıca devlet başkanının tek başına kullanacağı bir takım anayasal yetkilerin de olması gerekir. Devlet başkanının yetkilerinin önemsiz ve sembolik olduğu ve devlet başkanının yetkilerinin kullanımının güç veya imkansız olduğu modellerde, devlet başkanı halk tarafından seçilse dahi, uygulamada sistem yarı başkanlık sistemi gibi görünse de, aslında parlamenter sistem işlemektedir. Bu sebeple, bir hükümet sisteminin parlamenter sistem mi yarı başkanlık sistemi mi olduğunu tespit edebilmek için, devlet başkanının anayasal yetkilerinin genişliği ile bu yetkileri uygulamada ne ölçüde kullanabildiğinin araştırılması gerekir (Özbudun, 1993: 138-139).

Fransa’da 1958 tarihli beşinci Cumhuriyet Anayasasında 1962 yılında yapılan değişiklikle birlikte, yürütme içinde devlet başkanlığına ağırlık veren bir parlamenter hükümet sistemi gelişmiştir (Onar, 2005: 82). Beşinci Cumhuriyet Anayasasının kurduğu bu

sistem, doktrinde yarı başkanlık sistemi olarak nitelendirilir. Bazı yazarlara göre, bu sistem, devlet başkanına ağırlık veren parlamenter sistemdir (Suleiman, 1994: 143). Shugart ve Carey'e göre, yürütme gücünün halk tarafından seçilen cumhurbaşkanı ile başbakan ve kabinesi arasında paylaşıldığı bu sistem, devlet başkanın yetkilerine göre başbakanı başkanlık veya başkancı parlamenter sistem olarak adlandırılmalıdır (Linz, 1994: 48). Siyasal olarak sistemi parlamenter sistem olarak tanımlamak güç olsa da, 1958 tarihli Fransa Beşinci Cumhuriyet Anayasası'nın metni göz önünde bulundurulduğu zaman hukuken bir parlamenter sistemin kurulduğunu kabul etmek gerekir (Atay, 1999). Fakat bu sistemi adlandırmak için yaygın olarak kullanılan ifade yarı başkanlık sistemidir (Linz, 1994: 48).

Duverger'e göre sistemin yarı başkanlık olarak tanımlanması için üç koşul gereklidir.

1. Cumhurbaşkanı halk tarafından seçilmelidir.
2. Cumhurbaşkanı önemli yetkilere sahip olmalıdır.
3. Yürütme görevini yerine getiren ve meclisin güvenine tabi olan bir başbakan ve kabine bulunmalıdır (Shugart, Matthew ve Carey, 1992: 23).

İKİNCİ BÖLÜM

2. BAŞKANLIK SİSTEMİ: ABD ÖRNEĞİ

2.1. BAŞKANLIK SİSTEMİNİN TANIMI

Demokratik hükümet sistemlerinden biri olan başkanlık sistemi, kuvvetler ayrılığı ilkesini sert bir biçimde uygulayan, kuvvetleri birbirine kontrol ettirmekle beraber, yürütme organının üstün olduğu temsili bir hükümet sistemidir (Kuzu, 1997: 8-9).

Başkanlık sistemi günümüzde ABD ile özdeşleşmiş bir siyasal sistemdir. Sistemin tanımı konusunda birçok akademisyen görüş bildirmiştir. Siyaset bilimci Giovanni Sartori, başkanlık sistemini üç temel kritere bağlı olarak tanımlar. Bu kriterlerin ilkinde göre, devlet başkanı, belirli bir zaman dilimi için doğrudan veya ona benzer şekilde halk tarafından seçilmelidir, ancak başkanın halk tarafından seçilmesi bir hükümet sisteminin başkanlık olarak tanımlanması için yeterli değildir. İkinci kritere göre, hükümet ya da yürütme organı parlamentonun oyuyla atanamaz ve düşürülemez. Üçüncü kritere göre ise, başkanla kabine arasında ikili otoriteye izin verilmemesi gerekir. Sartori'nin üç temel kriterine göre, bir siyasal sistem ancak devlet başkanı halkoyundan çıktığı, önceden belirlenmiş görev süresince parlamentonun oyuyla görevden uzaklaştırılmadığı ve atadığı hükümete başkanlık ettiği veya bir şekilde yönlendirdiği takdirde başkanlık sistemidir (Sartori, 1997: 199-206).

2.2. BAŞKANLIK SİSTEMİNİN TARİHİ

2.2.1. Bağımsızlık Öncesi Dönem

1492 yılında Christopher Columbus'un Yeni Dünya'yı keşfiyle, Avrupa kıtasından ABD'ye göç dalgası başladı. 17. yüzyılda Amerika'ya başta İngiltere'den olmak üzere tüm Avrupa ülkelerinden göç edilmekteydi. (Dye, 2003: 58).

Avrupa'dan yeni kıtaya göçün birçok sebebi vardı; dinsel çatışmalar, özgürlük arayışı, zenginlik bu sebepler arasındaydı (Yanık, 1997: 6).

İngilizlerin Amerika'ya yerleşmesi, kıtanın tarihi açısından kalıcı etkiler yaratmıştır. İlk İngiliz yerleşim bölgesi olan Jamestown, 1607 yılında Virginia'da açıldı (Dye, 2003: 58). Her ne kadar İngilizler arasında görüş ayrılıkları bulunsada, yeni topraklara Mayflower gemisi ile göç esnasında, yeni bir yönetim biçimi kurmak amacıyla ortak prensipler kabul ederek Mayflower Anlaşması imzalandı (Crozet, 1949: 42). Mayflower anlaşması, John Locke'un vurguladığı biçimiyle bir 'toplum sözleşmesi' niteliğindedir (Arsel, 1955: 200).

On yedinci yüzyılın ortalarından itibaren İngiltere'den Amerika'ya göç eden koloni sayısı on üçü bulmuştu (Arsel, 1955: 200). Koloniler İngiliz Krallığı'nın otoritesi altında yönetiliyordu (Berman ve Murphy, 2003: 28). Koloniler görünürde İngiltere'ye bağlıydı, fakat halkın egemenliği, yerel yönetim açısından daha serbestti (Arsel, 1955: 200). Kolonilerde yürütmenin başında, İngiltere kralı tarafından atanan bir guvernör yani vali –yönetici bulunuyordu (Göze, 1989: 200).

Koloniler, İngiliz yönetimi altında olmanın bazı ekonomik avantajlarına da sahiptiler. Bu avantajların başında kolonilere İngiliz şirketleri tarafından sağlanan mali destek gelmekteydi. Koloniler İngiliz donanması ve ordusu tarafından korunuyor ve kendi tarım ürünlerini dış tehditlerden uzak biçimde rahatça pazarlayabiliyorlardı. Dolayısıyla, ilk zamanlarda Amerika'ya göç eden İngilizler kendilerini Britanya İmparatorluğu'nun bir parçası olarak görmekten memnundular ve İngiliz Kralı'na güçlü bir bağımlılık duymaktaydılar (Akçalı, 2007: 70).

Zamanla koloniler ile İngiltere arasında bazı sorunlar ortaya çıktı ve Amerika'nın bağımsızlığını ilan etmesi ile sonuçlanacak bir takım sürtüşmeler yaşandı. İngiltere'den göç eden ilk yerleşimciler her ne kadar kendilerini İngiltere'nin bir parçası olarak görseler de, 1760'lı yıllarda farklı bir Amerikan kimliği oluşmaya başladı (Akçalı, 2007: 70).

Avrupa'nın farklı bölgelerinden göç etmiş, dilleri, kültürleri ve dinleri pek çok farklılığı bünyesinde taşıyan kişiler kendilerini 'Amerikalı' olarak tanımlamaya başladılar

(Miroff, Seidelman ve Swanstrom, 2002: 18). İngiltere ve yeni kıta arasındaki coğrafi uzaklık ve ulaşım ile haberleşmenin imkansız denecek kadar zor olması da, İngiltere'nin Amerika üzerindeki gücünü olumsuz etkiledi (Göze, 1989: 488).

İngiltere, Fransa ile yaptığı Yedi Yıl Savaşları sonucu (1756-1765), Kanada'yı alarak Amerika kıtasındaki gücünü pekiştirdi. Ancak, Fransa ile yapılan savaş İngiltere'yi maddi açıdan olumsuz etkiledi. İngiltere, savaş sonucu oluşan maddi kayıplarını karşılamak amacıyla, Amerika'daki koloniler üzerindeki vergi yükünü arttırdı. Bu amaçla 1764 tarihli Şeker Yasası, 1765 tarihli Pul Yasası, 1767 tarihli Townshend Gelir Yasası ve 1773 tarihli Çay Yasası çıkartıldı (Divine, 1994: 21-22). Bu yasalar İngiltere'nin tek taraflı dayatması olarak algılandı ve koloniler arasında büyük bir tepkiye neden oldu (Berman ve Murphy, 2003: 34).

İngiltere'nin koyduğu vergilere karşı ilk eylem, Amerikan tarihinin akışını değiştirecek 'Boston Çay Partisi' olarak anılacak olaydı. 16 Aralık 1773 gecesi, Kızılderili kılığına girmiş Amerikalılar, Boston Limanı'nda demirlemiş ve içerisinde 342 sandık dolusu çay bulunan üç İngiliz gemisine gizlice girdiler ve tüm sandıkları denize döktüler (Berman ve Murphy, 2003: 36). Bu sembol direnişe Amerika'da yaşayan birçok farklı toplumsal sınıf destek verdi. New England Tüccarları, güneyli büyük çiftlik sahipleri, 'kralcılar' olarak bilinen toprak sahipleri, küçük çiftçiler ve son olarak da esnaf, zanaatçılar ve endüstri işçileri; İngiltere'ye karşı direnişte siyasal bir birlik oluşturdu ve Amerikan devrimi başarıya ulaştı (Lowi ve Ginsberg, 2002: 16-17).

2.2.2. Kıtasal Kongreler ve Bağımsızlığın İlanı

Boston Çay Partisi eylemine karşı, İngiltere'nin tutumu sert oldu. Boston Limanı kapatıldı, Massachusetts'e geniş yetkilerle donatılmış askeri bir vali atandı ve 'Zorlayıcı Yasalar' adlı bir dizi sert yasal önleme başvuruldu. Amerikalılar bu yeni yasaları dayanılmaz buldu ve İngiltere'ye karşı ortak bir tavır almaya karar verildi. 12 koloniden 55 delege, 5 Eylül 1774 tarihinde Philadelphia'da Birinci Kıtasal Kongre'yi toplayarak, İngiliz Kralı Üçüncü George'a karşı 'Amerikan Haklar Bildirgesi'ni kaleme aldılar. Koloniler

tarafından kaleme alınan bildirgede, ticaret ve sanayinin gelişmesini önleyici engellerin ortadan kaldırılması ve kolonilerde yaşayanların önceden rızası alınmaksızın yeni vergiler konulmaması gibi istekler bulunmaktaydı. Üçüncü George kolonilerin isteklerini reddederek, “*Ok yaydan çıkmış bulunuyor, koloniler ya boyun eğerler ya da muzaffer olurlar.*” şeklinde bir tepkide bulundu. Koloniler isteklerinin reddedilmesi üzerine, 1775 yılında ‘İkinci Kıtasal Kongre’yi toplamak zorunda kaldılar (Şaylan, 1981: 446).

İkinci Kıtasal Kongre’de İngiltere’ye karşı bağımsızlık savaşının açılıp açılmayacağı tartışıldı. Tam da o günlerde ünlü düşünür Thomas Paine, Amerika’da İngiltere’den bağımsız bir cumhuriyet kurulmasını savunan ‘Sağduyu’ isimli kitabını yayınladı. Kitabın, Amerikan tarihinde çok önemli bir yeri bulunmaktadır. Kitap kısa sürede tüm Amerikalılara yayılarak, İngiltere’ye karşı yürütülen bağımsızlık savaşına büyük bir ivme kazandırdı. Savaş, 1776’da Thomas Jefferson ‘un ‘Bağımsızlık Bildirgesi’ni kaleme almasıyla son buldu (Burns, 2004: 13).

Bağımsızlık Bildirgesi, sadece Amerikan milletinin doğuşunu ilan etmekle kalmayıp, aynı zamanda tüm Batı dünyasında ses getirecek insan hak ve felsefelerine dayanıyordu. Daha çok John Locke’un görüşlerinden ilham alan bildiri, insanların hayat, hürriyet ve mutlu olmak gibi haklarının olduğunu, hükümetlerin güçlerini halktan aldığını hükümetin iktidarı kötüye kullanması durumunda, ona karşı birleşmenin bir görev olduğunu öngörüyordu (Burns, 2004: 13).

1777 yılında ‘Üçüncü Kıtasal Kongre’ toplanmış ve Amerika’nın ilk anayasası kabul edilen ‘Konfederasyon Maddeleri’ kabul edilmiştir. 1781 yılında yürürlüğe girmiş olan belge ile eski İngiltere sömürgesi koloniler, bağımsız birer ülke olarak konfederal yapı içinde bir araya geldiler. İngiltere’ye karşı bağımsızlık savaşını kazanan koloniler, kendileri tarafından oluşturulmuş olsa bile, merkezi bir hükümet istemiyorlardı. Bu yüzden ‘kırılgan’ ve ‘gevşek’ bir konfederal birliği tercih ettiler (Burns, 2004: 13).

2.2.3. Konfederasyondan Federasyona Geçiş Süreci

Zamanla, konfederal yapı içerisinde bir takım sorunlar ortaya çıkmaya başladı (Dye, 2003: 60). Savaş koşullarında ortak düşman İngiltere'ye karşı kurulan 'Amerika Birleşik Devletleri Konfederasyonu', savaşın bitmesiyle birlikte üye devletler arasındaki bütünleştirici rolünü kaybetmişti (Göze, 1989: 471). Konfederatif yapı içerisinde Kongre, merkezi yönetimin en önemli organıydı, fakat üye devletler üzerindeki yetkisi ve yaptırımı yok denecek kadar azdı. Kongrenin savaş ilan etme ve ordu kurma yetkisi vardı ancak, ancak üye devletlerden hiç birini belirlediği kotalara uymaya zorlayamazdı (Bryce, 1962). Ticaret alanında da bazı engeller vardı. Üye devletler kendi aralarındaki ticari ilişkilerde tamamen serbesttiler. Birbirlerinin mallarına vergi koyabiliyor ve başka devletlerle ticari anlaşmalar yapabiliyorlardı. Bu durum zamanla, ticaretle uğraşan grupları zorlamaya başladı. Kongrenin üye devletler arasındaki ticari ilişkileri düzenleme yetkisi olmadığından, her devlet ticari ürünler üzerinde, istediği oranda gümrük vergisi uygulamaktaydı (Dye, 2003: 60). Etkin bir merkezi otoriteden yoksun olan Kongre, bu özelliğinden dolayı delegeler topluluğundan farksızdı (Gabriel, 1962: 2).

Konfederasyonun güçlü bir yürütme ve yargı organı da yoktu (Ross, 1991: 23). Konfederasyon sistemi içerisinde başkan da yoktu, yalnızca Kongreye karşı sorumlu olan bakanlar vardı. Bu durum, normalde yürütme organının üstlenmesi gereken tüm görevleri yerine getirmek zorunda kalan Kongre'nin etkinliğini giderek azaltmaktaydı (Ataöv, 2003).

Konfederatif yönetimde tüm devletleri bağlayacak ortak bir yargı sistemi yoktu. Kongre, devlet mahkemelerinin hukuksal kararlarına uymak zorunda kalıyordu. Devletlerin kendi aralarında çıkan hukuksal sorunları çözmede Kongre'nin herhangi bir yetkisi yoktu (Burns, 2004: 14).

Konfederasyonun yabancı devletlerle de ilişkisi istenilen düzeyde değildi. Konfederasyon, dış devletlere karşı, üyesi olan 13 ülkeyi yeterince temsil edemiyordu. Söz konusu 13 ülke, dış politika alanında konfederasyona danışmadan istedikleri gibi hareket edebileceklerini düşünüyorlardı (Divine, 1994: 31). Avrupa devletleri de birbirleriyle

rekabet içinde bulunan üye devletleri bazı durumlarda birbirlerine karşı kullanmaktaydı. Örneğin, sonradan Amerika Birleşik Devletleri'nin ilk başkan yardımcılığını üstlenecek olan John Adams savaşın getirmiş olduğu sorunları görüşmek için İngiltere'ye gittiğinde, İngiliz Hükümeti yetkilileri, Konfederasyon maddeleri uyarınca Amerikan konfederal hükümetinin uluslararası anlaşmaları yürürlüğe koyma yetkisi olmadığını öne sürmüştü ve her bir üye devletle ayrı ayrı görüşeceklerini belirtmişlerdir (Lowi ve Ginsberg, 2002: 18-19).

Konfederasyondan kaynaklanan sorunlar, Amerikan halkını savaşın eşğine getirdi (Divine, 1994: 31). Tüm bu sorunlar, konfederatif yönetimin gözden geçirilmesini ve belirli bir reforma gidilmesini gerekli kıldı. Bu amaçla 1787 yılında Philadelphia'da 'Konfederasyon Kongresi' toplandı. Kongrede; üye devletlerin Kongredeki temsili, yürütme erkinin yapısı, kölelikle ilgili düzenlemeler ve üye devletlerin merkezi hükümetle olan ilişkileri tartışıldı (Barbour ve Wright, 2003: 83-84).

Toplantıda, üye devletlerin Kongre'de temsili ile ilgili iki farklı görüş öne sürülmüştü: Virginia Planı ve New Jersey Planı. James Madison tarafından hazırlanan Virginia Planı'na göre, eyaletler Kongre'de nüfusları ile orantılı olarak temsil edilmeliydi. Bu plan nüfusları fazla olan büyük eyaletlerin yararına olduğundan, fazla benimsenmedi. New Jersey Planı ise William Peterson tarafından hazırlanmıştı ve her eyaletin Kongre'de eşit sayıda temsilcisi olması gerektiğini savunuyordu. Bu tür bir temsil biçimi de küçük eyaletlerin yararına olacağı için, büyük eyaletlerce kabul görmedi (Barbour ve Wright, 2003: 83-84). Yapılan görüşmeler "Connecticut Uzlaşması" ile sonuçlandı. Connecticut Uzlaşması ile alınan karar göre, Amerikan Kongresi, yasama yetkileri açısından eşit güce sahip iki kanattan oluşacaktı: Temsilciler Meclisi ve Senato. Temsilciler Meclisi'nde eyaletler nüfusları ile orantılı olarak, Senato'da ise nüfuslarından bağımsız olarak eşit sayıda; ikişer senatör ile temsil edileceklerdi (Gitelson, Dudley ve Dubnik, 2004: 37).

Philadelphia'daki toplantıda, yürütme erkinin yapısı da tartışıldı. Yürütmenin başının başkan olması ve başkanın, delegelerini halkın doğrudan seçtiği bir seçim kurulu tarafından seçilmesi karara bağlandı. Delegeler arasında başkanın görev süresi konusunda görüş ayrılıkları ortaya çıksa da, sonuçta, başkanın dört yıl için seçilmesine karar verildi (Wilson ve

Dilulio, 2004: 27). Konfederatif yapıdan federasyona geçilmesi kolay olmadı. Connecticut Uzlaşmasına katılan delegeler, birçok ayrıntı üzerinde fikir ayrılığına düştü. Bu anlaşmazlıkların en önemlilerini, federe devletler ile federal devlet arasındaki yetki paylaşımının nasıl olacağı, federe devletlerin temsili, başkanın konumu gibi sorunlar oluşturuyordu (Bryce, 1962). Sonuçta anayasal bir çerçeve içinde yetki, sorumluluk ve siyasal gücün, merkezi hükümet ile eyalet hükümetleri arasında paylaşıldığı federal bir yapı üzerinde uzlaşma sağlandı (Gitelson, Dudley ve Dubnik, 2004: 37).

2.2.4. Anayasanın Kabulü ve Sonraki Gelişmeler

Tüm bu tartışmaların sonucunda, 17 Eylül 1787'de tarihi bir uzlaşmaya varılarak, federal anayasa tasarısı delegelerin çoğunluğu tarafından kabul edildi (Bryce, 1962). Anayasanın yürürlüğe girebilmesi için 13 eyaletten en az dokuzu tarafından onaylanması gerekiyordu. 1787 ile 1789 tarihleri arasındaki zaman dilimi, Amerikan tarihinde federalistler ve anti-federalistler olarak adlandırılacak iki grubun yoğun siyasal etkilerine tartışmalarına sahne olmuştur. Federalistlere göre, yeni anayasa onaylanmalı ve Amerikan hükümeti federal bir yapıya kavuşmalıydı. Çoğunlukla mal sahipleri, tüccarlar ve banka alacaklılarının oluşturduğu bu gruba göre güçlü bir merkezi hükümet en ideal yönetim biçimini de beraberinde getirmekteydi (Lowi ve Ginsberg, 2002: 8). Anti federalistler olarak bilinen ve çoğunluğunu küçük çiftçilerin oluşturduğu grup ise, hükümetin tek elde veya merkezde toplanması ve temsil ettiği kişilere yakın olması gerektiğini savunmaktaydı (Miroff, Seidelman ve Swanstrom, 2002: 6).

Anayasanın ilgili federe devletlerce kabul edilmesi için bir ikna süreci başlatıldı. Bu süreçte, Hamilton, Jay ve Madison gibi kurucu babaların önemli payı vardı. Federalistler olarak da adlandırılan kurucu babalar, yazdıkları gerekçeli yazılarla anayasanın kabul edilmesinde önemli rol oynamışlardı.30 Nisan 1787'da George Washington'ın Amerika Birleşik Devletleri'nin ilk başkanı ilan edilmesi ile birlikte konfederal yapı terkedildi ve yerine anayasanın öngördüğü biçimi ile federal bir devlet kuruldu (Akçalı, 2007: 73). Böylece uzun bir mücadelenin sonucunda Amerikan siyasi sisteminin temeli atıldı.

2.3. BAŞKANLIK HÜKÜMETİ SİSTEMİNDEKİ TEMEL ORGANLAR

2.3.1. Başkan

Amerikan siyasi sisteminin temel kurumlarından biri başkanlık kurumudur (Özer, 1981: 19). Federal anayasa ABD başkanına birçok görev vermiştir. Amerikan Anayasası'nın yürütme başlığı altındaki ikinci maddesinin birinci kısmına göre '*Yürütme yetkisi, Amerika Birleşik Devletleri başkanına aittir.*' Yürütme organı sadece başkandan oluşmasa da, uygulamada yürütmeyi başkan temsil eder (Gürbüz, 1981: 29). ABD sistemi incelendiğinde, başkanın sekreterleri de dahil olmak üzere, büyük bir teşkilat ve üst düzey devlet memurlarıyla karşılaşılsa da, asli ve tek yetkinin başkana ait olduğu görülür (Nomer, 2012: 2).

Amerika'da seçilmiş olan başkanların çoğu seçilmeden önce federe devlet başkanlığı, Senato üyeliği yapmış veya politik arenada mücadele göstermiş kişilerdir. Başkan Amerika Birleşik Devletleri'nin başkomutanı ve politik hedeflerini belirleyen kişidir (Fredman, 1991: 138). Başkanın gücü federal anayasa ve kanunlara dayanır. Ordunun, yürütmenin, diplomasinin başıdır. Maurice Duverger'e göre başkan, '*Seçimle gelmiş Kral*'dir (Duverger, 1986: 89).

Amerikan başkanlarının çoğu zengin ailelere mensup, iyi eğitim almış kişilerdir. Günümüze kadar görev almış başkanların büyük bir kısmı hukukçu; çok azı ise asker kökenlidir. Başkanın yetkisi ve itibarı başlangıçtan beri sürekli artmıştır. Amerikan halkı başkanlarının şimdiye kadarki hizmetlerinden iyi intiba edinmişlerdir (Vernon, 1961: 138). Özetle, başkanın yürütme yetkisini kullanmasının sınırları kanunlarla çizilmiştir; Amerika'da yürütme güçlüdür ve Amerikan halkı başkanlık kurumuna güvenmektedir (Gelhorn, 1978: 50).

2.3.1.1. Başkanın Görev Süresi

Amerikan Anayasası'nda yapılan 12. Değişikliğe göre; Başkan, halk tarafından, genel oyla dört yıl için seçilir. (Acheson, 1961: 44) Başkan yardımcısı da başkanla birlikte seçilir. Başkanın görevi sırasında ölümü, istifası ya da suçlu bulunarak görevden ayrılması halinde başkanlık koltuğuna başkan yardımcısı geçer. Anayasaya göre, boşalan başkanlık koltuğuna herhangi bir nedenle başkan yardımcısı bulunamaması halinde, başkanı seçme yetkisi Kongrenindir (Aldıkaçtı, 1960: 173).

Başkan ve başkan yardımcısı aday olabilmek için; otuz beş yaşını doldurmuş olmak ve en az on dört yıldan beri Amerika Birleşik Devletleri'nde ikamet etmek gerekmektedir. Başkanın görev süresi dört yıldır ve ikinci kez seçilmesi mümkündür (Kuzu, 2012: 27). Amerikan Anayasası'nda 1947 yılında yapılan ve 1951 yılında yürürlüğe giren 22. Anayasa Değişikliğinden önce anayasada başkanın kaç kez seçilebileceği ile ilgili bir sınırlama bulunmamaktaydı. Başkan Washington ve Jefferson'un iki kez üst üste başkanlık görevinde bulunmalarının ardından, üçüncü kez seçilmeyi kabul etmemeleri anayasa geleneğine dönüşmüştür. Başkan Roosevelt 1940'da üçüncü kez, 1944'de dördüncü kez başkan seçilerek bu geleneği bozmuştur (Özer, 1981: 26). Truman zamanında yapılan 22. Değişiklikle, başkanın birbirini izleyen iki dönemden fazla seçilmesi önlenmiştir (Çam, 1982: 107). Aynı kişinin üçüncü kez başkan seçilebilmesi için bir dönem beklemesi gerekmektedir (Özer, 1981: 26).

Başkan, normal durumlarda seçilmesi halinde sekiz yıl, bazı özel durumlarda ise en az 6; en fazla 10 yıl başkanlık görevini yürütebilir (Aldıkaçtı, 1960: 170).

2.3.1.2. Başkanın Seçimi

Anayasa Konvansiyonu'nun toplandığı ilk dönemde, kurucular özellikle yürütmenin nasıl şekillenmesi gerektiği konusunda tereddütlüydüler. “*Kurucular yürütmeye ilişkin fikirlerinde çoğunlukla John Locke, Jean Jacques Rousseau ve Baron de Montesquieu gibi halk egemenliği ve bireysel özgürlükler alanında teoriler üretmiş, 17. ve 18. Yüzyılda*

yaşamış düşünürlerden esinlenmişti; fakat kurucular tarafından bu düşünürlerin fikirleri tamamen benimsenmiş olsaydı, yürütmenin başı yalnızca halka karşı sorumlu ve yalnızca halkın isteğini temsil eden, doğrudan seçilen bir mevki olurdu. Kurucular frenlenmemiş aşırı demokrasiden de korkuyorlardı. Çekindikleri, yürütmenin başındaki kişinin sürekli olarak çoğunluğun isteğini gerçekleştirme eğiliminde olup azınlığın isteklerini görmezden gelmesiydi, bu nedenle başkanlık seçimlerine halkın dolaylı olarak katılması düzenlenmiş ve iki dereceli seçim sistemi yerleştirilmiştir'' (Polsby, 2002: 471).

Amerika Birleşik Devletleri'nin ilk başkanı olan Washington, delegelerin oy birliğiyle seçilmiştir. Siyasi partilerin kurulması ve sistemin gelişmesiyle başkanlık seçimi usule bağlanmıştır (Özer, 1981: 27). Amerikan Anayasası'na göre, başkan ve başkan yardımcısı iki dereceli genel oyla seçilir. İlk aşamada başkan seçecek delegeler seçilir. İkinci aşamada ise delegeler başkan seçerler. Başkanın seçimi üç aşamada gerçekleşir. (Özer, 1981: 26).

Birinci aşamada her siyasi parti anayasada bulunmayan bir üslupla; sonradan teamül yoluyla yerleşen usule göre kendi başkan ve başkan yardımcısı adaylarını belirler (Kubalı, 1971: 451). Bunun için siyasi partiler tüm federe devletlerden Milli Parti Komitesi için delegeler seçerler. Delegeler başkanın seçileceği yılın ocak veya şubat ayında seçilirler ve yazın toplanıp, ulusal kongrede kendi başkan ve başkan yardımcısı adaylarını seçerler. Mevcut Başkan, tekrar seçime katılacaksa, parti yeni başkan adayı aramaz; mevcut başkan tekrar aday olarak gösterilir (Özer, 1981: 28).

Adaylar, Kasım ayına kadar seçimler için propaganda çalışmalarında bulunurlar. Medyanın başkanlık seçimlerinde etkisi çoktur ve genellikle medyanın desteklediği adaylar seçimi kazanır (Güvenir, 1992).

İkinci aşamada, her federe devletin halkı, çoğunluk esasına göre başkan seçecek delegeleri seçer (Güvenir, 1992). Amerika Birleşik Devletleri'nde başkan seçecek delege sayısı, kongredeki üye sayısı kadar yani 538'dir (Teziç, 1991: 427).

Üçüncü aşamada seçilen delegeler, ocak ayında Amerika Birleşik Devleti Başkanı'nı seçerler (Teziç, 1991: 427). Oylar tüm Kongre üyelerinin huzurunda sayılır. Mutlak çoğunluğu elde eden taraf yani delegelerin oyunun yarısından bir fazlasını yani 270 oyu alan aday, başkan seçilir (Gürbüz, 1981: 31).

Adaylardan hiç biri çoğunluğu sağlayamazsa, en çok üç oyu alan aday arasından Temsilciler Meclisi başkanı seçer. Böyle bir durumda her federe devletin tek oyu vardır. Federe devletlerden en fazla oyu alan aday, başkan seçilir (Gürbüz, 1981: 31). Şimdiye kadar ki başkanlık seçimlerinde 1801 yılında Thomas Jefferson ve 1825 yılında J. Quincy Adams için yapılan oylamalarda salt çoğunluk sağlanamadığından, Temsilciler Meclisi başkanı seçmiştir (Kuzu, 2012: 27).

'*Winners takes all*' olarak ifade edilen sistem aslında, çoğunluk seçim sisteminin sonucudur. Hem delegelerin belirlenmesi hem de, delegeler belirlendikten sonra başkanın seçilmesinde çoğunluğu sağlayan aday seçimi kazanmış olur ve sistem Rousseau'cu söylemdeki gibi; '*Genel iradeyi çoğunluk yansıtır, azınlık ise yanılmıştır*' iddiasını doğrular. Bu sistem başkan adaylarının seçim kampanyalarını büyük eyaletlerde yoğunlaştırmasına neden olur (2004 Presidential Election, 2012). ABD'ye özgü bu iki dereceli seçim sisteminin demokrasi açısından önemli sorunlar yarattığı görülmüştür. Delegeler yani ikinci seçmenlerin oyları sonucu başkanın belirlenmesi, genel oylamada daha az oy alan başkan adaylarının, başkan seçilmesine neden olabilmektedir. Bugüne kadar dört Amerikan başkanı genel oylamada rakiplerine göre daha az oy aldıkları halde, delegelerin oylarının çoğunluğunu kazandıkları için seçilmişlerdir (Nomer, 2013: 8).

Delegelerin, seçildikleri partinin desteklediği başkan adayına oy vermeleri beklenir. Her ne kadar belirli bir başkan adayına oy vermek üzere seçilseler de, kanunen zorunlulukları yoktur, istedikleri adaya oy vermekte özgürdürler. Doktrinde bazı yazarlar delegelerin emredici vekalet vasıtasıyla halkın yani birincil seçmenlerin iradesiyle bağlı olduklarını savunmaktadırlar (Nomer, 2013: 8). Örneğin Teziç'e göre, '*Başkan genel oyla, fakat iki dereceli bir seçimle seçiliyor. Ama gerçekte, halk tarafından doğrudan seçilmiş sayılır. Çünkü Başkanı seçmek üzere seçilen delegeler, partili olduklarından, kendi partilerinin*

başkan ve başkan yardımcısı adaylarına oy vermek zorundadırlar; yani emredici vekalet uyarınca oy verirler'' (Teziç, 2009: 446). ABD seçim sistemi tarihi, düzenleyici metinler ve eyalet anayasaları incelendiğinde emredici vekalet ilişkisinin olmadığı açıktır (Nomer, 2013: 8). Resmi kayıtlara göre, 156 delege vaat ettiklerinden farklı yönde oy kullanmıştır. Bunlardan 71'i, başkan adayı seçimden önce öldüğü için farklı yönde oy kullanmaya mecbur kalmıştır. 3 delege çekimser kaldığı için, geriye kalan 82 kişi ise, herhangi bir neden göstermeksizin, vaat ettiklerinden farklı başkan adayına oy vermişlerdir. Delegeler oylarını genellikle bireysel olarak farklı yönde kullanmayı tercih etmiş olsalar da, bazen toplu hareketlere de rastlanmıştır. 1836 yılı başkanlık seçimlerinde Virginia eyaletinin 23 delegesinin tamamı, vaat ettiklerinden farklı yönde oy kullanmışlardır (Faithless Electors, 2009). Delegelerin oy değiştirmeleri incelendiği kuruluştan günümüze sürekli bir azalma gözlemlenir. Federal Yüksek Mahkeme, Ray v. Blair davasında, delegelere siyasi partilerce aday gösterilebilmeleri için partinin adayına oy verecekleri doğrultusunda taahhüt verme zorunluluğu getirilmesinin anayasaya aykırılık teşkil etmeyeceğine karar vermiştir (Ray v. Blair, 343 U.S. 214,1952). Buna karşın, ABD'de yalnızca 24 eyalette sadakatsiz delegeleri cezalandırmak için kanunlar vardır, fakat bugüne kadar hiçbir delege ceza almamıştır. (Nomer, 2013: 9).

Başkan 20 Ocakta göreve başlar ve resmi olarak şu şekilde yemin eder; '*Amerika Birleşik Devletleri Başkanlığı görevini sadakatle yerine getireceğime ve Birleşik Devletler Anayasasını gücümün sonuna kadar koruyacağıma ciddiyetimle kitabı mukaddes üzerine yemin ederim.*' (Gürbüz, 1981: 31).

2.3.1.3. Başkana Ait Görev ve Yetkiler

Amerika Birleşik Devletleri'nde başkan yürütme organının can damarıdır (Nardulli, 1992: 4). Yürütme tek başlı olduğu için hem devlet başkanı, hem de hükümet başkanı sıfatıyla birkaç istisna hariç tüm yürütme görevini tekelinde toplar (Seckler, 1961: 49). Başkanın yetkileri çok geniştir ve günümüzde daha da artmıştır; bu sebeple sistem, 'Başkanlık sistemi' adıyla anılmaya başlamıştır (Çam, 1981: 113). Polsby, başkanın görev ve

rollerini şöyle tanımlar: ‘Devlet başkanı, Yürütmenin Başı, Başkomutan, Parti Başkanı, Halkın Sözcüsü, Barışın Koruyucusu, Dünya Lideri’ (Polsby, 1986: 77).

ABD tarihinde başkanların yetkilerinin sınırlarına ilişkin birçok tartışma yaşanmıştır. (Nomer, 2013: 20) Başkanlık kurumu konusunda çalışan birçok uzman, başkan T. Roosevelt’in başkanlık kurumu yetkilerini Anayasa’nın verdiği en geniş sınırlara taşıdığı konusunda hem fikirlerdir (Rosenman ve Rosenman, 1976: 123). T. Roosevelt’e göre ‘Yürütme gücü yalnızca Anayasa’da açıkça belirtilen hallerde sınırlandırılabilir.’ (Roosevelt, 1913: 450). Bu ifadeden anlaşılan, başkanların anayasada açıkça yasaklanmamış her şeyi yapmaya yetkili olduklarıdır (Nomer, 2013: 21).

T. Roosevelt, başkanların görev tanımıyla ilgili şu sözleri ise söylemiştir: ‘Başkanlar topluma sürekli ve aktif olarak hizmet etmekle yükümlü hizmetkarlardır, kendilerini asla kısıtlamamalı ve bebek bezine sarılmış gibi hapsetmemelidirler.’ (Roosevelt, 1913: 463).

Başkan Amerikan diplomasisini yürütür ve uluslararası alanda önemli kararları tek başına verir (Çam, 1981: 113). Başkanın uluslararası antlaşmalar yapıp bu antlaşmaların yürürlüğe girebilmesi için, Senatonun üçte ikisinin onayı gerekmektedir. Ancak Nato ve Yalta antlaşmaları senatonun onayı alınmadan yapılmıştır, yani başkan senato onayı olmaksızın anlaşma yapabilmektedir. Yeni devletlerin, hükümetlerin tanınması hususunda da kesin yetkiye sahiptir (Vernon, 1961: 141).

Başkan, Amerikan ordusunun da başkomutanıdır (Özer, 1981: 33). Amerika Birleşik Devletleri’nde başkanların ordu hakkında verdikleri kararlar, ordu tarafından pek benimsenmese de başkanın emirlerine uyulmaktadır (Neustad,1960: 78). Savaş ilanı kongreye ait olmasına rağmen, karar verme yetkisi başkana aittir. Senatonun onayını alan başkan tüm rütbelileri atayabilir ve görevden alabilir. (Başgil: 1960, 316) Savaş zamanında bile başkana yasa yapma yetkisi verilmemiştir. (Kuzu, 1993: 101) Savaş zamanında başkana verilen özel yetkiler, savaşın bitmesiyle kaldırılır. Başkan senatonun onayıyla elçileri ve büyük devlet memurlarını atar. Bakanları ve diğer tüm memurlarını senatonun onayı olmaksızın görevden alabilir (Özer, 1981: 28).

Başkan, yargı alanında da bazı yetkilere sahiptir. Yüksek Mahkeme üyeleri de dahil olmak üzere, federal hakimler Senatonun üçte iki çoğunluğunun onayıyla başkan tarafından atanır (Arı, 1997: 97). Fakat başkanların atama yetkilerinin her zaman umdukları gibi sonuçlanması beklenmez. Bazı dönemler Başkanların yaptıkları atamalardan pişman oldukları görülmüştür. Başkan Eisenhower, Yüksek Mahkeme başkanı Earl Warren'ı ataması hakkında *‘‘Hayatın boyunca yaptığım en budalaca hata’’* demiştir. Diğer bir örnek ise, Başkan Truman'ın atadığı Yüksek Mahkeme yargıç Tom Clark için *‘‘Tanıdığın en salak adam’’* demesidir (Miller, 1974, 71).

Başkanın diğer bir yetkisi ise, ABD'ye karşı suç işlemiş kişilerin cezalarının ertelenmesi ve af çıkarma yetkisidir (Amerikan Anayasası, Madde 2, Kısım 2). Alexander Hamilton, Federalist yazılarında, af yetkisinin başkana verilmesi gerektiğini açıklarken, başkaldırı ve ayaklanma zamanlarında bazen kritik anlar gelebileceğinden ve bu kritik zamanlarda asilerin affedilmesinin kamu düzenini ve huzuru sağlayabileceğinden bahsetmiştir (The Federalist Papers No:74, 1788).

Af yetkisi ilk defa 1792 yılında Başkan George Washington tarafından Pennsylvania eyaletindeki vergi yasalarına uymayan viski üreticileri için kullanılmıştır (Proclamations of George Washington, Messages and Papers of the Presidents, 1792).

Başkanın en önemli yetkilerinden biri de Kongre ile olan ilişkilerinde görülür. Başkanın Kongre üzerinde kurumsallaşmış hiçbir etkileme aracı yoktur. Kongre de başkanı istifaya zorlamak için her hangi bir anayasal yetkiye sahip değildir. Ancak uygulamada bu iki organ arasından mutlak bir ayırım olduğu söylenemez. Philadelphia Konvansiyonu, her iki organ arasında kesin bir kuvvetler ayrılığı uygulanamayacağından, birini diğerinin faaliyetlerine ortak etmek zorunda kalmıştır (Çam, 1990: 549).

Başkanın Kongre üzerindeki en önemli yetkisi, Kongre'nin çıkardığı yasaları veto etmesidir. Veto yetkisi üç türdür; Cep vetosu, kısmi veto ve paket vetosu. Cep vetosunda başkan, tasarımı imzalamama yetkisini kullanır. Cep vetosunda, başkanın tasarımı olağan bir çalışma döneminde imzalamaması, tasarının yasalaşmasını engellemez. Ancak kongrenin toplantı döneminin son gününde, tasarılar hızlı bir şekilde hazırlanıp oylanarak, başkana

gönderilir. Başkanın tasarıları imzalama yetkisi dönem kapanınca biter ve başkanın imzalamadığı tasarılar kendiliğinden düşmüş olur. Kısmi veto, madde vetosu olarak da bilinir. Kısmi veto, başkana bazı maddeleri iptal ederek, tasarıdan çıkarma yetkisi verir. Paket vetoda ise, başkan bir tasarıyı tümüyle veto eder. Bu durumda ya tamamen tasarıdan vazgeçilir; ya da oylanıp geçerse tamamen kabul edilir (Oruçlu, 2008: 20-21).

Başkanın veto hakkı, yasalaşmayı kesin bir şekilde engelleyememesine rağmen, çok etkilidir. Vetonun etkisiz kalabilmesi için yasanın her iki meclis tarafından tekrar görüşülüp, üçte iki çoğunlukla tekrar kabul edilmesi gerekir. Ancak üçte ikilik çoğunluğun sağlanması kolay olmadığı için, genellikle başkanın veto ettiği taslak, yürürlüğe girmez (Ross, 1991: 110).

Amerikan tarihinde en uzun süre başkanlık yapan Roosevelt, başkanlık yaptığı 12 yıl boyunca veto yetkisini 372'si kısmi, 263'ü cep vetosu olmak üzere, 635 kullanmış ve bunun ancak 9'u kongre tarafından etkisiz hale getirilmiştir (Ross, 1991: 110).

Başkanın Kongreye politikasını benimsetebilmesi için çoğunluğu arkasına alması gerekmektedir. Başkanlar çoğunlukla kendisine destek veren siyasi parti gruplarının temsilcilerine güvenirlir, fakat yaşamada etkin olabilmek için bundan fazlasına ihtiyaçları vardır. Bu nedenle resmi olmayan iletişim metotları telefon görüşmeleri, partiler, gizli buluşmalar temsilcilerin ikna edilmesinde önemli rol oynar. Lyndon Johnson, Ronald Reagan gibi başkanların bu yeteneği üst düzeydeyken, Jimmy Carter ve Richard Nixon ikna yeteneği daha düşük olan başkanlara örnek olarak gösterilebilir (Volkomer, 1998: 200).

Başkan, Kongreyi etkileyerek dolaylı yoldan yasa teklifi yapabilir. Başkan her yasama yılında yaptığı konuşmasında, Kongreye birliğin durumu hakkında rapor verir ve görüşülmesini istediği bir konu hakkında mesaj yollayabilir (Amerikan Anayasası, Madde 3, Bölüm 9). Bu mesaj ve raporlar vasıtasıyla Kongreden birliğin ihtiyacı olan kanunların çıkarılmasını isteyebilir. Başkanın mesajlarının kamuoyu dolayısıyla kongre üzerinde önemli bir etkisi vardır. 12 Mart 1947 tarihli Truman Doktrini ve Monroe Doktrini, Kongreye verilen ünlü mesajlar arasındadır (Gönlübol ve Diğerleri, 1993: 391).

2.3.1.4. Başkan Yardımcısı

Başkan yardımcısı seçimi, başkanlık seçimi ile birlikte olur. Başkan yardımcısı, Senatonun başkanlığını da yapar. Fakat Senatoda işlerin daha iyi yürüyebilmesi amacıyla, Senato bir başkan daha seçer; başkan yardımcısının görevlerinin yoğunluğu nedeniyle Senato başkanlığı görevini tam yürütemeyeceği düşünülür (Başgil, 1960: 32).

Başkan, seçim süresince kendisine en çok yardımcı olan kişiyi başkan yardımcısı olarak seçer. Amerikan Anayasasında 1966 yılında yapılan 25. Değişikliğe göre, Başkan, başkan yardımcısının ölümü ya da başkanın yerine geçmesi durumunda, Kongrenin onayıyla kendisine yeni bir başkan yardımcısı seçer (Tunaya, 1980: 475).

Başkanın ölümü, istifası ve ya başkanlık görevini yerine getiremeyeceğini bildirmesi durumunda, başkanlık görevini başkan yardımcısı üstlenir. Franklin Roosevelt'in ölümü üzerine H. Truman; John F. Kennedy'nin öldürülmesiyle Lydon B. Johnson; Richard Nixon'un istifası sonrası ise Gerald Ford başkanlık görevini üstlenmiştir (Çam, 1982: 110).

Başkan yardımcısı dışında, başkana görevlerinde yardım eden ofisler vardır. Bunlar Beyaz Saray Ofisi, Yürütme Ofisi ve Bütçe Ofisidir. Beyaz Saray Ofisi ve Bütçe Ofisi mali konuların düzenlenmesiyle bütçenin hazırlanmasında başkana yardımcı olan ofislerdir. İktisadi, ticari, ulusal güvenlik, ulusal havacılık ve uzay çalışmaları konularında görev yapan ofislerde bulunmaktadır (Gürbüz, 1987: 95).

2.3.1.5. Bakanlar (Sekreterler)

Bakanlar, başkana danışmanlık ederler ve parlamenter sistemdeki bakanlardan farklıdır; bakanların oy hakları da yoktur. Senatonun onayı ile başkan tarafından seçilirler ve Senatonun onayı olmadan başkan tarafından görevden alınabilirler. Bakan olarak atanacak kimsenin, Kongre üyesi ve devlet memuru olmaması gerekir. Bakanlar başkanla uyum içerisinde olmalıdırlar, aksi takdirde başkan tarafından görevlerine son verilebilir. Bakanlar, başkana danışmanlık yaparlar, fakat nihai karar başkana aittir (Onar, 2005: 72-73).

Başkan kendisini seçen halka karşı sorumludur, bakanlar ise sadece başkana karşı sorumludur. Bakanların Kongreye karşı herhangi bir sorumlulukları yoktur. Tüm sorumluluk başkana ait olduğu için konuları bakanlarıyla görüşür, fakat bakanların görüşleri başkanı bağlamaz, son karar başkanındır. Başkan Lilcoln'un bakanlarıyla yaptığı bir toplantıda ünlü ‘*Yedi hayır, bir evet; evetler kazanır.*’ sözü başkanın yürütme içerisindeki tekliğini ve bakanların görüşleriyle bağlı olmadığını vurgulamaktadır (Onar, 2005: 72-73).

2.3.2. Kongre

Amerika Birleşik Devletleri Anayasası'nın birinci maddesine göre yasama yetkisi iki meclisten oluşan Kongreye aittir (Duverger, 1995: 96). Kongre 538 üyeden oluşur. Bunun 438'i Temsilciler Meclisi üyesi, 100'ü ise senato üyesidir (Vernon, 1961: 133). Senato federe devletlerin özgürlüğünü, Temsilciler Meclisi ise Amerikan Federasyonunun birlik ve beraberliğini sağlar (Duverger, 1995: 96).

Temsilciler Meclisi eyaletlerin nüfus yoğunlukları göz önünde bulundurularak oluşturulmuştur. Senato ise nüfus yoğunluklarına bakılmaksızın her eyaletten seçilen iki senatörden oluşur (Çam, 1982: 117).

Kongredeki iki meclisli yapı federalizmin sonucudur (Çam, 1982: 117). Anayasa yapıcılar küçük eyaletleri ikna etmek ve yetkileri dengeli ve eşit dağıtabilmek için Kongreyi iki meclisten oluşturma yolunu seçmişler. Böylece nüfus esasına dayanan birinci meclis ile nüfusu ne kadar olursa olsun tüm eyaletlere eşit oy hakkı tanıyan bir ikinci meclis sistemi ortaya çıkmıştır (Hamilton, Madison ve Jay, 1962: 44). Günümüzde, yirmi milyona yakın nüfuslu New York eyaleti ile 250.000 nüfuslu Alaska senatoda eşit oy hakkına sahiptir ve bu durum yoğun bir biçimde eleştirilmektedir (Yanık, 2013: 63).

2.3.2.1. Kongre Üyelerinin Seçimi

Kongre 438'i Temsilciler Meclisi, 100'ü Senato üyesi olmak üzere 538 kişiden oluşur. Amerikan Anayasası'nın 1. Maddesinin 6. Kısımına göre Kongre üyeleri görev

süresince hiçbir devlet dairesine atanamaz ve hiçbir devlet memuru istifa etmedikçe Kongre'ye üye seçilemez (Amerikan Anayasası, 1. Madde, 6. Kısım). Anayasanın açık hükmüne rağmen bazı Kongre üyeleri görevleri devam ederken kurulan geçici araştırma komisyonlarına atanmışlardır. Örnek olarak, Başkan Kenndy suikastini araştırma komisyonu olarak kurulan Warren komisyonuna atanan Richard Russell Jr. John Sherman Cooper, Hale Boggs, Gerald Ford verilebilir (Miller, 1974: 38).

2.3.2.2. Temsilciler Meclisi Üyelerinin Seçimi

ABD anayasasına göre Temsilciler Meclisi'ne her eyalet nüfus yoğunluğuna göre iki yılda bir temsilci gönderir. Başlangıçta Temsilciler Meclisinin üye sayısı 65'ti (Çam, 1982: 117). Günümüzde Temsilciler Meclisi 435 üyeden oluşur, Kolombiya bölgesi ile Puerto Rico'dan gelen, oy hakkı dışında bütün temsilci haklarına sahip üç üye ile sayı 438'e çıkmaktadır (Turhan, 1993: 33-34). Nüfusu çok az olan eyaletlerin bile Temsilciler Meclisi'nde en azından bir milletvekili ile temsil edilmeleri anayasaca zorunludur. Alaska, Delawere, Montana, North Dakota, Vermont, South Dakota, Wyoming gibi eyaletler 1990 yılı seçimlerinde Temsilciler Meclisi'ne sadece bir milletvekili gönderebilmişlerdir. Aynı yıl yapılan seçimlerde California 52, Teksas 30, New York 31, Florida 23 ve Illinois 20 milletvekili çıkarmıştır. Her 10 yılda bir eyaletlerin nüfusunun değişebileceği nedeniyle nüfus sayımı yapılır ve Temsilciler Meclisi'ne gönderilecek üyelerin dağılımı yeniden hesaplanarak, eyaletlere paylaştırılır (Aslan, 2009: 189- 190).

Temsilciler Meclisi seçimlerinde, bazı istisnalar hariç 'çoğunluk seçim sistemi' uygulanır. Bu sisteme göre seçimler tek turlu, dar bölgesi, gizli oy ve açık sayımla yapılır. Bu sistemde seçim barajı bulunmamaktadır (Aslan, 2009: 189- 190). Her federe devlet çıkaracağı temsilci sayısı kadar seçim bölgesine ayrılır ve her seçim bölgesinden basit çoğunluğu sağlayan bir aday temsilci olarak seçilir (Çam, 1982: 117). Temsilciler meclisi üyeleri iki yıl görev yapar ve iki yılın sonunda Temsilciler Meclisi seçimleri yenilenir (Hamilton, 1962: 33).

ABD Anayasasına göre Temsilciler Meclisine üye seçilebilmek için, 25 yaşını doldurmuş olmak, yedi yıldan beri ABD vatandaşı olmak, seçileceği eyalette ikamet ediyor olmak ve hizmeti sırasında resmi bir işte çalışmamak şarttır (Gürbüz, 1987: 23).

Temsilciler Meclisine giren temsilciler parti başkanlarını ve yardımcılarını seçerler. Daha sonra Temsilciler Meclisi'nde çoğunluğu oluşturan parti, meclis başkanını seçmektedir. Meclis başkanına yardımcı olmak üzere ayrıca 'Majority Leader' seçilmektedir (Aslan, 2009: 190).

2.3.2.3. Senato Üyelerinin Seçimi

Senatoya, her ABD eyaletinden nüfusa miktarına bakılmaksızın iki senatör gönderilir. Senatoda eyaletlerin nüfus yoğunluklarına bakılmaksızın her eyaletten iki senatör seçilmesi Connecticut Uzlaşmasında kararlaştırılmıştır. Senato ilk kurulduğunda ABD 13 eyaletten oluştuğu için, üye sayısı 26'dı. En son 1959 yılında Alaska, 1960 yılında ise Hawaii'nin eklenmesiyle eyalet sayısı 50 ve senatör sayısı 100 olmuştur (Eroğul, 2006: 85).

1913 yılında yapılan 17. Değişikliğe kadar senatörler eyaletler meclisleri tarafından seçilmekteydi. 17. Değişiklikten sonra, senatörlerin halk tarafından 6 yıl süre ile seçilmeleri kararlaştırıldı (Eroğul, 2006: 85). Her iki yıla bir Senato üyelerinin 1/3'ü seçimle yenilenir (Vernon, 1961: 135).

Anayasaya göre, Senatör seçilebilmek için 30 yaşını doldurmuş olmak ve en az 9 yıldan beri Amerikan vatandaşı olmak ve seçileceği eyalette ikamet ediyor olmak gerekir (Gürbüz, 1987: 24).

Seçimlerden sonra senatoda çoğunluğu oluşturan parti senato başkanını seçer (Eroğul, 2006: 87). Amerikan Anayasası'na göre ABD başkan yardımcısı aynı zamanda Senato'nun başkanıdır ve kendisine 'presiding officer' denir. Presiding officer senato seçimlerinde adaylığını koyup seçilmiş bir senatör değildir, başkanlık seçimlerinde başkan ile birlikte seçilmiş biridir. Senato çalışmalarına fazla katkısı olmasa da, yapılan senato oylamalarında lehte ve aleyhte oylar eşit olduğunda; presiding officerın oyu belirleyici

olmaktadır. 1993 yılında Clinton'un hazırladığı bütçe önerisinin oylaması sırasında eşitlik durumu yaşanmış ve Senato başkanının oyu ile bütçenin onaylanması Clinton hükümeti lehine sonuçlanmıştı (Aslan, 2009: 202).

Senatörler, Temsilciler Meclisi üyeleri ile kıyaslandıklarında daha yaşlı, daha tecrübeli, halk arasında daha saygın kimselerdir (Eroğlu, 2006: 87). Senato üyeleri Temsilciler Meclisi üyeleri ile eşit yetkilere sahip olsalar da, daha prestijli fonksiyonlar üstlenmişlerdir; yine de her iki meclisin denk olduğu söylenebilir (Eroğlu, 2006: 85).

Seçilen Kongre üyelerinin seçim mazbatalarının onaylanması konusunda Temsilciler Meclisi ve Senato birlikte yetkilidir. Meclisler bu yetkilere dayanarak, seçilmiş temsilcileri milliyetçi olmayışı ya da poligomik oluşu gibi nedenlerle reddedebilme hakkına sahiptirler. Anayasaya göre, Kongre üyelerinin dokunulmazlıkları vardır. Kongre üyeleri vatana ihanet, cinayet ve kamu düzenine karşı işlenen suçlar haricinde tutuklanamazlar; meclisteki konuşma ve düşüncelerinden dolayı sorguya çekilemezler (Okandan, 1966: 1936).

ABD'de seçmenlerin oy kullanabilmeleri için seçmen listelerine yazılmayı talep etmeleri gerekir. Birçok federe devlet, seçmen olabilmek için altı aydan iki yıla kadar oturma şartları öne sürmekte; bu durum yer değiştirmelerin çok fazla olduğu ABD'de birçok seçmenin seçimlere katılmasına engel olmaktadır. Bazı federe devletlerde seçmen olabilmek için okuma yazma bilmek, anayasayı anlayacak kapasitede olmak şarttır. Bu durum güneydeki okuma yazma bilmeyen siyahların seçim dışı kalmasına sebep olmaktadır. Güneydeki Censitaire gibi bazı eyaletlerde, ihtiyaçlarını karşılayacak gelire sahip olma veya seçim vergisi ödeme koşulu aranmaktadır. Bu şartlar da, gelir seviyesi düşük siyahların seçim dışında kalmasına sebep olur (Kuzu, 2012: 32).

ABD'de seçimlerde 'Gerrymandering' adlı dikkat çeken bir uygulamaya gidilmektedir. Federe devletler kendi seçim bölgelerini düzenlemekte serbesttirler. İktidardaki partiler bu yetkiye dayanarak, seçim bölgelerini kendi lehlerine olacak şekilde değiştirebilmektedirler (Çam, 1987: 118).

Gerrymandering uygulamasının amacı, siyasi çıkar sağlamaktır. Bu yöntem ile iktidardaki parti, belirli muhalif seçim bölgesindeki seçmenleri, lehinde olan bitişik diğer seçim bölgelerinde eritmek veya muhalifleri bir seçim bölgesinde toplayarak diğer seçim bölgelerini garantiye almak suretiyle seçim sonuçlarını lehine çevirmek ve böylece fazla temsil edilme olanağını gözetmektedir. İlk kez 1812 yılında Massachusetts valisi Elbridge Gerry tarafından uygulanmış ve başarılı olmuştur. Ülkemizde de Gerrymandering yönteminin zaman zaman uygulandığı görülmüştür (Çam, 1987: 118).

2.3.2.4. Kongrenin Yapısı ve Çalışma Şekli

Kongre, çalışmalarına 3 Ocakta başlar. 31 Temmuzda ise faaliyetlerini bitirir. Olağan dışı durumlarda, Kongre çalışma süresini uzatabilir (Gürbüz, 1991: 121). Temsilciler Meclisi toplantılarının yapılabilmesi için, üye çoğunluğunun hazır bulunması gerekir fakat bu kurala pek uyulmaz (Arsel, 1995: 214).

Senato ve Temsilciler Meclisi'nde ülkenin genel gelişmesini yakından izleyen komisyonlar vardır. Temsilciler Meclisi'nde 20-30 kişiden oluşan 20 tane, Senato'da ise 13-16 kişiden oluşan 16 tane devamlı komisyon vardır. Her üye en fazla iki komisyona üye olabilir. Komisyonlarda her iki partide temsil edilir. Çoğunluk partisinden olup, bulunduğu komisyonda en fazla çalışan üye komisyon başkanlığına getirilir (Vernon, 1961: 135).

Kongrede bir kanun tasarısının kabul edilmesi için, birçok aşamadan geçmesi gerekir. Temsilciler Meclisi üyeleri de Senato üyeleri de kanun teklifi verebilir. Tasarı ilk aşamada, başkan tarafından ilgili komisyona gönderilir. Komisyon gündeminde görüşüldükten sonra; tartışılır ya da rafa kaldırılır. Tartışmaya alınan tasarılar, kaleme alınarak meclise gönderilir. Meclis, tasarımı tartışır ve oylar. Oylama sonucu kabul edilen tasarı diğer meclise gönderilir. Aynı süreç ikinci mecliste de uygulanır. Eğer ikinci meclis de tasarımı onaylarsa, kabul edilen taslak imzalanmak ve yürürlüğe girmek üzere başkana gönderilir (Gürbüz, 1987: 100). İkinci meclis taslağı değiştirerek onaylarsa, değiştirilmiş düzenleme ilk mecliste tekrar görüşülür. Birinci meclis tasarımı değiştirilmiş haliyle kabul ederse, düzenleme onaylanmak üzere başkanlığa gönderilir. Yapılan değişikliği ilk meclis kabul etmediği takdirde, iki meclis

arasında ortak bir komisyon kurulur ve uzlaşma sağlandıktan sonra tasarı başkana gönderilir. Başkan taslağı kabul ederse, kanunlaşarak yürürlüğe girer; ancak başkanın veto yetkisi de vardır. Veto durumunda taslak ilk görüşüldüğü meclise döner ve tekrar yürürlüğe girebilmesi için iki mecliste de üçte iki çoğunlukla tekrar kabul edilmesi gerekir (Çam, 1987: 121).

Kanun tekliflerinin Kongreye sunulabilmesi belli süreler içinde mümkündür. Bu süre aşıldıktan sonra, teklifler sadece 'rules committee' adlı özel bir komisyon tarafından yapılabilir (Gürbüz, 1987: 100).

Senatoda görüşmeler esnasında üyelerin söz hakkı süreyle sınırlı değildir. 'Filibuster' denilen bu uygulama ile azınlık parti temsilcileri, meclis gündemini meşgul ederek bir yasa teklifinin kabulünü engelleyebilirler. 1846 yılında uygulanan bir engelleme hareketiyle, konuşmacılar birbirini takiben iki ay kürsüye gelmişlerdir. Bu gibi durumları engellemek için üçte iki çoğunlukta karar verebilme şartı getirilmiştir (Çam, 1987: 122).

2.3.2.5. Temsilciler Meclisinin Yetkileri

Temsilciler Meclisi'nin Senatoya karşı mali yetkiler açısından insiyatif üstünlüğü bulunmaktadır. Mali konularla ilgili yasa tasarıları sadece Temsilciler Meclisi tarafından verilebilir (Çam, 1987: 116); çünkü vergiyi sadece federe devletler değil tüm ABD vatandaşları öder. Senatonun bu konuda yetkisi olmasa da, kendisine gelen tasarıyı kabul edip etmemekte serbesttir (Kubalı, 1971: 457).

Temsilciler Meclisi'nin mali alandaki bu yetkisi, başkan üzerinde oldukça etkilidir. Federal harcamaların tamamının Temsilciler Meclisi'nin onayını gerektirmesi, bu kurumu başkan karşısında önemli bir konuma getirmiştir (Sönmezoğlu, 1989: 529).

Temsilciler Meclisi'nin bir başka yetkisi de başkana dava açmak ve ona itham etmektir. Başkan göreve başlamadan önce yaptığı yemine sadık kalmaz veya görevlerini yerine getirmese, meclis her vatandaş gibi başkanın da yargılanmasını isteyebilir. Temsilciler Meclisi'nin impeachment yetkisinin sebebi, vatandaşların haklarını korumaktır. Meclis bu yetkisini herhangi bir federal görevliye karşı da kullanabilir (Acheson, 1961: 25).

Temsilciler Meclisi başkanlık seçimlerinde adayların gerekli çoğunluğu sağlayamadığı durumlarda, en fazla oya sahip üç aday arasından başkanı seçme yetkisine de sahiptir. Meclis, istisnai olan bu yetkisini, 1800 yılında Thomas Jefferson'ı ve 1824'de Quincy Adams'ı seçerek kullanmıştır (Arı, 1997: 58).

2.3.2.6. Senatonun Yetkileri

Senatonun da Temsilciler Meclisi gibi bazı kendisine özgü yetkileri vardır; fakat senatonun yetkilerinin Temsilciler Meclisi'ne oranla biraz daha fazla olduğu söylenebilir. Senato, ABD dış siyasetinde son karar mercidir. Kongrenin başkan denetimindeki en etkin kanadıdır (Levinson, 2006: 39).

Başkanın imzaladığı uluslararası anlaşmaların yürürlüğe girebilmesi için Senatonun üçte ikisi tarafından kabul edilmesi gerekir (Amerikan Anayasası, Madde 2, Bölüm 2). Uluslararası antlaşmaların yürürlüğe giriş aşamasında Senatonun da onayının aranmasının sebebi, eyaletlerin de temsilcileri aracılığıyla uluslararası ilişkilerde etkisinin olmasıdır. Alexander Hamilton, uluslararası antlaşmaların oluşumunda Kongrenin veya bir bölümünün dahil edilmesini önermiş ve partizan bölünmeyi engellemek adına üçte iki gibi nitelikli bir çoğunluk aranması gerektiğini öne sürmüştür (The Federalist Papers no:75, 1788).

Bir uluslararası antlaşma, Senatonun önüne geldiği zaman Senato, birkaç farklı yol izleyebilir. Antlaşmayı onaylayabilir, reddedebilir, çekince koyabilir, antlaşmanın bazı şekillerde değiştirilmesi şartıyla onaylayacağını belirtebilir. Senato'nun antlaşmanın bazı maddelerini değiştirmesi veya antlaşmaya çekince koyması durumlarında, başkanın uluslararası antlaşmanın yapılacağı devletle yeniden müzakere etmesi gerekir. Senatoya sunulan uluslararası antlaşmaların çoğu Senatodan onay almıştır. Kurulştan itibaren 1500'den fazla uluslararası antlaşma yapılmış, fakat Senato sadece yirmi bir tanesini reddetmiştir (Treaties, 1825-2012). Örneğin Başkan Woodrow Wilson'un Birinci Dünya Savaşı sonrası imzaladığı Versay Barış Antlaşması, Senato tarafından onaylanmamıştır (Divine, 1994: 82).

Senatonun yargıya ilişkin yetkileri de vardır. Temsilciler meclisi başkana ya da federal görevlilere dava açarsa, bunları yargılama yetkisi sadece Senatoya aittir. Yalnız başkanın yargılanması esnasında başkan yardımcısı, Senato başkanlığı görevini Yüksek Mahkeme başkanına bırakır (Acheson, 1961: 25).

ABD tarihinde başkanı görevden alma teşebbüsü üç kez gerçekleşmiştir. Birincisi, 1868 yılında Andrew Johnson'a karşı gerçekleşmiştir. Temsilciler Meclisinin impeachment kararına rağmen, Senatoda bir oy farkla başkanın suçsuzluğuna karar verilmiştir (Divine, 1994: 82). İkincisi teşebbüs Richard Nixon için yapılmıştır. Watergate skandalının ortaya çıkmasıyla, Temsilciler Meclisi Nixon'un adaleti engellemek, yetkilerini kötüye kullanmak ve Kongre kararlarını yerine getirmemek suçlamalarıyla görevden alınmasını talep etmiştir. Başkanlıktan azledileceğini anlayan Nixon, Temsilciler Meclisinde yapılacak oylamayı beklemeden istifa etmiştir (Divine, 1994: 125). Üçüncü görevden alma girişimi ise Bill Clinton'a karşı yapıldı. Beyaz Saray stajyeri Monica Lewinsky ile olan ilişkisinden sonra adaleti engellediği ve yalan söylediği gerekçesiyle görevden alınmak istendi (Milliyet, 20 Aralık 1998). Temsilciler Meclisinin azil kararına rağmen, Senatoda yapılan oylamada üçte iki çoğunluk sağlanamadığı için Clinton beraat etti (Milliyet, 13 Şubat 1999).

Senatonun atamalar konusunda da bazı yetkileri vardır. Başkan; bakanları, federal hakimleri, elçileri ve bazı yüksek memurları ancak senatonun üçte ikilik çoğunluğunun onayıyla atayabilir (Güneş, 1956: 32). Senato genellikle atama işlemlerinde zorluk çıkarmamaktadır (Arı, 1997: 73). Her ne kadar Senato, adayları nadiren reddetse de, Senato onayına tabi olma zorunluluğu, başkanların Senatodan onay alma ihtimali düşük olan adaylardan uzak durmalarına neden olmaktadır. Başkan Richard Nixon tarafından Yüksek Mahkeme için gösterilen son derece vasıfsız iki aday, Senato tarafından onaylanmamış ve Nixon daha makul iki aday göstermek zorunda kalmıştır (Aldrich ve diğerleri, 1986: 46). Başkan Reagan döneminde ise Senato başkanının, Dış İşleri Başkanlığı'nın insan haklarıyla ilgili bir bölümüne Ernest W. Lefewer'i atama isteğini onaylamamıştır ve başkan atamasından vazgeçmiştir (Arı, 1997: 73).

2.3.2.7. Temsilciler Meclisi ve Senatonun Ortak Yetkileri

ABD’de yasama faaliyeti tamamıyla Kongre tarafından yürütülür. Yasama faaliyetlerinde mali konular hariç her iki meclis eşit yetkilere sahiptir. Kongre mali alandan askeri alana kadar birçok konuda yasa yapma yetkisine sahiptir (Tunaya, 1980: 527).

Para basmak ve paranın değerini tayin etme hakkı da yalnızca Kongreye aittir (Amerikan Anayasası, Madde 1: bölüm8/5). Anayasanın kabulünden önce her devletin kendi parasını basması, ticari işlerde ve birliğin sağlanmasında büyük sorun teşkil etmekteydi (Arı, 1997: 97).

Kongrenin önemli bir yetkisi de ülkenin güvenliğini sağlamakla ilgilidir (Arı, 1997: 97). Başkana Anayasa’nın 2. maddesinin 2. kısmının 1. fıkrasıyla bahşedilen başkomutanlık yetkisine karşın fren mekanizması olarak, Anayasa’nın 1. Maddesinin 8. Kısımına göre, savaş ilan etme yetkisi Kongreye verilmiştir. Güçlü bir yürütmenin en önemli savunucularından Hamilton, savaş açma yetkisi ile ilgili şu sözleri sarf etmiştir: *‘‘Başkan, ABD ordusunun ve donanmasının başkomutanıdır. Bu açıdan bakarsak yetkisi Büyük Britanya Kralı ile aynıdır fakat işin aslı başkanın başkomutanlık yetkileri, Büyük Britanya Kralı’ndan çok aşağıdadır. Başkanlar ordunun ve donanmanın tüm yönetimine hakimken, Britanya Kralı’nın yetkileri savaş ilanına, ordu oluşturulmasına ve tanzimine kadar genişler* (Hamilton, Madison ve Jay, 1962: 417-418). Hamilton’un bu sözlerinden anlaşılacağı üzere savaş açma yetkisi başkana ait değildir.

Amerika tarihinde başkanın Kongreye danışmadan ülkeyi ilan edilmemiş fiili bir savaşın içine soktuğu durumlar olmuştur. Örneğin Güney Vietnam’daki askeri operasyonlarda Kongrenin onayına başvurulmamıştır. Kongre bugüne kadar yalnızca 1812 Savaşı, Meksika Savaşı, İspanyol- Amerikan Savaşı, Birinci ve İkinci Dünya Savaşları’nda savaş ilan yetkisini kullanmış, fakat ABD bugüne kadar savaş ilanı olmadan yüzlerce askeri harekatta bulunmuş, bu hareketlerin bir bölümü savaş boyutuna ulaşmış ve büyük kayıplar verilmiştir. Askeri hareketlerin bir kaçı hariç, hiçbiri Kongre tarafından onaylanarak

meşrulaştırılmamıştır. Başkanlar, savaşın ve ya askeri müdahalenin gerekli olduğunu düşündükleri zaman, genellikle ulusu savaş ortamına çekebilmişlerdir (Nelson, 2002: 641).

Kongrenin bölgesel düzeyde alt mahkemeler kurmak, posta yolları ve postaneler yapmak, sanat ve bilim konularında bireyleri desteklemek gibi yetkileri de vardır (Amerikan Anayasası, Madde:1, Bölüm 8/7, 8, 9).

2.3.3. Yargı

2.3.3.1. Genel Olarak Federal Yargı Sistemi

1787 Anayasasına göre yargı yetkisi Federal Yüksek Mahkemeye aittir. Yüksek Mahkeme ABD'nin en yüksek yargı organıdır. Amerikan Anayasası ile kurulan tek mahkeme Yüksek Mahkemedir. Diğer mahkemelerin kurulması ve düzenlenmesi yetkisi kongreye verilmiştir (Yaşın, 1997: 61).

Yargı organı federal ve federe mahkemeler olarak ikiye ayrılır. Yüksek mahkemenin iş gücünü azaltmak için alt mahkemeler kurulmuştur (Bryce, 1962). Ayrıca Washington'da, Amerikan halkının federal devlete karşı davalarına bakmak için kurulmuş, beş hakimden oluşan talep mahkemesi bulunmaktadır (Göze, 1989: 516).

Yüksek mahkeme baş hakim ve sekiz üye hakimden oluşur. Yüksek mahkeme hakimleri başkan tarafından Senatonun onayı ile tarafsızlık ve bağımsızlıklarına gölge düşmesini engellemek için, ömür boyu olarak göreve atanırlar. Yetmiş yaşını aşan hakimler isterlerse emekli olabilirler (Kubalı, 1971: 458). Yüksek Mahkeme yargıcı olarak atanan kişi kariyerinin en üst noktasına ulaşmış olur. Yargıçlar, cezai sorumluluk mekanizmasına başvurularak görevden alınabilirler, fakat bu yöntem bugüne dek siyasete alet edilmemiştir (Aldric ve Diğerleri, 1986: 534).

Hakimlerin atanmasında çoğu zaman Başkanlar, kendi siyasi görüşlerine uygun karar vereceklerine inandıkları kimseleri seçerler. Atamalarda Cumhuriyetçilerle Demokratlar

arasındaki dengenin korunmasına dikkat edilir. Yüksek Mahkeme üyelerinden birinin Yahudi, birinin ise Katolik olmasına özen gösterilir. Ancak günümüze kadar atanan siyahi bir baş hakim olmamıştır (Göze, 1989: 516).

Yüksek mahkeme kurumunun ABD’de büyük saygınlığı ve siyasi gücü vardır, Protokol sıralamasında, yüksek mahkeme başkanı Amerikan başkanından sonradır. (Bryce, 1962).

Yüksek mahkemenin çalışma süresi normal şartlarda ekimden hazirana kadardır. Toplantıların yapılabilmesi için, altı üye hakimin hazır bulunması gerekir (Bryce, 1962).

2.3.3.2. Federal Yüksek Mahkemenin Yetkileri

Amerikan Anayasasının 3. Maddesinin 2. Kısımında Federal Yüksek Mahkeme’nin yargı yetkileri belirtilmiştir. (Amerikan Anayasası, Madde: 3, Kısım: 2) Yüksek mahkeme, kanunların ve uluslararası antlaşmaların yorumlanmasında son söz sahibidir. Ayrıca, eyalet yasalarının ve federal yasaların anayasaya uygun olup olmadığını denetler. Bu yetki, mahkemenin hem Başkan ve Kongre için denetim mekanizması haline gelmesinde önemli rol oynamıştır; (Aldrich ve diğerleri, 1986: 530) hem de mahkemenin Anayasa maddelerinin anlamını yorumlamak konusunda en üst yetkili merci olmasına yol açmıştır (Eroğul, 1996: 102).

Yüksek mahkeme ilk ve son derece mahkemesi olarak görev alır. Yüksek mahkeme, anayasa uygunluk denetimi dışında farklı davalara da bakar. Bunlar;

- 1) Anayasadan, federal yasalardan, ABD’nin taraf olduğu uluslararası anlaşmalardan kaynaklanan;
- 2) Eyaletleri birbirleriyle ya da federal devletle karşı karşıya getiren;
- 3) Bir eyaletin başka bir eyaletin yurttaşlarına karşı açtığı;
- 4) Yabancı ülke temsilcilerinin taraf olduğu ‘common law’ ve ‘equity’ davalarıdır. (Eroğul, 1996: 102). Yüksek Mahkeme tüm bu davalarda aynı zamanda temyiz organıdır (Gürbüz, 1981: 32).

Yüksek Mahkemenin Anayasaya aykırı kanunları iptal etme yetkisi de vardır. Başlangıçta anayasaya aykırı bulunan kanun sayısı az iken günümüzde artarak yaklaşık 130'u bulmuştur. 1930'dan günümüze Yüksek Mahkeme tarafından iptal edilen kanunların nerdeyse hepsi, haklar ve özgürlüklerle ilgilidir (Gürbüz, 1987: 102).

2.4. AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NDE BAŞKANLIK SİSTEMİNİN İŞLEYİŞİNİ KOLAYLAŞTIRAN ETMENLER

2.4.1. Fren ve Denge Sistemi (Check and Balances)

Fren ve denge sistemi, devletin üç temel organının, kuvvetler ayrılığı ilkesi ile sınırları belirlenmiş yetkilerini kullanırken bu yetkilerin dışına çıkmamaları için oluşturulmuş yasal düzenlemeleri kapsar. Sisteme göre, yasama, yürütme ve yargı erklerinden hiç biri diğerinden üstün olamaz, diğerinin görevini üstlenemez ve yetki alanına sızamaz. Üç devlet organının işbirliği ve iş bölümü içinde çalışması amaçlanır (Akçalı, 2007: 74-75).

Yasamanın yürütme üzerindeki güçleri; başkanın atamalarını reddetmek, başkanın azledilmesi için yasal süreci başlatmak, başkanın veto ettiği yasaları tekrar çıkarmak ve başkanın onayladığı uluslararası anlaşmaları reddetmektir. Yasamanın yargı üzerindeki güçleri ise; alt düzey federal mahkemelerin kurulup kurulmamasına karar vermek, bu mahkemeleri feshetmek, federal mahkeme yargıçlarının görevden alınma sürecini başlatmak ve başkan tarafından atanan federal yargıçları onaylamaktır. Kongrenin Yüce Mahkemede çalışacak yargıçların görev süresini belirleme yetkisi de vardır (Lowi ve Ginsber, 2002: 190).

Yürütmenin de yasama üzerinde fren ve denge sistemi gereği güçleri vardır. Başkan Kongrenin çıkardığı yasaları veto edebilir ve kendi partisinden üyeler vasıtasıyla Kongreye yasa önerisi getirebilir. Yürütmenin yargı üzerindeki güçleri ise başkanın federal yargıçları ataması ve bazı suçluları affetmesidir (Akçalı, 2007: 78).

Yargının yasama üzerinde, Kongreden geçen yasaları yorumlama ve anayasaya aykırılık durumunda iptal etme gücü vardır. Yargı, başkanın eylem ve kararlarını da anayasaya aykırı bularak geçersiz sayma gücüne de sahiptir (Akçalı, 2007: 78).

2.4.2. Siyasi Parti Sistemi

Amerika Birleşik Devletlerinde siyasi partiler, rejimin düzgün işleminde önemli role sahiptirler. ABD’de partiler içinde parti disiplini yoktur; Kongrenin çalışmasını başkan çok etkileyemez. Kongrenin çoğunluğunun başkan ile aynı partiden olup olmamasının önemi yoktur. Dolayısıyla başkanın partisinin azınlıkta olduğu durumlarda bile sistemin kilitlenme ihtimali düşüktür (Özbudun, 1974: 58).

ABD’de iki parti sistemi vardır; yerel düzeyde örgütlenmiş Cumhuriyetçi Parti ve Demokrat Parti. Amerikan siyasal sisteminin iki partili bir oluşuma dayanmasının sebepleri arasında Amerikan halkının geleneklerine bağlılığı ve seçim sistemi yer alır. Amerika’da başkan adayların, aday gösterildikleri partinin üyesi olması gerekmez. Adaylar kolaylıkla parti değiştirebilir. Parti disiplinsizliği, sistemin diktatörlüğe dönüşmesini engeller. İngiltere’deki parti disiplini ABD’de olsaydı, başkanın Kongrede çoğunluğa sahip olması durumunda kuvvetler ayrılığı ortadan kalkar ve sistemin diktatörlük rejimine dönüşmesi tehlikesi ortaya çıkardı (Aldıkaçtı, 1960: 167).

Modern anlamda siyasi partiler, ilk kez Amerika’da kurulmuştur (Özbudun, 1974: 28). İlk dönemlerde çok fazla önemsenmemiş olan partiler, günümüzde ABD’nin üç temel organı ile başkanlık sisteminin yapı ve işleyişini doğrudan etkileyen bir kuruma dönüşmüşlerdir (Wilson ve Dilulio, 2004: 155).

Amerika Birleşik Devletleri kurucularına göre siyasi partiler ‘hırs ve kişisel çıkar’ nedeniyle oluşan gruplardı (Wilson ve Dilulio, 2004: 155). George Washington Kongrede yaptığı bir konuşmasında ‘partilerin kötü etkileri’ üzerinde durmuştur. Thomas Jefferson ise ‘*Eğer cennete gitmenin koşulu oraya bir siyasal parti ile gitmem olsaydı, hiç gitmezdim.*’

diyerek partilere olan tepkisini belirtmiştir. Jefferson her ne kadar siyasi partilere tepkisini dile getirmiş olsa da sonradan Amerikan parti sisteminin babası olarak kabul edilmiştir (Gitelson, Dudley ve Dubnik, 2004: 160).

Amerika'nın kurucu atalarının partilere karşı olumsuz fikirlerine rağmen, siyasetçiler kendileri ile benzer görüşleri savunanların bir araya gelerek grup oluşturmasının zorunlu olduğunu kabul ettiler (Berman ve Murphy, 2003: 63). İngilizlerin söyleminin aksine, ABD'de siyasi partiler ülkenin içinde bulunduğu şartlardan doğmuştur (Bryce: 1962).

Amerika'da siyasi partilerin oluşumuna sebep olan fikir ayrılıkları ilk kez 1787 Anayasa Kongresi'nde ortaya çıkmıştır (Bryce: 1962). Kongredeki görüşmelerde birbirine zıt iki görüş ortaya çıkmıştır. Merkezîyetçi görüş, güçlü ve geniş yetkilerle donatılmış federal devleti; Adem-i Merkezîyetçi görüş ise, çalışma alanı ve yetkileri sınırlı, federe devletlerin geniş ölçüde bağımsızlıklarını muhafaza ettiği bir federal devlet kurulmasını savunuyordu. Devrin koşullarının etkisiyle, Federalistler olarak adlandırılan Merkezîyetçiler üstün gelerek kendi istekleri doğrultusunda bir anayasa yapılmasını sağladılar (Yanık, 2013: 83).

Anayasa yapılırken oluşan bu fikir ayrılığı, Başkan Washington kabinesinde tekrar ortaya çıktı (Bryce: 1962). Washington yönetimi Kongreden istenilen kanunları geçirebilmek için değişik gruplar arasında koalisyon oluşturmaya çalışıyordu. Bu görev Amerika'nın kurucularından bakan Hamilton'a verildi. Hamilton bu amaçla Amerika'nın ilk siyasi partisi olan Federalist Parti'yi kurmuştur (Burns,2004:169). Federalist parti, güçlü bir ulusal devlet ve federal yapıyı savunuyorlardı ve genellikle tüccarlar, toprak sahipleri, kuzeyli zenginler tarafından desteklenmekteydi. Federalist parti, İngiltere'deki Muhafazakar Parti'den esinlenerek önce 'Whig' adını aldı, sonradan da bugünün 'Cumhuriyetçi Partisi'ne dönüştü (Berman ve Murphy, 2003:63). Abraham Lincoln, Theodor Roosevelt, Truman, Eisenhower, Nixon gibi tanınmış başkanlar bu parti mensuplarıdır (Burns, 2004: 169).

George Washington'un devlet bakanlarından Thomas Jefferson ve taraftarları Federalist Parti'nin görüşlerini benimsemediler ve kendi fikirlerini savunmaya başladılar (Bryce: 1962). Hamilton'un özellikle ekonomi ile maliye ve dış politika alanındaki bazı kararlarını eleştiren bu kimseler; federal devletin, federe devletlere müdahalesinin sınırlı

olması gerektiğini savunuyorlardı. 1793 yılında günümüzde ‘Demokrat Parti’ olarak anılan ve daha çok küçük çiftçiler, işçiler ve fakir vatandaşlardan destek bulan ‘Cumhuriyetçiler’ adlı siyasi partiyi kurdular (Burns, 2004: 169). Wilson, Franklin, D. Roosevelt, Kenndy, Bill Clinton gibi büyük başkanlar bu partiden başkanlığa seçilmişlerdir (Kubalı, 1971: 462). Halen 2008 ve 2012 Amerikan başkanlık seçimlerinin galibi Demokrat Parti’den Barack Obama başkanlık görevini sürdürmektedir (Yanık, 2013: 86). Cumhuriyetçi Parti daima Demokrat Partiye göre, milli hükümet taraftarı olmuştur. Demokrat Parti ise, federe devletlerin daha güçlü olması gerektiğini savunmuştur (Bryce: 1962). Bununla beraber, Cumhuriyetçi Parti ve Demokrat Parti arasında mutlak anlamda kesin bir ayrım yoktur. Bu sebeple Amerika’daki iki parti ayrımı daha ziyade bir görünüştür (Kubalı, 1971: 463). Partilerin arasındaki fark ideolojik olmaktan öte, program farkıdır. Partiler arasında sosyal sınıf farkları da yoktur. Amerikan halkı arasında bulunan büyük gelir farklılıklarına rağmen sınıf farkına sahip değillerdir (Kubalı, 1971: 463). Ayrıca Amerika’da dini çatışma yoktur ve din herkes tarafından saygı görür (Tocqueville, 1962: 41). Partiler oldukça fazla kişiye ulaşmak istedikleri için politikalarını kesin hatlarıyla belli etmemektedirler (Kubalı, 1971: 463). En çok tartışılan konuların başında kürtaj, homoseksüeller, eğitim sistemi ve okullar, bireysel silahlanma, ulusal savunma ve dış politika, seçim kampanyalarının finansmanı, vergiler ve bütçe gelmektedir (Akçalı, 2007: 81).

1930 yılındaki ekonomik buhran sonrası, iki parti arasında az da olsa ekonomi ve iş hayatına müdahale konularında fikir farklılıkları ortaya çıkmıştır. Bu farklılıklar sebebiyle, Roosevelt’e göre, Demokrat Parti ortanın biraz solunda, Eisenhower’a göre ise Cumhuriyetçi parti ortanın biraz sağındadır (Kubalı, 1971: 464).

Günümüzde Demokrat Parti’yi genellikle güneyliler, Katolikler, çiftçiler, toprak sahipleri işçiler, sendikalar desteklemektedir. Cumhuriyetçi Partiyi ise, kuzeyliler, Protestanlar, iş adamları ve varlıklı kimseler desteklemektedir (Kubalı, 1971: 464).

2.4.3. Baskı Grupları

Baskı grupları ortak menfaatlere dayanarak, devletten menfaatlerini karşılamak için oluşturulan gruplardır. Sendikalar, sosyal ve ticari amaçlı dernekler, etnik grupların oluşturduğu örgütler, kadın dernekleri ve meslek gruplarının oluşturduğu derneklere baskı gruplarına örnektir (Arı, 1997: 6).

Baskı grupları, toplumda uzlaşma içinde dengeyi sağlayıp; demokratik ortamın canlılığına ve işlerliğine katkıda bulunurlar. Bunu yaparken de sadece iktidarı değil, kamuoyunu da etkilerler. Kısacası, baskı gruplarının amacı, kendi menfaatlerine uygun olacak bir siyasi ve ekonomik ortamı oluşturmaktır (Aybay, 1950).

Kongre ve başkan, bazı önemli konularda kamuoyu ve baskı gruplarınca benimsenen fikirlerin aksine hareket edemezler. Başgil'in deyişiyle, *"Beyaz Saray adeta camdan bir köşktür. Kamuoyunu ve baskı gruplarını dikkate almayan ve halkın isteklerini yerine getirmeyen Başkanlar, tabanca mermilerinin ıslıklarıyla uyanmaktadır."* (Başgil, 1960: 317). Tüm bunlar Amerika'da baskı gruplarının siyasi yapı üzerindeki önemini yansıtır. (Yanık, 2013: 91).

2.4.4. Lobicilik

Hükümetin karar alma sürecinde, kişi veya kişilerin isteklerinin yerine getirilmesi için sarf ettikleri mücadeleye lobicilik denir. Toplum ile hükümet arasında, kamuoyunun isteklerini yansıtan bir aracı olması gerekir (Arı, 1997: 152). Bu kurum sayesinde Kongre ile Başkan arasında çıkan sorunlar kolaylıkla çözülür ve problemlerin büyümesi önlenir. Lobiler bir nevi kriz çözücü rolü üstlenirler (Başgil, 1960: 317).

Günümüz Amerikasında, Kongre üyeleriyle temas geçip kulisçilik yapan kayıtlı 200 üye bulunmaktadır. Lobiler sadece iç politikada üzerinde değil, dış politika üzerinde de oldukça etkilidirler. Örneğin Yunan lobisinin, 1975'ten itibaren Amerika'nın Türkiye üzerinde silah ambargosu uygulamasında çok etkisi olmuştur (Arı, 1997: 152).

2.4.5. Sosyal ve Kültürel Yapı

Amerikan toplumu, demokrasiye oldukça önem verir. Demokratik sisteme önem vermelerinin ardında; özgürlük, dini yaşamda serbestlik ve düşüncüyü ifade edebilme gibi istekleri rahatça yaşayabilme istemi yer alır. Amerikan vatandaşları için hürriyetsiz ve eşitliksiz bir demokrasi, demokrasi değildir. Ayrıca, bu ülkede herkes çoğunluğun idaresine boyun eğer ve çoğunlukta azınlığa hürmet eder. Amerika'da insanların kültür seviyesi oldukça yüksektir. Kamuoyu, basın- yayın organlarını, yasama-yürütme organlarını iyi takip etmektedirler. Siyasal sistem ve işleyişi ile ilgili tepkilerini dile getirmekten çekinmezler. Başkanlara, dinsiz, hırsız, dolandırıcı olduklarını söyleyenler bile vardır. Amerikan halkı bu konuda oldukça rahattır (Çam, 1982: 91).

Amerika'da sınıfsal ayrım yaratacak ciddi sorunlar yoktur. Ülkede din sorunu yoktur. Farklı dinlere mensup insanlar, birbirlerine ve dinlerine saygı gösterirler. Halkın büyük bir kısmı Hristiyanlık dininin Protestan mezhebindedir. Herkes inandığı dinin gereklerini özgürce yaşamakta serbesttir. Ateizm, hakaret ve alay konusu yapılmaz. Kısacası, Amerikan toplumu, dini açıdan heterojen bir yapıya sahiptir (Çam, 1982: 91).

Amerika'da istismar edilebilecek bir işçi sorunu da yoktur. Çalışan herkes, yüksek refah seviyesine ulaşabilir. İşçiler ideolojik açıdan da istismara açık değildir. Zaten ülkenin siyasi parti sistemi de, aralarında ideolojik fark olmayan iki partiye dayanır. Özetle, Amerikan toplumunun özgürlük ve demokrasi idealinde birleşmeleri ve ülkede milli bütünlüğü parçalayıcı tarihi ve siyasi faktörlerin mevcut olmaması kurulan sistemin başarılı olmasında önemli etkenlerdir (Başgil, 1960: 326).

2.4.6. Ekonomik Yapı

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra başlayan sanayileşme ve teknolojik gelişmelerle, Amerika, birçok Avrupa ülkesini geride bırakmıştır. Sanayide başlayan 'Bilgisayar Çağı' ile fark iyice açılmıştır (Çam, 1982: 78).

Kapitalizmin, Amerika Birleşik Devletleri'nde yeri oldukça önemlidir. Amerika kapitalizmi en ileri seviyede uygulayan ülkelerden biridir. Özel sektör çok gelişmiştir, buna karşın, kamu sektörünün faaliyet alanı çok dardır. Kamu sektörü içine giren birçok faaliyet, özel sektör tarafından yürütülür. Kamu sektörünün dar ve zayıf olması, Amerikan toplumundaki dar gelirlili vatandaşların sosyal güvencelerden mahrum kalmalarına sebep olur (Gürbüz, 1987: 73-75).

Günümüzde, Batı dünyasının en gelişmiş ülkesi Amerika Birleşik Devletleri'dir. İleri teknolojiye sahip ABD için, endüstri ötesi toplum ifadesi kullanılmaktadır. Ekonomik faaliyetleri sırasıyla tarım, sanayi ve hizmet sektörlerine dayanmaktadır. Fikir işçileri çoğunlukta, beden işçileri azınlıktadır. Orta sınıf, nitelik ve nicelik olarak, oldukça üst seviyededir (Gürbüz, 1987: 73-75).

Amerika Birleşik Devletleri'nin sosyal ve siyasal yapısı, hiç bir ülkeye benzememektedir ve kendine özgüdür. Ekonomik yapı için de, aynı durum söz konusudur. Yaklaşık 250 milyon nüfusa ve yıllık kişi başı otuz bin dolar milli gelire sahip ABD'yi, Türkiye gibi gelişmekte olan bir üçüncü dünya ülkesiyle kıyaslamak oldukça güçtür (Güngör, 2004: 104).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. BAŞKANLIK SİSTEMİNİN TÜRKİYE'YE UYGULANABİLİRLİĞİ

3.1. TÜRK POZİTİF HUKUKUNDA HÜKÜMET SİSTEMLERİ

Türk siyasi yaşamında parlamenter sistem geleneği, 1876 Anayasası'nın yürürlüğe girmesiyle başlamıştır. 1921 ve 1924 yılları arasında meclis hükümeti sistemine yer veren 1921 Anayasası'nın yürürlükte kaldığı süre hariç, Türkiye'de parlamenter sistemin yüzyılı aşmış bir geçmişi bulunmaktadır. Parlamenter sisteminki kadar olmasa da, rejim tartışmalarının geçmişi de oldukça eskiye dayanır. Türkiye Cumhuriyeti tarihindeki anayasaların sistemleri aynı olmakla beraber, anayasalar uygulamaya işlevsellik kazandırmak için bazı farklı uygulamalar benimsemişlerdir (Yazıcı, 2011: 113).

Türkiye Cumhuriyeti tarihinde benimsenen dört anayasanın üçü, sistemin işleyişini sağlayamamış ve tıkanıklığa yola açmıştır. Sistemin işleyemez hale gelmesi üzerine yapılan bir sonraki anayasa, tıkanıklığı gidermek üzere yeni hükümler getirmiş, fakat gelişen Türkiye Cumhuriyeti'nde siyaset, yeni çıkmazlara girmiştir (Oruçlu, 2008: 42). Çalışmanın bu kısmında, söz konusu anayasalarca benimsenen sistemler incelenecektir.

3.1.1. 1921 Anayasası'nın Benimsediği Hükümet Sistemi

Türk Osmanlı Anayasacılık hareketinin başlangıcı olan 1876 Anayasası'nın kabulünden bu yana yürürlüğe giren anayasaların parlamenter hükümet sistemini benimsediği görülmektedir. Meclis hükümeti sistemini benimseyen ve kısa bir süre yürürlükte kalan 1921 Anayasası, bu durumun tek istisnasıdır. Meclis hükümeti sisteminin tanımına uygun olarak, 1921 Anayasası'nın ikinci ve üçüncü maddelerinde, yasama ve yürütme yetkisinin TBMM'ye ait olduğu belirtilmiştir (Yazıcı, 2011: 114).

1921 Anayasası, yasama ve yürütme yetkilerini TBMM altında toplamıştır. Meclis bakanları değiştirebilme yetkisine sahiptir, fakat bakanlar kurulunun meclise karşı kullanabileceği fesih yetkisi bulunmamaktadır. Bu durum meclis hükümeti sisteminin özelliğidir. 1921 Anayasası'nda 1923 yılında geçirdiği değişikliğe kadar devlet başkanlığı kurumunun olmaması da bu fikri destekler (Yazıcı, 2011: 114).

1921 Anayasası'na 29 Ekim 1923'te Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun Bazı Maddelerinin Tavzihen Değiştirilmesine Dair Kanun ile bazı hükümlerin eklenmesi ile söz konusu anayasanın o tarihe kadar benimsediği meclis hükümeti sistemini de parlamenter sistem yönünde değiştirmiştir. Düzenleme yapılan birinci maddedeki, "*Türkiye Devletinin şekli Hükümeti, Cumhuriyettir.*" hükmü gereği, onuncu maddede cumhurbaşkanının seçimi usulü hükme bağlanmıştır. Kanunun on ikinci maddesinde ise, hükümetin kuruluş şeklini düzenleyen hükme göre Başbakan, Cumhurbaşkanı tarafından ve Meclis üyeleri arasından seçilmiştir. Diğer bakanlar yine Meclis üyeleri arasından seçildikten sonra, tümü Cumhurbaşkanı tarafından meclisin onayına sunulur (Özbudun, 1995: 8).

1921 Anayasası'nda yapılan bu değişiklikler ile Anayasa'nın daha önce kabul ettiği meclis hükümeti ve bunun içeriği olan, bakanların tek tek TBMM tarafından seçilmesi, yöntemi bırakılmıştı. Böylece hükümet oluşturulurken, parlamenter sistemde olduğu gibi, cumhurbaşkanınca görev verilen başbakanın, bakanları seçmesi usulü benimsenmiştir (Özbudun, 1995: 8).

3.1.2. 1924 Anayasası'nın Benimsediği Hükümet Sistemi

Meclis hükümetine ve parlamenter sisteme uygun hükümlere yer veren 1924 Anayasası,1961 Anayasası'nın benimsediği parlamenter hükümet sistemine geçişi sağlamıştır (Özbudun,1989: 6).

1924 Anayasası'nın dördüncü maddesine göre, "*Türk Milletini Ancak Türkiye Büyük Millet Meclisi temsil eder ve millet adına egemenlik hakkını yalnız o kullanır.* Beşinci maddeye göre ise, "*Yasama yetkisi ve yürütme erki Büyük Millet Meclisi'nde belirir ve onda*

topllanır.” Yedinci maddenin ikinci fıkrasına göre de, meclis, hükümeti her vakit denetleyebilir ve düşürebilir. Tüm bu hükümler dikkate alındığında, 1924 Anayasası’nın meclis hükümeti sistemini benimsediği söylenebilir. Ancak 1924 Anayasası’nın bazı hükümleri incelendiğinde, anayasanın parlamenter sistemi de benimsediği de görülür. Örneğin altıncı maddeye göre TBMM yasama yetkisini doğrudan doğruya, yedinci maddenin birinci fıkrasına göre yürütme yetkisini Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu eliyle kullanır (Yazıcı, 2011: 116-117).

1924 Anayasası, hükümetin kuruluş şeklini de parlamenter sisteme uygun olarak benimsemiştir. Anayasanın 44. Maddesine göre, Başbakan Cumhurbaşkanı tarafından, Bakanlar da Başbakan tarafından meclis üyeleri arasından seçilir (Yazıcı, 2011: 116-117).

1924 Anayasası’nın bazı hükümleri meclis hükümeti sistemi ile, bazı hükümleri ise parlamenter sistem ile örtüşür. Bu özellikler, 1924 Anayasası, karma bir hükümet modeline sahip olduğunu gösterir. 1924 Anayasası hükümleri, karma bir hükümet modeline işaret etse de, genel olarak parlamenter sisteme yakındır (Özbudun, 1995: 9-10).

3.1.3. 1961 Anayasası’nın Benimsediği Hükümet Sistemi

Özbudun’a göre 1961 Anayasası; yasama ve yürütme kuvvetlerini farklı organlara vermek, yürütme yetkisini meclisin seçtiği bir devlet başkanı ile başbakan ve bakanlar kurulu arasında paylaşmak, yasama ve yürütme güçlerinin her ikisine de birbirlerinin hukuki varlıklarına son verme yetkilerini tanımak suretiyle, gerçek bir parlamenter hükümet sistemi oluşturmuştur (Özbudun, 1995: 236-237).

Anayasa’nın 5. Maddesine göre, *“Yasama yetkisi, Türkiye Büyük Millet Meclisinindir. Bu yetki devredilemez.”*. Altıncı maddeye göre ise, *“Yürütme görevi, kanunlar çerçevesinde, Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu tarafından yerine getirilir.”* Söz konusu hükümler, parlamenter hükümet sistemine özgüdür (Özbudun, 1995: 236-237).

1961 Anayasası’nın 97. maddesi, saf parlamenter sisteme uygun olarak, Cumhurbaşkanına bazı sembolik yetkiler tanımıştır. İlgili hükme göre, *“Cumhurbaşkanı*

Devletin başıdır. Bu sıfatla Türkiye Cumhuriyetini ve Milleti birliğini temsil eder. Cumhurbaşkanı, gerekli gördükçe, Bakanlar Kurulu'na başkanlık eder; yabancı Devletlere Türk Devletlerinin temsilcilerini gönderir ve Türkiye'ye gönderilen yabancı Devlet temsilcilerini kabul eder; milletlerarası anlaşmaları onaylar ve yayınlar; sürekli hastalık, sakatlık ve kocama sebebiyle belirli kişilerin cezalarını hafifletebilir veya kaldırabilir." denmiştir. Cumhurbaşkanıya sembolik yetkiler tanıyan bu hükmün yanında, cumhurbaşkanının sorumsuzluğunu düzenleyen 98. maddeye göre; *"Cumhurbaşkanı, görevleriyle ilgili işlerden sorumlu değildir. Cumhurbaşkanının bütün kararları, Başbakan ve ilgili Bakanlarca imzalanır. Bu kararlardan Başbakan ve ilgili Bakan sorumludur."* Devlet başkanının sorumsuzluğunu gösteren söz konusu hüküm, parlamenter sistemin genel özelliklerindedir (Özbudun, 1995: 236-237).

1961 Anayasası'nın 108. Maddesi, parlamentarizmin temel özelliklerinden olan cumhurbaşkanına TBMM seçimlerini yenileme yetkisi tanınması da, 1961 Anayasası'nın tam anlamıyla parlamenter bir anayasadır (Özbudun, 1995: 236-237).

3.1.4. 1982 Anayasası'nın Benimsediği Hükümet Sistemi

1982 Anayasası, parlamenter hükümet sistemini benimsemiştir. Anayasanın yürütmeyi düzenleyen 8. maddesinde bu yetkiyi Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu arasında paylaşması, 101. maddesiyle Cumhurbaşkanının seçim yetkisini TBMM'ye tanınması, 101 ve 105. maddelerinde Cumhurbaşkanlığını tarafsız ve sorumsuz bir makam olarak düzenlemesi, bu yargıyı kanıtlar. Bakanlar Kurulunun kuruluş yöntemini düzenleyen 109. madde ve hükümetin göreve başlarken ve görevde bulunduğu sırada TBMM'nin güvenine tabi olduğunu hükme bağlayan 110 ve 111. maddeler ile hükümetin politikalarından dolayı Bakanlar Kurulunun sorumluluğunu düzenleyen 112. madde de, 1982 Anayasası'nın parlamenter sistemi benimsediğini gösterir. 99. maddede TBMM'ye hükümeti düşürme yetkisi tanınması ve 116. maddede, Cumhurbaşkanı TBMM seçimlerini yenileme yetkisinin sunulması, Anayasa'nın parlamenter hükümet sistemini benimsediğini gösterir (Heper: 1997).

1982 Anayasası, Cumhurbaşkanının meclis dışından seçilebilmesi uygulamasını getirmiştir. 1961 Anayasası'ndan farklı olarak; Cumhurbaşkanına, sivil ve askeri yargı organlarının üyelerini seçme yetkisi tanınmıştır (Heper: 1997).

1982 Anayasası ile kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi, yürütme lehine düzenlenmiş ve olağanüstü hallerde yürütmenin ve Cumhurbaşkanının yetkileri artırılmıştır. Cumhurbaşkanına tanınan icrai yetkiler sonucu, yürütme yasama karşısında güçlendirilmiştir (Tanör,1994:115). Anayasa'nın 104. maddesinde sayılan yetkilerin, Cumhurbaşkanı tarafından tek başına kullanılacağı göz önünde bulundurulursa; bu durumun klasik parlamenter sistemdeki cumhurbaşkanlığı seçim ve tarafsızlığı ile bağdaşmadığı, daha çok yarı başkanlık sistemindeki cumhurbaşkanının yetkilerine benzediği söylenebilir (Heper: 1997).

Cumhurbaşkanının Bakanlar Kuruluna başkanlığı görevini sadece olağanüstü dönemlerde icra etmesi, yine olağan üstü dönemlerde Cumhurbaşkanının tek başına değil de, başkanlığında toplanan Bakanlar kurulu ile hareket etmesi ve Cumhurbaşkanın meclisi fesih yetkisinin belirli koşullara bağlı olması gibi hükümler, sistemin yarı başkanlıktan çok parlamenterizme yakın olduğunu gösterir (Oruçlu, 2008: 45-46).

3.1.5. 2007 Anayasa Değişikliği Sonrası Benimsenen Hükümet Sisteminin Niteliği: Çift Meşruluk Sistemi

Klasik şekliyle parlamenter sistemde, güçlerin toplandığı tek odak, sisteme de adını veren parlamentodur. Parlamenter sistemde, yasama ve yürütme erkleri, başkanlık sisteminden farklı olarak, bir dereceye kadar birleşmiştir. Hükümet ve meclis, parlamentodan çıkar. Dolayısıyla, sistemin odağında parlamentonun bulunduğu söylenebilir (Uluşahin, 2007: 30).

Parlamenter sistemde meclisi oluşturan milletvekilleri, halk tarafından seçilir; dolayısıyla tek meşruluk meclise aittir. Cumhurbaşkanı ve bakanlar kurulu ise, sistemin odağındaki meclis tarafından seçilir. Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi kuralını

benimsemiş bir parlamenter yapı, değişir. Cumhurbaşkanının da halk tarafından seçildiği bir parlamenter sistem, tek meşruluk özelliğini kaybeder, sistem çift meşruluğa dönüşür (Uluşahin, 2007: 30).

1961 Anayasası ile saf parlamentarizme uygun olarak, tek meşruluğa dayanan, iki kanatlı bir yürütme organı kurulmuştur. Cumhurbaşkanı yürütme içerisinde yetkisiz ve sorumsuz bir konumdadır (Uluşahin, 2008).

1982 Anayasası'nın değişiklik yapılmamış haliyle kurduğu hükümet sisteminde meşruluk meclise ait olmasına rağmen, Cumhurbaşkanına verilen aşırı yetkilerle parlamenter sistemden ayrıldığı görülmektedir. Dolayısıyla, 1982 Anayasası'nın öngördüğü yapı, bozulmuş parlamentarizm olarak nitelendirilmiştir. Yürütmedeki iki başlı yapı, birçok kez başbakan ve cumhurbaşkanının çatışmasına sebep olmuştur ve 11. Cumhurbaşkanı'nın seçimi esnasında ülkeyi siyasal kaos ve belirsizlik ortamına sokmuştur. 1982 Anayasası ile, yürütme içerisinde yetkisiz ve sorumsuz bir konumda olan Cumhurbaşkanının önemli yetkilerle donatılması, Cumhurbaşkanlığı makamına kimin seçileceğini hayati bir meseleye dönüştürmüştür (Uluşahin, 2008).

2007 değişikliği sonrası, parlamenter yapı incelendiğinde sistemin tek meşruluk sisteminden çift meşruluk sistemine dönüştüğü görülür. 21 Ekim 2007 tarihinde yapılan referandum sonucunda Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi usulü benimsenmiş; dolayısıyla, tek meşruluğa dayanan iki başlı sistem yerini Cumhurbaşkanının halk tarafından seçildiği bir çift meşruluk sistemine bırakmıştır (Uluşahin, 2010: 144).

3.1.6 Türk Parlamentarizminin Zayıf Yanları

Parlamenter sistem, zaman içerisinde bazı değişiklikler geçirip, uygulayan ülkelere göre çeşitlenmiştir. Ancak bu değişimler, zamanla parlamenter sistemin bazı sakıncalar doğurmasına sebep olmuştur. Sistemin doğduğu İngiltere'de bu tür krizler, kolayca aşılsada, parlamenter sistemin uygulandığı ülkelerin hepsinde aynı durum geçerli olmamıştır (Atmaca, 2013).

Bu durum karşısında, parlamenter sistem de kendi içinde bazı değişiklikler yapmış ve değişen siyasi süreçlere uyum sağlamaya çalışmıştır. Yürütmenin güçlendirilmesi için yapılan çalışmalardır, bu durumun önemli örneklerinden biridir. Ülkemizde, anayasa tarihi incelendiğinde, cumhurbaşkanının yetkilerinin arttığı gözlemlenir. Bu yüzden, parlamenter sistem için, başkanlı parlamenter sistem benzetmeleri yapılmıştır (Atmaca, 2013).

Atmaca'ya göre, Türk Parlamenterizminin eksik noktaları genel olarak şunlardır;

1. *“Hükümetin parlamentonun desteğine her zaman için ihtiyaç duyması. Güvensizlik oyu ile düşürülme tehdidi altında bulunan hükümet ve ortakları ülkenin geleceği için gerekli olan köklü yasal reformları yapamamaktadır.*
2. *Seçmenlerin, seçim sonrasında kurulması olası olan hükümet seçeneklerini net olarak görememesi; dolayısıyla demokratik rejimlerin temel ilkeleri olan sorumluluk, hesap sorma ve hesap verme gerçekleşemez hale gelmiştir.*
3. *1982 Anayasası'nın Cumhurbaşkanı'na verdiği geniş yetkiler çoğu zaman yürütmenin bir kanadının başı olan Başbakan ile Cumhurbaşkanı arasında problemlere yol açmaktadır.*
4. *Anayasanın 104. maddesine göre Cumhurbaşkanının hükümet istifasından sonra TBMM üyelerinden birini Başbakan olarak atayabilme yetkisi, (Cumhurbaşkanının kişisel takdirine bırakılmış) Cumhurbaşkanının icraatlarının meşruluk sorununu ortaya çıkarmaktadır.*
5. *Ülkedeki siyasal partilerin patronaj ve kollamacılık mekanizmalarıyla oy sağlamaya çalışmaları*
6. *Koalisyon hükümetlerinin oluşmasına imkan tanıyan çok partili siyasal sistem ve buna bağlı olarak da ortaya çıkan siyasal istikrarsızlıklar*
7. *Bakanların aynı zamanda milletvekili olmaları ve devlet kaynaklarının iktidar partisinin yandaşlarına yedirilebilmesi tehlikesi*
8. *Yasama ve yürütmenin birbirlerinin varlıklarına son verebilme hakları; aralarındaki karşılıklı bağımlılık ve bunun yol açtığı hükümet istikrarsızlıkları*
9. *Teorik olarak kuvvetler ayrılığı olsa da, uygulamada yasama ve yürütmenin iç içe olması”* (Atmaca, 2013).

3.2. TÜRKİYE'DE BAŞKANLIK SİSTEMİNE GEÇİŞ TARTIŞMALARI

Mevcut hükümet rejiminin başkanlık veya yarı başkanlık sistemi olarak değiştirilmesi yönündeki tartışmalar yeni olmayıp, seksenli yıllardan beri ülke gündemini meşgul etmektedir. Sistem değişikliği tartışmaları esnasında gündeme gelen başkanlık ve yarı başkanlık sistemlerinin Türkiye'ye uygunluğu tartışmaları zaman zaman küllenmekte; bazen ise, siyasilerden iş adamlarına, akademisyenlere ve basın mensuplarına kadar çok geniş bir tartışma zemini bulmaktadır. Hükümet sistemi arayışları sadece Türkiye'ye özgü olmayıp, alternatif hükümet sistemi arayışları gündeme gelmekle beraber hükümet sistemi değişikliğine gidebilen ülke çok azdır (Gönenç, 2005: 2). Ülkemizde hükümet sistemi değişikliğine ilişkin yapılan tartışmalarda siyasal iktidarsızlık sorunu, hükümet istikrarsızlığına indirgenmiş ve hükümet istikrarsızlığı sorununun; cumhurbaşkanına parlamentoyu fesih yetkisinin verilmesi, cumhurbaşkanının doğrudan genel oyla seçilmesi gibi başkanlık ve yarı başkanlık sistemlerine ilişkin önerilerle çözüleceği düşünülmüştür (Tosun, 1999: 237).

Başkanlık sistemine geçişe ilişkin ilk tartışma, Mart 1980'de Tercüman gazetesinin düzenlediği Anayasa seminerinde ve Yeni Forum dergisinin önerdiği Anayasa Projesi'nde yer almıştır. Tercüman gazetesinin düzenlediği seminerine katılan bilim adamlarının bir kısmı Fransa'da uygulanan yarı başkanlık sistemini, bir kısmı ise başkanlık sistemine geçişi savunmuştur. Bazı bilim adamları ise, Cumhurbaşkanının yetkilerinin artırılması koşuluyla parlamenter sisteminin korunmasını desteklemişlerdir. Yeni Forum dergisinin önerisinde ise; yarı başkanlık sistemine geçilmesi ve cumhurbaşkanı karşısında başbakanı daha güçlü bir özerklik tanınması belirtiliyordu. 1982 Anayasasının hazırlanışı esnasında başkanlık ve yarı başkanlık tartışmaları yeniden yaşandı. Danışma Meclisi, yeni Anayasa taslağını hazırlarken üniversiteler, yüksek mahkemeler, valilikler, gibi bir takım kuruluşları görüşlerini yansıtmak üzere teşvik etti. Tüm bu kuruluşların savundukları görüş, parlamenter sistemin korunması ancak, cumhurbaşkanının yetkilerinin genişletilmesiydi. Başkanlık ve yarı başkanlık sistemine geçişi savunanlar azınlıktaydı. Üniversiteler, barolar ve Anayasa Mahkemesi gibi kuruluşlar, başkanlık ve yarı başkanlık sistemine geçiş önerilerine, Türkiye'nin Cumhuriyet

geleneğine aykırı olacağı ve ülkeyi diktatörlüğe götürecektir bir sisteme zemin hazırlayacağı gerekçeleriyle itiraz etmişlerdir. Danışma Meclisi'nde başkanlık ve yarı başkanlık sistemine geçiş fikrini savunanlar azınlıkta kalınca, cumhurbaşkanının TBMM tarafından seçilmesi, buna karşılık geniş yetkilere sahip kılınması esası benimsenerek parlamenter sistem korundu (Özbudun,1989).

Başkanlık sistemini, parlamenter sisteme alternatif olarak öneren ilk siyasi lider Turgut Özal'dır. Süleyman Demirel ve Recep Tayyip Erdoğan da başkanlık sistemi ile ilgilenen liderlerdir. Bu yüzden başkanlık sistemine geçiş tartışmaları; Turgut Özal, Süleyman Demirel, Recep Tayyip Erdoğan ve Kasım 2013'te kamuoyuna sunulan Adalet ve Kalkınma Partisi Başkanlık Sistemi Önerisi şeklinde dört bölüm olarak incelenecektir.

3.2.1. Turgut Özal Dönemi

Hükümet sistemi değişikliği konusu, seksenli yılların ikinci yarısında yeniden ülke gündeminde sıkça tartışılmaya başlandı. Tartışmaların merkezinde, başbakan Turgut Özal'ın, cumhurbaşkanının seçimi ve görev süresine ilişkin yaptığı açıklamalar bulunmaktaydı (Onar, 2005: 84-85). Özal, Anayasanın Cumhurbaşkanına tanıdığı yetkileri aynen korumayı, buna karşılık cumhurbaşkanının beş yıllık bir süre için iki türlü mutlak çoğunluk yöntemiyle halk tarafından seçilmesini, bu seçiminde TBMM seçimleriyle aynı zamanda yapılmasını savunmaktaydı. Özal'ın önerisine göre cumhurbaşkanı en fazla iki dönem için seçilebilecekti. Meclisin erken seçim kararı vermesi halinde, cumhurbaşkanı da yeni seçime tabi olacaktı. Özal'a yakın kaynaklara göre, Özal'ın gerçek amacı Amerikan tipi başkanlık sistemiydi ve yarı başkanlık sistemi yönündeki savunmaları, asıl hedefe ulaşmada ilk adım teşkil etmekteydi (Özbudun, 1989: 26-27). Özal'ın sistem değişikliği ile ilgili önerilerine diğer parti liderlerinden destek gelmemiştir ("Başkanı Halk Seçsin",1988) ve bu istekleri kendisi için gündeme getirdiği öne sürülmüştür. Prof. Dr. İlder Turan'a göre Özal'ın cumhurbaşkanlığı seçimi öncesi başkanlık sistemi tartışmalarını tekrar gündeme getirmesinin sebebi, cumhurbaşkanlığı makamına kendisinden başka birinin seçilmesi durumunda, gücünün sınırlanmasından hoşlanmayan Özal'ın hukuki olarak ve protokol

açısından kendisinden önde olacak birini kabullenememesidir. Hükümet sistemini değişikliğine ilişkin tartışmalar, anayasayı istenildiği gibi değiştirecek parlamenter çoğunluğun razı edilememesi nedeniyle geçici olarak rafa kaldırılmıştır (Turan, 2005: 119).

ANAP Genel Başkanı Turgut Özal'ın cumhurbaşkanlığına seçilmesi ülkede yeni tartışmaların yaşanmasına neden olmuştur. Özal, istikrarlı hükümetlerin ekonomik gelişmelere öncülük ettiğini belirterek, Atatürk'ten itibaren tek partinin iktidarda bulunduğu dönemlerde önemli hamleler yapıldığını, bu dönemlerde bir nevi başkanlık sistemi uygulandığını ifade etmektedir (Tosun ve Tosun, 1999: 4-5). Başkanlık sisteminin ülke çıkarlarına daha uygun olduğu görüşünü savunan Özal, kendisine gücünün zirvesinde olduğu dönemde neden başkanlık sistemine geçmediğinin sorulması üzerine, hazırlıklı olmadığını söylemiştir (Örgün, 1999: 29).

Özal'ın Cumhurbaşkanlığı döneminde yaşanan hükümet sistemi değişikliğine dair tartışmalar Özal'ın görevi başında hayatını kaybetmesiyle birlikte Demirel tarafından bir kez daha ülke gündemine sokuluncaya dek kapanmıştır (Duman, 2011: 145).

3.2.2. Süleyman Demirel Dönemi

Türkiye'de mevcut hükümet sistemi olan parlamenter sistemin değiştirilip yerine, başkanlık veya yarı başkanlık sistemine geçilmesi önerisi 1997 yılında Cumhurbaşkanı Demirel tarafından tekrar gündeme getirilmiş ve bu yöndeki tartışmalar aynı yılın sonbaharında daha da yoğunlaşmıştır. Mısır gezisi esnasında gazetecilerle yaptığı söyleşide 65 milyonluk Türkiye'nin daha iyi yönetilmesi gerektiğini belirten Demirel, sorunun sistem meselesi olduğunu ifade etmekte, 4 yıl 3 ayda tam altı hükümet onayladığından yakınlıkla, bu durumun ister istemez parlamenter sistemi tartışılır hale getirdiğini belirtmektedir (Özkök, 1997).

Demirel'in açıklamaları sistem değişikliği tartışmalarının yaşanmasına neden olmuş, başkanlık ve yarı başkanlık sisteminin Türkiye'ye uygunluğu gerek siyasiler gerekse kamuoyu tarafından yoğun bir şekilde tartışılmıştır. Yapılan olumsuz eleştirilerin

merkezinde, Türkiye'nin böyle bir sisteme hazır olmadığı, sistemin ülkeyi diktatörlüğe götürebileceği ve Demirel'in sistem değişikliğini kendisi için istediği iddiaları vardır (Duman, 2011: 146).

Mesut Yılmaz, başkanlık sisteminin güçlü demokratik geleneklerin bulunduğu ülkelerde başarılı olduğunu, demokratik geleneklerin Türkiye'de başkanlık rejimini başarılı kılmaya yetecek ölçüde gelişmediğini savunurken, ("Yine Sistem Tartışması", 1997). CHP lideri Deniz Baykal, Demirel'i sert bir şekilde eleştirmiş ve sistem değişikliği önerilerini Demirel'in fazladan 5 yıl kazanmak için gündeme getirdiğini iddia etmiştir. (Sevinç, 1997) DSP lideri Bülent Ecevit ise, başkanlık sisteminin çok az ülkede demokrasiyle bağdaştığının üzerinde durmuştur. Meclis başkanı Mustafa Kalemli başkanlık sistemine bakış açısının olumlu olduğunu fakat bu konunun meclis gündeminde olmadığını ifade etmiş ve mecliste tartışılması gerektiğini belirtmiştir (Kalemli, 1997). DYP ve RP yöneticileri ise, Demirel'i gündemi değiştirmekle eleştirmişlerdir ("Başkanlık Tartışması", 1997).

Demirel'in başlattığı başkanlık veya yarı başkanlık sistemi tartışmalarında eleştirenler kadar Demirel'e destek çıkanlar ve Türkiye'nin bir an önce başkanlık sistemine geçmesi gerektiğini savunanlar da vardı. Türkiye'nin gündemine başkanlık sistemini ilk getiren isimlerden biri olan ve 1990'lı yılların başında, Özal'ın isteği doğrultusunda başkanlık sistemiyle ilgili bir rapor hazırlayan Halil Şıvgın, ("10 Yıllık Tartışma", 1999) ülkenin mevcut sorunlarını sıraladıktan sonra, "*Siyasi istikrarı temin edemeyince ekonomik istikrarda sağlanamıyor bu ikisi olamayınca da Türkiye ileri gitmiyor. Türkiye'yi ileri götürmek, ekonomik ve siyasi istikrarı sağlamak için başkanlık sistemine geçilmelidir.*" diyerek bu sistemin ülkeye barışı, huzuru, birliği getireceğini, kavgayı ve bölünmeyi önleyeceğini iddia etmektedir (Şıvgın, 1997: 16).

1999 yılına gelindiğinde başkanlık ve yarı başkanlık sistemlerine ilişkin tartışmaların azaldığı görülmekle birlikte Demirel bu dönemde yine cumhurbaşkanını halkın seçmesi gerektiğini savunmaktadır: "*Cumhurbaşkanını halk seçsin diyenler bence bir gün bu dileklerinde, temennilerinde ve arzularında başarıya ulaşacaklardır.*" diyen Demirel, Avrupa'nın yüzde sekseninde cumhurbaşkanını halkın seçtiğini ifade etmiştir

(“Cumhurbaşkanlığına Seçilme Yolu Herkese Açıktır”, 1999). Gene 1999 yılında Cumhurbaşkanlığı bütçesinin Meclis Genel Kurulu’nda görüşüldüğü sırada başkanlık sistemi tartışılmış, DYP’li Ahmet İyimaya bunalımdan çıkışın yolunun başkanlık sistemi gibi gösterilmeye başlandığını, bunun bilinmezlerle dolu maceralı bir yolculuk olacağını ifade ederek, sadece ABD’de işleyebilen başkanlık sisteminin ABD’nin koşullarıyla Türkiye’nin dinamiklerinin karşılaştırıldığında bu sistemin totaliter bir yapıya dönüşebileceğini, başkanın despotlaşabileceğini belirtmiştir. MHP’li Sadık Yakut ise, federatif devlet yapısının Türkiye için sakıncalı olduğunu belirtmiş, bu nedenle de başkanlık sisteminin Türkiye’ye uygun olmayacağını ifade etmiştir. FP’li M. Ali Şahin ise Demirel’in Cumhurbaşkanını halk seçsin önerisine destek vermiştir (“Tansiyon Yükseldi”, 1999).

3.2.3. Tayyip Erdoğan Dönemi

Başkanlık sistemi tartışmaları, Erdoğan döneminde de devam etmiştir ve günümüzde de devam etmektedir. 59. Hükümetin kurulmasından bir ay sonra, Erdoğan katıldığı bir televizyon programında Başkanlık sistemi ile ilgili görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir; *"Başkanlık sistemi konusunda bir konsensüs sağlanırsa, Türkiye'nin ciddi bir sıçrama yapacağına inanıyorum. Siyasetteki arzum Başkanlık Sistemi. İdeal olanı Amerikan Modeli, tabi bunun için de ülkedeki tüm kurumların halkla bütünleşerek bir konsensüs sağlanmalıdır. Bu konsensüs sağlanmadan başkanlık sistemine geçiş sağlıklı olmaz. Ama bunu başardığımız taktirde Türkiye ciddi bir sıçrama yapacaktır."* Erdoğan, başkanlık sistemi mi yoksa yarı başkanlık mı sorusuna şu cevabı vermiştir; *"Her ikisinde de aynı şeyi düşünüyorum. Tabi benim için ideal olanı Amerikan modelidir. Amerikan modelinde yasama ile yürütme organları birbirlerine müdahale edememektedirler. Yani bir milletvekili, bakan olduysa milletvekilliğini bırakıyor. Sadece bakan olarak kalıyor. Kaldı ki siz oraya dışarıdan rahatlıkla bakan atayabiliyorsunuz. Türkiye'deki sıkıntı budur. Her milletvekili seçildiği bölgedeki insanlara iş bulmaya çalışıyor. Böyle yaptıkça oy alacağını zannediyor. Aslında böyle bir şey yok. Ama böyle olmadığı zaman yürütmede olmayanların böyle bir sorumluluğu olmayacak. Yasamadan gelen haklı talepler kabul edilirken, diğerleri rahatlıkla reddedilebilecektir* (Hürriyet, 21 Nisan 2003: 1). Oktay Ekşi, Erdoğan'ın açıklamalarına

şöyle bir yorum getirmiştir; *"Bu ruh hali bize yabancı değildir. Erdoğan'ın ruh halini Menderes ve Özal'dan biliyoruz. İktidar böyle bir anda insanın başını döndürür."* (Hürriyet, 22 Nisan 2003: 1).

Erdoğan'ın siyasetteki arzusunun başkanlık sistemi olduğunu açıklaması kendi partisi içerisinde genel olarak olumlu karşılanmıştır. Başbakan Yardımcısı Mehmet Ali Şahin, Türkiye için başlangıçta yarı başkanlık sistemiyle geçiş yapmanın daha yararlı olacağını ifade ederken, Milli Savunma Bakanı Vecdi Gönül, *"Başbakan, Türkiye gerçeklerini en iyi şekilde belirleyip, tartışılmasını sağlamayı amaçlıyor."* diyerek Erdoğan'a destek vermiştir. TBMM Başkanı Bülent Arınç ise, başkanlık sisteminin TBMM'ye getirilmesine ilişkin bir karar bulunmadığını belirterek, Başbakan'ın kendi düşüncelerini ifade ettiğini, bunlara da herkesin saygı duyması gerektiğini belirtmiştir (*"Şahin'den Başkanlık Sistemine Destek"* 2003). Başbakan Yardımcısı ve Dışişleri Bakanı Abdullah Gül de daha partiyi kurarken bunları tartıştıklarını belirterek, Başbakan'ın dışarıdan bakan atamanın avantajlarına ilişkin fikirlerini yinelemiştir (Bila, 2003). Başbakan Yardımcısı Abdüllatif Şener ise, sistem değişikliğiyle güçler ayrılığı da dahil bütün kurumlar arası ilişkilerin de yeniden yapılandırılması gerektiğine dikkat çekerek bunun için de konunun kamuoyunun bütün kesimlerinin katılacağı bir müzakere sürecinde ayrıntılı bir biçimde ele alınması gerektiğini ifade etmiş başkanlık sistemi tartışmalarına temkinli yaklaşmıştır (*"Diktatör İması"*, 2003).

Başkanlık Sistemi tartışmasında Erdoğan'a kendi parti mensuplarından destek gelirken, muhalefet partilerinden farklı tepkiler gelmiştir. Siyasi parti liderlerinden Erdoğan'ı en sert eleştiren CHP Genel Başkanı Deniz Baykal olmuştur. Erdoğan'ı ciddiyetsizlikle eleştiren Baykal, *"... Amerika örneği veriliyor. Arjantin'i de unutmayın. Eyalet sistemine mi geçeceksiniz, çift meclis mi açacaksınız? Ciddi şeyler değil bunlar. Önündeki meseleleri hallet, devleti niye şekillendiriyorsun. Herkes haddini bilsin."* (*"Baykal'dan Erdoğan'a Haddini Bil"*, 2003) diyerek tepkisini dile getirmiştir. CHP Denizli Milletvekili Mustafa Gazalcı ise, Erdoğan'ın anayasal düzeni içine sindiremediğini iddia etmiştir. DYP Genel Başkanı Mehmet Ağar, Türkiye'nin yarı başkanlık, başkanlık gibi icraatın önünü açacak bir yapısal değişikliğe ihtiyacı olduğunu öne sürerek Erdoğan'ın

başkanlık önerisine destek verirken, (‘‘Erdoğan’ın İkinci Hayali Her Bakana Yardımcı’’ 2003) MHP’nin Seçim İşlerinden Sorumlu Genel Başkan Yardımcısı ve Devlet Eski Bakanı Ercüment Konukman ise, devletin üniter yapısının zedelenmemesi koşuluyla başkanlık sistemine olumlu baktıklarını ifade etmiştir (‘‘Başkanlık Tartışması’’, 2003). ANAP Genel Başkanı Ali Talip Özdemir, Erdoğan’ı gündemi değiştirmekle suçlayıp, Erdoğan’ın krallık istediğini iddia ederken, (‘‘Erdoğan Krallık İstiyor’’, 2003) ANAP eski milletvekilleri Mustafa Taşar ve Bülent Akarcalı ise başkanlık sisteminin diktatörlüğe yol açabileceği uyarısında bulunmuştur (‘‘Başkanlık Sistemi’’, 2005).

Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer, 2005 yılı yeni yıl mesajında: AKP’nin ortaya attığı başkanlık sistemi tartışmalarının ve tek parti egemenliğinin doğuracağı sakıncalara dikkat çekerek, şu ifadelere yer vermiştir. *‘‘Anayasada, demokratik devlet niteliği Türkiye Cumhuriyeti’nin değiştirilemez nitelikleri arasında sayılmış, demokrasiye en uygun olması nedeniyle de parlamenter hükümet sistemi kabul edilmiştir. Çoğunlukçu demokrasi yerine çağdaş çoğulcu demokrasi anlayışının benimsendiği Anayasada, devlet organlarının birbirlerini denetleyip dengelemesi; bu yolla iktidar gücünün sınırlandırılması öngörülmüştür. Seçim yasalarındaki aksaklık nedeniyle yasama ve yürütmenin tek parti egemenliğine girmesi sonucunu doğuracak bir seçim sistemi, temsilde adalet ilkesiyle bağdaşmayacağı gibi, demokrasiye, giderek rejime büyük zarar verebilecektir. (‘‘Başkanlık Sistemi Uyarısı’’, 2005).*

19 Nisan 2010 tarihli Vatan Gazetesinde yer alan ‘‘Başkanlık Sistemi Tartışması’’ başlığıyla çeşitli uzmanların görüşleri ortaya konulmuştur. Bu çerçevede Prof. Dr. Necmi Yüzbaşıoğlu bu konunun Özal tarafından savunulduğunu fakat destek bulamadığını, parlamenter sistemi ona benzetmek için yozlaştırdığını ifade etmiştir. Özellikle kuvvetler ayrılığı ilkesi ve üniter federal çelişkisi üzerinde durmuştur. Prof. Dr. Erdoğan Teziç; başkanlık sisteminin ABD’de 1787 Anayasası ile kendine özgü şartlarda oluşturulduğunu ancak uygulamaya kalkan diğer ülkeler için olumlu sonuçlar vermediğini ifade etmiştir. Prof. Dr. Levent Köker; *‘‘Türkiye gibi merkezi devletlerde başkanlık sistemi problemlidir.’’* diyerek, bu konunun gündemde olmadığını ifade etmiştir. Prof. Dr. Burhan Kuzu ise *‘‘Bugün yaşanacak tartışmaları çözecek bir modeldir.’’* demiştir. CHP sözcüsü Mustafa Akyürek ise

Başbakanın önerdiği sistemin başkanlık sistemi değil, diktatörlük olduğunu söylemiştir. Eski Başbakan ve Rize Bağımsız Milletvekili Mesut Yılmaz; Türkiye’de bu sistemin 20 yıldır tartışıldığını ancak ülke için uygun olmadığını ifade etmiştir. 9. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel ise; *“Başkanlık Sistemi seneler önce benim de savunduğum bir şeydi. Ama evvela elimizdeki mevcut sistemi işletmemiz lazım. Başkanlık sisteminde yeni baştan yapacaksanız çok iyi düşünmek gerekir. Başkanlık sistemi sadece başkanın halk tarafından seçilmesinden ibaret değildir. Başkanlık sistemini tek işletebilen ülke ABD’dir.”* demiştir (“Başkanlık Sistemi Tartışması”, 2010).

2013 yılında da başkanlık sistemine ilişkin tartışmaların devam ettiği görülmektedir. Türkiye için başkanlık sisteminin doğru tercih olduğunu düşünen Prof. Dr. Enver Alper Güvel’e göre başkanlık sistemlerinin, parlamenter sistemlerle kıyaslandığında, ekonomik performansı ve istikrarı doğrudan artırıcı etkilerde bulunduğunu gösteren birçok bulgu mevcuttur. Katı kuvvetler ayrılığı ilkesi, başkanlık sisteminde kamu kesiminin daha küçük olmasına yol açmaktadır. Kamu kesiminin küçüklüğü ile paralel olarak, düzgün işleyen demokrasilerde uygulanan başkanlık sistemlerinin parlamenter sistemlere oranla, çok daha düşük yolsuzluk ve yozlaşma miktarlarına sahip olduğu görülmektedir (Güvel, 2013).

Yeni Şafak Gazetesi yazarlarından Cem Küçük’e göre, istikrarsız koalisyonların çözümü başkanlık sistemine geçişle sağlanabilir. Yazar başkanlık sisteminin; doğrudan yetki, istikrar, hızlı karar mekanizması ve katı kuvvetler ayrılığı gibi dört temel avantajının olduğunu belirterek, parlamenter sistemin en büyük açmazının, güçsüz koalisyonlar olduğunu vurgulamıştır (Küçük, 2013).

Kürşat Bumin’e göre farklı ülkelerdeki başkanlık sistemlerinin özelliklerini birleştirip, Türkiye’ye uygulamak mümkün değil. Yazara göre Başbakan Recep Tayyip Erdoğan’ın başkanlık sisteminde ısrarcı olmasının nedeni, Ortadoğu’da ve komşu ülkelerde yaşanan gelişmelerle alakalı, çünkü başkanlık sistemlerinde başkanların en güçlü ve etkili oldukları alan dış politikadır (Bumin, 2013).

Akşam Gazetesi yazarı İsmail Küçükkaya da Bumin’le benzer fikirlere sahip. Yazar fikirlerini şu şekilde özetlemiştir; *‘ ..Sanıyorum, Erdoğan bir çeşit federatif sistemin zorunlu*

olacağını düşünüyor. İlan edilmemiş de olsa yerinden yönetimi güçlendirerek bunu yapmaya çalışıyor. Başkanlığı da bu nedenle istiyor. Belki de bütün Ortadoğu Kürtlerini yönetecek idari sistem peşinde. Büyük hedef değil mi? Öyle. Riskli de...’’ (Küçükkaya, 2013).

Erdoğan'ın Başkanlık sistemine geçişi istemesindeki temel dayanak noktası, yasama ve yürütme organları arasındaki sert ayrılıktır. Erdoğan'a göre, parlamenter sistemde yasama ve yürütme organlarının yapıları gereği iç içe olmaları, birbirleri üzerinde olumsuz etki yapar. Parlamenter sistemde hükümet, aynı zamanda meclisin çoğunluğunu oluşturan partidir ve yasama ile yürütme organları arasında bir ayrılık yoktur. Parti hükümeti olarak adlandırılan bu sistem, parlamentarizmin temel unsurlarındandır. Bu durum, Türkiye'deki parlamenter sisteme özgü bir durum da değildir. Aynı yapı, İngiltere ve Almanya'daki parlamenter sistemlerde de görülmektedir. Bu ülkelerde yasamanın, yürütme organını olumsuz etkilerde bırakması söz konusu olmamaktadır. Türkiye'deki böyle bir olumsuzluğun nedeni, parlamenter sistem değil, siyasal temsilin hizmet yanıtlayabilir özelliğinin çok güçlü olmasıdır (Kalaycıoğlu, 1997: 346).

Ülkemiz gündemini sıkça meşgul eden Başkanlık Sistemi hakkında Erdoğan'ın yaptığı güncel açıklamalar şu şekildedir; *"Ben Başkanlık sisteminden yana olduğumu söylüyorum. İlla ABD'deki Başkanlık Sistemi olacak diye bir şey yok. Ancak bizim olmazsa olmazımız değildir. Parlamento ya da millet bu sisteme geçelim diyorsa geçilir."* (Erdoğan'dan Başkanlık Sistemi Açıklaması, 2013) İfadelerden de anlaşılacağı gibi, son on yıl içerisinde Erdoğan'ın başkanlık sistemine geçişle ilgili fikirlerinde büyük bir değişiklik olmamıştır.

3.2.4 Adalet ve Kalkınma Partisi Başkanlık Sistemi Önerisi

Uzun bir süredir Türkiye gündemini meşgul eden başkanlık sistemine geçiş meselesine ilişkin öneri, Kasım 2013'te Adalet ve Kalkınma Partisi tarafından Adalet Komisyonu'na sunulmuştur. AKP'nin 'Başkanlık Sistemi Önerisi' siyasetler, hukukçular ve gazeteciler tarafından yoğun bir biçimde eleştirilmiştir. Öneride dikkat çeken hususlar, başkanın seçimi ve yetkileri ile başkanlık kararnamesine ilişkindir. Başkanlık seçimine

ilişkin hükümler; başkanın görev süresinin beş yıl olması ve bir kimsenin en fazla iki defa başkan seçilebileceği, meclis veya başkanın tek başına her iki organın seçimlerinin birlikte yenilenmesine karar verebileceği ile TBMM seçimleri ile başkanlık seçimlerinin beş yılda bir aynı günde yapılacağıdır. Taslakta başkanın yetkileri ise şu şekilde sıralanmıştır;

- 1) Meclis seçimlerinin yenilenmesine karar vermek.
- 2) Kanunları tekrar görüşülmek üzere TBMM'ye geri göndermek.
- 3) Yükseköğretim Kurulu üyelerinin yarısını seçmek.
- 4) Üniversite rektörlerini seçmek.
- 5) Anayasa Mahkemesi üyelerinin yarısını, Danıştay üyelerinin yarısını, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı'nı ve Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu üyelerinin yarısını seçmek ("Demokrasi Kavşağında Başkanlık Sistemi", 2013).

Taslakta geçen hükümlerden biri de , *"Başkan, genel siyasetin yürütülmesinde ihtiyaç duyduğu konularda Başkanlık kararnamesi çıkarabilir"* şeklindedir. Özbudun'a göre bir konuda başkanlık kararnamesi çıkarılabilmesi için, kanunlarda o konuyu düzenleyen uygulanabilir açık hükümlerin bulunmaması gerekir. Kararname ile kişi hak ve hürriyetleri düzenlenemez. Kararnameler ile kanunlarda aynı konuda farklı hüküm bulunması halinde, kanun hükümleri uygulanmalıdır. Taslakta geçen "genel siyasetin yürütülmesinde ihtiyaç duyduğu" ibaresi, çok geniş ve sınırları belirsiz bir alanı ifade eder ve başkanın ülkeyi kararnamelerle yönetmesi ,Latin Amerika ülkelerinde görüldüğü gibi sistemi dejenere eder. Özbudun, AKP'nin başkanlık sistemi önerisinin, sistemi özünden ve temel mantığından uzaklaştırdığını ifade etmiştir (Özbudun,2013).

Ergun Özbudun, taslakta geçen yargıya ilişkin hükümleri ise şu sözlerle eleştirmektedir; *"...AK Parti önerisinde daha da endişe verici unsurlar, yargı organına ilişkin hükümlerdir. Yargı organının siyasal organlar karşısında bağımsızlığı, hükümet sistemi ne olursa olsun, bütün demokratik hukuk devletlerinin ortak özelliğidir. Oysa, öneride başkana "Anayasa Mahkemesi üyelerinin yarısını, Danıştay üyelerinin yarısını, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısını ve Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu üyelerinin yarısını seçmek" yetkisi verilmektedir. Öneriye göre, Anayasa Mahkemesi'nin on yedi üyesinden*

sekiz üyeyi başkan, dokuz üyeyi TBMM seçecektir. Kanunların iptali gibi çok önemli bir yetkiye sahip olan anayasa mahkemelerinin tüm veya bir kısım üyelerinin siyasal organlarca, özellikle yasama meclislerince seçilmeleri Batı demokrasilerinde de sıklıkla görülen bir sistem olmakla birlikte, söz konusu ülkelerde bu seçimler, yasama meclislerinin üçte iki veya beşte üç gibi nitelikli çoğunluklarına bağlanmıştır. AK Parti'nin önerisinde ise TBMM'nin yapacağı üye seçimlerinde birinci oylamada üçte iki çoğunluk aranmakta, ancak bu çoğunluk sağlanamadığı takdirde, ikinci oylamada “üye tam sayısının salt çoğunluğu” ile yetinilmektedir. Görünür gelecekte AK Parti'nin hem Cumhurbaşkanlığı makamına, hem TBMM çoğunluğuna sahip olması en güçlü ihtimal olduğuna göre, böyle bir sistem, Anayasa Mahkemesi'nin tamamen bu partinin tercihleri istikametinde oluşmasına yol açabilecek niteliktedir” (Özbudun, 2013).

Özgürlük ve demokrasi idealleri bakımından başkanlık sisteminin parlamenter sistemden daha uygun bir rejim modeli olduğunu düşünen Mustafa Erdoğan'a göre, Türkiye'nin kültürünün, kurumsal geleneklerinin ve siyasî parti yapısının başkanlık sistemine uyarlanması kolay değildir. Erdoğan, başkanlık sistemi hakkında bu fikirlere sahipken, AKP'nin önerdiği “başkancı” modeli desteklemesinin mümkün olmadığını belirtmiştir (Erdoğan, 2013).

AKP'nin Başkanlık Sistemi önerisi, Taraf gazetesinin 25-26 Şubat 2013 tarihlerinde yayımladığı ‘Demokrasi Kavşağında Başkanlık Sistemi’ adlı yazı dizisinde siyasetçiler tarafından değerlendirilmiştir. BDP Başkan Yardımcısı Meral Danış Beştaş, Türkiye için uygun yönetim modelinin cumhurbaşkanını halkın seçtiği güçlendirilmiş parlamenter sistem olduğunu belirterek sözlerine şekilde devam etmiştir; ‘‘Başkanlık sisteminde en iyi uygulama olarak ABD gösterilir. Burada bir kere bölge yönetimleri güçlüdür, ya federasyon ya da güçlü bölge özerklikleriyle paraleldir. Ayrıca ABD sisteminde sert bir kuvvetler ayrılığı vardır. Fakat Anayasa Uzlaşma Komisyonu'na gelen başkanlık sistemi önerisi bunları karşılamıyor. Biz şu aşamaya kadar bunu gerçek anlamda demokratikleşme yolunda bir adım olarak değerlendirmedik. Ama biz BDP olarak her zaman şunu da söyledik: Anayasa Uzlaşma Komisyonu masasında tartışılmayacak öneri yoktur. Başkanlık sistemi de buna dahil. MHP ve CHP “Biz hiçbir şekilde tartışmayız” diyor. Biz “Tartışırız” dedik. Ayrılık

noktamız bu. Biz zaten bölgesel yönetimler öneriyoruz. Sınırlı yetkileri olan bir başkan ve yerinden yönetimin esas alındığı bir anayasayı, denge, denetleme ve fren mekânizmasının olduğu bir sistemi neden tartışmayalım. Türkiye'nin demokratikleşmesinin önünü açacaksa, Kürt sorununu çözecekse tartışırız'' ('Demokrasi Kavşağında Başkanlık Sistemi' , 2013).

MHP Başkan Yardımcısı ve Anayasa Uzlaşma Komisyonu Üyesi Oktay Öztürk'e göre AKP'nin başkanlık sistemi önerisi başkanlık sisteminin de parlamenter sisteminde özelliklerini yansıtmamaktadır. Öztürk, taslakta problemleri olarak gördüğü noktaları şu şekilde özetlemiştir; *'Başkanlık ve parlamento seçimleri aynı gün yapılacaktır. Böylece, zaman içerisinde oluşacak siyasal değişimlerin parlamentoya yansıtılması şöyle dursun, başkan seçilecek kişinin parlamentoda da çoğunluğa sahip olacağı garanti altına alınıyor. Çünkü aynı seçimde aynı siyasal eğilime göre sonuçların ortaya çıkması kaçınılmaz bir haldir. Partinin genel başkanı, başkan seçileceğinden partisi üzerindeki hâkimiyeti daha da güçlü bir şekilde devam edecek. Sistem görünürde kuvvetlerin sert ayrımı ama gerçekte parti disiplininin de yardımıyla yasamanın başkana boyun eğdiği bir sistem. Başkanın şahsında oluşmuş tam bir güçler birliği meydana gelecek. Bu sistemde parlamento bir yasama organı olarak değil, başkanın müdahale yetkileri de dikkate alındığında başkanın bir danışma organı gibi çalışmaktadır. Çünkü başkana tanınmış olan ve etkisiz kılınabilmesi için en az 3/5 üyenin oyuna gerek duyulan veto yetkisi, yine başkana tanınmış başkanlık kararnamesi çıkarma ve meclisi fesih yetkisiyle birlikte değerlendirildiğinde bu sistemde başkan hukukten dengeleyebilecek herhangi bir mekanizmanın olmadığı kolaylıkla görülebilir. Başkanın denetlenemediği ve dengelenemediği böyle bir sisteme, anayasa hukuku ve siyaset bilimi literatüründe "diktatörlük" denildiğini herkes biliyor'' ('Demokrasi Kavşağında Başkanlık Sistemi' , 2013).*

CHP Başkan Yardımcısı Sezgin Tanrıku, AKP'nin anayasa yazmak için bir araya gelmiş Uzlaşma Komisyonu'na başkanlık sistemi önerisini getirmesini ahlaki bulmadığını belirterek, başkanlık sisteminin ülkemiz için uygun olmadığını şu sözlerle açıklamıştır; *'Başkanlık rejimi bizim gibi demokrasiyi içselleştirmemiş rejimlerde otokrasiye dönüşebilir. Tüm yetkilerin başkanda toplandığı bütün atamaların başkan tarafından yapıldığı, yargıyı şekillendirmede gücün başkanda toplandığı bir rejimdir. Başkanlık sistemini tartışırken*

ABD örneği iyi bir örnek değil. Çünkü Türkiye’de şu andaki yapının bile hangi sorunlara yol açtığını biliyoruz. Demokrasiyi içselleştirememiş bir ülkede başkanlığın iyi bir yönetim olacağını sanmıyorum’’ (‘Demokrasi Kavşağında Başkanlık Sistemi’, 2013).

AK Parti Anayasa Uzlaşma Komisyonu Üyesi Prof. Dr. Burhan Kuzu, Türkiye’de istikrarı sağlamak ve koalisyonlara son vermek için en uygun hükümet sisteminin başkanlık sistemi olduğunu belirterek, yöneltilen eleştirilere şu şekilde cevap vermiştir; ‘...*Bu modelin Türkiye’deki birinci çıkmazı koalisyon endişesidir. Türkiye dört dönemde hep kalkınmış dört dönemde de düşüşe geçmiştir. Menderes, Demirel, Özal ve Erdoğan’ın dönemlerinde kalkınmış ama aradaki dört dönemde de düşmüş. Düştüğü dört döneme bakıyorsun hep koalisyon hükümetleri. İstikrar olmayan dönemler birikimi bitiriyor. Biri biriktiriyor, biri yiyor. Şimdi biz biriktiriyoruz yeme sırası geliyor. Yüzde 10 barajını yüzde beşe indirirsek, dörtlü beşli koalisyonlar gelir ülkeye. Ama bu kadar yüksek bir barajı da savunamazsın. Baraj düşünce belli bir süre sonra koalisyonlara gidilir, ondan sonra da Türkiye perişan olur. Yunanistan’dan bile beter olur. Dolayısıyla koalisyonlara paydos diyebileceğimiz bir model bulmamız lazım. Başkanlık modelinden başka da bulamıyorsunuz.’’ Kuzu, başkanlık sisteminde başkanın çok zayıf olduğunu, sistemin dikatatörlük getireceğine ilişkin iddiaların da asılsız olduğunu belirterek, parlamenter sistemdeki başbakanın başkanlık sistemindeki başkandan çok daha güçlü olduğunu vurgulamıştır (‘Demokrasi Kavşağında Başkanlık Sistemi’, 2013).*

AK Parti içerisinde de öneriye sıcak bakmayanlar bulunmaktadır. Başbakan Yardımcısı Bülent Arınç TRT’de katıldığı bir programda kendisine sorulan başkanlık sisteminin Türkiye’ye uygun olup olmadığına ilişkin soruyu, parlamenter sistemden yana olduğu fakat, başkanlık sisteminin Türkiye’nin daha iyi yönetilebilmesi için uygun bir sistem olarak görülmesi durumunda, başkanlık sistemini hemen kabul edeceği şeklinde cevaplamıştır (‘Başkanlık Çatlağı’, 2013).

AKP tarafından iki yıldan uzun bir süredir başkanlık sistemine geçiş için ciddi bir kamuoyu kampanyası yürütülmektedir. Ancak halkın başkanlık sistemine geçişe ilişkin desteği yeterli seviyede değildir, yüzde otuzbeş ile kırk arasındadır. AKP, kendi seçmenini

bile başkanlık sistemine destek konusunda ikna edememiştir (Dağı, 2013). Toplumun bir çok kesiminde başkanlık sistemine geçişe ilişkin ciddi kaygılar bulunmaktadır. AKP, taslağı kamuoyuna yeterince sunmamakta, tartışılmasını istememektedir (Keymen, 2013). Taslak incelendiği zaman, yürütmenin oldukça geniş yetkilerle donatıldığı, başkanın uygun görmediği bir kanunun meclisten geçmesinin nerdeyse imkansız olduğu ve yürütme karşısında yasamanın oldukça güçsüz, yargının ise etkisiz kaldığı görülmektedir. Öneri, başkanlık sisteminin özünden uzaklaşmış ve sistemin temelini oluşturan fren ve denge sistemiyle bağdaşmamaktadır (Özbudun, 2013). AKP'nin başkanlık sistemi önerisinin otoriter bir liderin yönetiminde, başkanlık sisteminden başkan rejimine dönüşeceği ortadadır (Güven,2013).

3.3. BAŞKANLIK SİSTEMİNİN YOL AÇTIĞI SORUN BOYUTLARI

3.3.1. 'Başkanlık Sistemi Siyasal İstikrar Yaratır' Yanılgısı

Başkanlık sisteminde, başkanın göreve geldikten sonra görevinden alınmaması ve başkanın da meclisi fesih edememesi, siyasal sistemde istikrar yaratır, böylelikle uygulanan siyasetler süreklilik kazanır (Tosun ve Tosun, 1999: 83). Ancak, söz konusu istikrar; siyasal değil kurumsaldır, hükümet istikrarıdır. Hükümet istikrarı ile siyasal istikrar aynı şey değildir. Hükümet istikrarı, siyasal istikrarın parçalarından ve onun göstergelerinden biridir, fakat siyasal istikrarın sadece hükümet süresi göz önüne alınarak sağlanabileceğini iddia etmek olanaklı değildir. Başkanlık sisteminin yarattığı istikrarlı hükümetler, demokrasinin işlerliğine katkı da buldukları sürece, değer ifade ederler. Aksi halde, parlamenter sistemlerdeki istikrarsız hükümetler, başkanlık sistemindeki istikrarlı hükümetlere tercih edilir ve başkanlık sistemi hiçbir şekilde parlamenter sistemin alternatifi olamaz (Uluşahin, 1999: 83). Başkanlık sistemi ve diğer sistemlerin uygulamaları incelendiğinde, hükümet istikrarının, siyasal rejimle alakalı olmadığı anlaşılır. OECD üyesi olmayan elli üç ülkede yapılan araştırmada, demokratik devamlılık oranının parlamenter sistemle yönetilen ülkelerde % 61, başkanlık sistemi ile yönetilen ülkelerde ise % 20 olduğu görülmüştür (Uluşahin, 1999: 237). Böyle bir sonuç üzerinde, parlamenter sistemde demokratik sistem

istikrarını sağlamak için bulunan esneklik ve kilitlenmeleri açacak kurumsallaşmış araçlara, başkanlık sisteminin sahip olmamasının önemli rolü bulunmaktadır (Uluşahin, 1999: 99).

Sonuçta, Başkanlık sisteminin hükümet istikrarında yakaladığı başarıyı, siyasal istikrarda yakalayamadığı söylenebilir.

3.3.2. Katılık

Başkanlık sisteminde, başkan, sabit bir süre için halk tarafından seçilir ve bir sonraki seçime kadar yürütme görevini kesintisiz olarak sürdürür. Kongre ve başkanın birbirlerinin varlığına son verecek herhangi bir yetkiye sahip olmamaları sebebiyle, başkanlık sisteminde başkanın görev süresi sabittir. Başkanın görevden alınmasını sağlayan impeachment mekanizmasının uygulanması sınırlı hallerde mümkün olduğundan, söz konusu mekanizma başkanın görev süresini etkilemez. Dolayısıyla başkan istifa ve ölüm halleri hariç, seçildiği süre boyunca görevini yürütür (Linz, 1994: 8-9).

Başkanın görev süresinin sabit olması, sisteme istikrar kazandırır. Uzun ömürlü hükümetlerde, demokrasinin güçlenme şansı artar fakat, bu durum sistemi esneklikten yoksun bırakır ve katılığa yol açar (Linz, 1994: 8-9). Halkın desteğini kaybeden başkan, halk onu istemese de görev süresi bitene kadar görevinin başında kalır. Meşruiyetini kaybeden başkanın görevini sürdürmesi, rejim krizine dönüşerek, demokrasinin çöküntüye uğramasına sebep olabilir (Linz, 1994: 78).

Art arda seçilmenin yasaklandığı veya bir kimsenin en fazla iki kez başkan seçilebileceğine ilişkin kuralların bulunduğu başkanlık sistemlerinde de katılık sorunu ortaya çıkar. Bu yasaklar yüzünden, politikaları beğenilen başkanlar, tekrar aday olabilmek için bir seçim dönemi beklemek zorundadırlar ya da bir daha başkan seçilememektedirler. Bu durum, başarılı kimselerin siyasi kariyerini engelleyen ve toplumu da onlardan yoksun bırakan bir katılıktır (Linz, 1994: 78).

Parlamente sistemlerinde ise yasama ve yürütme güçleri birbirlerinin varlığına son verebilecek güce sahiptirler. Bu yüzden, parlamente sistemlerinde hükümet istikrarsızlıkları

sıkça yaşanır (Yazıcı, 1997: 141-151). Buna karşın parlamenter sistemlerde, başbakanın veya hükümetin meşruiyetini kaybetmesi durumunda, iki seçim dönemi arasında bir çok hükümetin oluşmasına imkan tanıyan esneklik mevcuttur. Dolayısıyla, parlamenter sistemlerde, meşruiyet krizinin rejim krizine dönüşmesi ihtimali daha düşüktür (Linz, 1994:9).

3.3.3. Çift Meşruiyet

Başkanlık sistemlerinde, Kongre ve başkan halk tarafından seçilir, dolayısıyla meşruluk iddiasında bulunan iki kurum mevcuttur. 'Çift meşruiyet' olarak adlandırılan bu özellik, başkanlık sistemlerinde yasama ve yürütme organlarının ikisinin de halk tarafından seçilmesinden kaynaklanır. Parti sisteminin parçalandığı çok partili başkanlık sistemlerinde, Kongredeki çoğunluk ile başkanın farklı siyasi görüşlere sahip olmaları durumunda, izlenecek politikalarda uzlaşmazlık ortaya çıkabilir. Bu durum, sistemin kilitlenmesine veya tıkanmasına sebep olabilir. Yasama ve yürütme organlarında birbirinden bağımsız olmaları ve birinin diğerini fesih etme yetkisine sahip olmaması; uzlaşmalarını güçleştirir, hatta imkansız kılar (Linz, 1994: 6-8). Ancak farklı siyasi eğilimlerdeki yasama ve yürütme organlarının çatışması ihtimali her zaman gerçekleşmeyebilir. Örneğin İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana, Kongredeki çoğunluk ile başkan aynı görüşlere sahip olmamalarına rağmen, yasama ve yürütme organları arasında herhangi bir uzlaşmazlık yaşanmamıştır (Shugart ve Carey, 1992: 35).

Mustafa Erdoğan'a göre yasama ve yürütme organları arasında yaşanabilecek bir uzlaşmazlık, kuvvetler ayrılığının doğal sonucudur. Yazar, çift meşruiyet sorununun, uzlaşma kültürünün olduğu ülkelerde herhangi bir krize yol açmayacağını; asgari bir uyumu ve uzlaşmayı gerçekleştirilemeyen demokrasilerde ise hangi hükümet rejimi uygulanırsa uygulansın, başarısız olunacağı kanaatindedir (Erdoğan, 2001: 177-178).

3.3.4. Kazananın Her Şeyi Aldığı Toplam Sıfır Oyunu

Başkanlık sistemlerindeki önemli sorunlardan biri de toplam sıfır kuralıdır. Söz konusu kural, kazananın her şeyi aldığı, kaybedenin ise yönetim sürecinin tamamen dışında kaldığı, ya hep ya hiç oyunudur. Başkanlık koltuğuna kazanan aday, sonraki seçime kadar yürütme gücünü tek hakimidir. Kaybeden aday ise, genellikle kendi partisinin liderlik koltuğunu da kaybeder. Böylece kaybeden, her şeyi kaybetmiş olacaktır (Uluşahin,1999: 126). Oysa parlamenter sistemlerde seçimi kaybeden parti liderlerinin, milletvekillikleri devam etmektedir ve bazen de ana muhalefetin lideri konumundadırlar (Linz, 1994: 14-16).

Başkanlık sistemlerinde görünen kazananın her şeyi aldığı toplam sıfır oyunu kuralı gereği siyasi mücadeleler oldukça şiddetlidir.Seçmenlerin büyük bir bölümünün oyuyla seçilen başkan, kendisini destekleyenleri seçmenlerin tümüyle karıştırabilir. Kendisine muhalefet edenleri ise, politakalarını engellemek isteyen kimseler olarak görebilir. Özellikle etnik ve dinsel açıdan bölünmüş toplumlarda bu durum, siyasal kutuplaşmaya yol açabilir. (Tosun,1999: 79)

3.3.5. Siyaset Yarışının Dışarıdan Katılanlara Açık Olması

Başkanlık sistemleri, özellikle politikacılara ve partilere duyulan güvenin azaldığı zamanlarda ve kriz dönemlerinde; parti örgütüyle çalışmamış ve diğer politikacıların desteteğine ihtiyaç duymayan, siyasi arenaya adeta bir meteor gibi girmiş kimselerin başkanlık yarışını kazanmalarını olası kılmaktadır (Linz, 1993: 128).

Parlamenter sistemlerde iktidar yarışı kişiler değil, partiler arasında yaşanır. Bu yüzden, seçim sonuçlarını partilerin programları ve uygulamayı vaadettikleri politikalar belirler. Ancak, Süleyman Demirel'in AP ve DYP'nin iktidar olduğu 1965, 1969 ve 1991 genel seçimlerinde; Bülent Ecevit'in CHP ve DSP'nin hükümette yer almasını sağlayan 1973 ve 1999 genel seçimlerinde; Turgut Özal'ın ise ANAP'ın iktidarda olduğu 1983 ve 1987 genel seçimlerinde partilerini iktidara taşımakta etkileri büyüktür (Yazıcı, 2011: 73-75).

Parlamentar sistemlerdeki güçlü ve disiplinli parti yapısı, dışarıdan gelen kimselere ansızın hükümetin başına geçme imkanı tanımaz. Yazıcı, bu durumu Bülent Ecevit'in başbakanlık makamına yükselişi ile açıklar; *“Parlamentar sistemlerde bir kişinin hükümetin başı olabilmesi için, parti içinde yükselmesi, liderlik yarışını kazanması ve lideri bulunduğu partinin parlamentoda çoğunluk elde etmesi gerekir. Bu duruma örnek olarak, Bülent Ecevit'in başbakanlık makamına yükselişi gösterilebilir. 1957 genel seçimlerinde CHP milletvekili olan Bülent Ecevit, 1961 Anayasası'nı hazırlayan kurucu mecliste yer almış, 1961-1965 yılları arasında çalışma bakanlığı yapmış, 1966'da parti genel sekreterliğine, 1972'de parti genel başkanlığına seçilmiş ve sonunda, 1973 genel seçimleri ardından kurulan CHP-MSP koalisyonunda başbakan olmuştur”* (Yazıcı, 2011: 73-75).

Zayıf ve disiplinsiz parti yapısına dayanan başkanlık sistemlerinde ise, bir kimse parti başkanı ya da partili olduğu için başkan adayı gösterilmez. Partiler, seçim öncesinde buldukları güçlü ve karizmatik adayları seçimlerden kısa bir süre önce partinin liderlik makamına seçip, başkan adayı gösterir. Bu yüzden, parlamentar sistemlere göre başkanlık sistemlerinde siyaset süreci dışarıdan gelenlerin katılımına daha açıktır (Linz, 1994: 28).

3.3.6. Başkanlık Sisteminin Siyasi Üslubu

Başkanlık sistemlerinde, siyaset süreci kendine has bir üsluba sahiptir. Başkanlık sistemlerinde siyasetin farklı bir üsluba sahip olması, kutuplaşma, çoğunlukçuluk, temsilde dengesizlik, yönetimde kişiselleşme kavramlarıyla açıklanabilir. Bu sistemlerde başkanın halk tarafından seçilmesi ve siyasetin toplam sıfır kuralına göre işlemesi, kutuplaşmaya yol açmaktadır. Tek başlı yürütme yapısının , partiler arası koalisyonu engellemesi ise, başkanlık demokrasilerini çoğunlukçuluğa yaklaştıran etkenlerdendir. Başkan adaylarının iyi planlı ve uzun vadeli politikalarından çok, popülist vaatler ve kişisel tercihlere dayalı politikaları yönetimde kişiselciliğe sebep olmaktadır (Linz, 1995: 152).

Başkanlık sistemlerinde siyasi üslup; kutuplaşmaya ve çoğunlukçuluğa uygundur. Söz konusu sistemde siyasetin toplam sıfır oyununa dayanmasından, kutuplaşmaya neden olur. Kazanan başkan adayı sonraki başkanlık seçimlerine kadar iktidar olacağını bilmenin

verdiği mutlak güven duygusu ile, muhalif seçmenlerin isteklerine karşı tavır alabilir. Yeniden seçilme ve art arda seçilme yasakları, başkanının muhalefetin taleplerini görmezden gelmesine sebep olabilir. Kaybedenlerin ise, bir sonraki başkanlık seçimine kadar beklemekten başka yapabilecekleri bir şey yoktur. Bu durum, kaybedenleri, başkanın politikalarına karşı yıkıcı bir üsluba yönlendirebilir (Linz, 1995: 152).

Başkanlık sistemlerinde yürütmenin tek başlı yapısı, iktidarın farklı partiler arasında paylaşılmasını engellemektedir. Bu yüzden, başkanlık sistemlerinde hükümet politikaları, çoğunluğun oylarıyla seçilen bir başkanın ideolojik, partizan hatta kişisel tercihlerini yansıtır. Bu durum, başkanlık demokrasilerinde çoğunlukçuluğa sebep olur. Oysa parlamenter sistemlerdeki partiler arası koalisyonların kurulmasına imkan tanıyan yapı, iktidarın farklı gruplar arasında paylaşılmasını sağlayarak, müzakereye, pazarlıklara ve uzlaşmaya dayanan ortaklıkçı demokrasiyi teşvik eder (Yazıcı, 2011: 79).

Başkanlık sistemlerinde yürütme gücünün tek bir kişide yoğunlaşması, söz konusu sistemlerde çoğunlukçuluğun aşırı uçlara kaymasına neden olur. Bu durum, kriz dönemlerinde ve demokratikleşme sürecinde gerekli olan anlaşma ve uzlaşma ortamının kurulmasını engellemektedir. Parlamenter sistemlerde hükümetin kollejyal yapısı, uzlaşmaya dayanan anlaşmalara daha elverişlidir (Yazıcı, 2011: 82-83).

3.4. BAŞKANLIK SİSTEMİNİN TÜRKİYE İÇİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Ülkemizde yaşanan hükümet istikrarsızlıklardan kurtulmak için çözüm yolu olarak sunulan başkanlık sistemine geçiş düşüncesi, özellikle son on beş yıldır siyasi ve akademik çevrece sıkça tartışılmaktadır (Duman, 2011: 181). Ülkemizde olası bir sistem değişikliği yaşanması durumunda, siyasi, hukuki ve toplumsal alanlarda bir takım değişiklikler oluşacaktır. Bu değişiklikler olumlu ve olumsuz olarak ayrılmadan, bir bütün halinde ele alınmalıdır. Sistemin sadece olumlu özelliklerinin ele alınması, hiç şüphesiz eksik bir yaklaşım olacaktır (Hekimoğlu, 2009: 56).

Başkanlık sisteminin, katı kuvvetler ayrılığına dayanması ve yasama ile yürütme organlarının birbirlerinin görevine son verememesi, yönetimde süreklilik ve istikrar yaratır. Türkiye’de 1970’li ve 1990’lı yıllarda, istikrarsız hükümetler ve koalisyonlar görev yapmışlardır. Kırılgan yapıdaki bu hükümetlerin uzun süreli ve bütünlüğü olan bir hükümet programını uygulamadaki başarısızlıkları, ülke sorunlarını giderek kronik hale getirmiş ve durum demokratik siyasetin saygınlığını ve gücünü zayıflatmıştır (Hekimoğlu, 2009: 52-53). Bu durumun parlamenter sistemden kaynaklandığını düşünüp, başkanlık sistemini öneren kimseler, başkanlık sistemindeki katı kuvvetler ayrılığının sistemde oluşturabileceği tıkanıklığı göz ardı etmektedirler. Başkanlık sisteminde, parlamenter sistemdeki gibi yasamanın yürütmeyi güvensizlik oyuyla düşürmesi veya yürütmenin yasamayı feshetmesi gibi karşılıklı etkileşim araçları bulunmadığı için, birbirleriyle uyumsuz çalışan başkan ve parlamentonun mevcut sistemi kilitleyerek işleyemez hale getirmeleri mümkündür. ABD modelinde bu sorun; disiplinsiz, yani serbest parti modeli, ideolojik türdeşlik, uzlaşmacı ve faydacı siyasi kültür gibi faktörler üzerinden kolayca aşılabilir. Ancak, Türkiye için aynı şeyleri söylemek mümkün değildir. Bir kere disiplinli parti modelinin egemen olduğu Türkiye’de, başka bir partiden seçilen bir başkanın parlamento üyeleri tarafından desteklenmesi durumunda, muhtemelen parti disiplini hükümleri işletilecek ve destek veren milletvekillerinin sorumluluğu yoluna gidilecektir. Ülkemizde otoriter parti tüzükleri, parti liderini bile eleştirmenin disiplin suçu sayıldığı, lider sultanı altında ve son derece katı merkezîyetçi yapı ile yönetilen partiler yaratmıştır. Dolayısıyla, parti disiplin hükümlerine uyulmadığı gerekçesiyle parlamenterler, partiden ihraç edilme tehlikesiyle karşılaşacaklardır (Hekimoğlu, 2009: 57).

Başkanlık sisteminde, başkanın sabit bir görev süresi için seçilmesi ve bu süre içerisinde yasama organı tarafından düşürülememesi dolayısıyla da yürütme organının istikrar sağlayacağı, sistemin olumlu özelliklerinden biri olarak düşünülebilir. Ayrıca, başkanlık sisteminde devlet başkanının halk tarafından doğrudan seçilmesinin, sistemin demokratik olma niteliğini arttıracığına işaret edilmektedir. Doğrudan halk tarafından seçilen bir devlet başkanının sistem içindeki meşruluğunun güç kazanacağı, halkın kimi seçtiğini bileceği ve dönem sonunda gerekiyorsa o kişiyi yeniden seçmeyerek bir tür hesap

soracağı düşünölmekte ve bu hususların başkanlık sisteminin olumlu yönlerini oluşturacağı savunılmaktadır (Duman, 2011: 182). Seçmenlerin politikalarını ve bunların muhtemel sonuçlarını bilerek ve daha sonra başarısız olan başkandan bunun hesabını sormalarının mümkün olması, öngörülebilirlik ve hesap sorulabilirlik bakımından, rejimin demokratik performansının yükselmesine katkıda bulunabilir (Hekimoğlu, 1999: 54). Ancak, başkanlık sistemini uygulayan ölkelerin çoğunda, başkanın en çok iki defa seçilebilmesine izin verilmektedir. Bundan dolayı, ikinci dönem başkanlık yapan bir kişi için, bu tür bir hesap sorulma durumu yaşanmayabilir (Onar, 2005: 88).

Ergun Özbudun Türkiye’de başkanlık sistemine geçilmesini savunanlara ilişkin şu değerlendirmede bulunmuştur: *“Genel itibariyle birbirleriyle çelişik gibi görünen iki argümana dayanmaktadırlar. Bunlardan biri, başkanlık sisteminin güçlü istikrarlı ve uyumlu bir yürütme organı sağlayacağı, diğeri ise bu sistemde yasama organının, kanun yapma ve yürütmeyi denetleme işlevlerini daha bağımsız ve etkin biçimde yerine getireceğidir. Diğeri bir ifade ile bu argümanlardan biri güçlü yürütmeyi, diğeri ise güçlü parlamentoyu amaçlamaktadır ki, bu amaçların her ikisinin aynı anda gerçekleştirilmesi mümkün görünmemektedir. Başkanlık sisteminin, dar anlamda yürütmeye istikrar ve uyum sağlayacağı doğrudur. Ancak dar anlamda yürütme içindeki istikrar ve uyumu, daha genel anlamdaki siyasal istikrar ile karıştırmamak gerekir”* (Özbudun, 2005: 106-107).

Başkanlık sisteminin ölkemizde uygulanması durumunda yaşanabilecek olası sorunlardan biri de, yürütme içerisindeki eşsiz konumunu tahkim eden başkanın, Türkiye’deki otokratik siyasal kültürün de etkisiyle kendisini, halkın doğrudan seçtiğı bir padişah gibi görebilmesi tehlikesidir. Olası bir sistem değişikliğinde, bu durumun önlenmesi için, çeşitli dengeleyici kurumsal tedbirlerin öngörölmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, örneğın, bağımsız ve tarafsız bir yargı kurumunun varlığı, yerel yönetimlerin yetkilerinin genişletilmesi yoluyla merkezi yönetime karşı güçlendirilmesi, örgütlü toplum eliyle kamuoyu denetimi, baskı grupları, demokratik siyasal katılım olanaklarının genişletilmesi, doğrudan bir demokrasi vasıtası olarak referandum, medya, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve kamu denetçiliğı gibi kurumların varlığının önemine dikkat çekilmelidir (Hekimoğlu, 2009: 6).

Başkan seçimi noktasında en büyük sıkıntı ise Türkiye'nin siyasi ve kültürel açıdan giderek daha da kutuplaşan bir toplumsal yapıya bürünmesidir (Keleş, 1996: 150). Türkiye'de, laikle İslam, kenar ve merkez, gelenekle modernite, sağla sol arasında, devrimci siyasi tarihimizden gelen sert ideolojik ayrışmalar söz konusudur. İdeolojik bakımdan en tarafsız meseleler bile çok kısa bir sürede bir takım siyasi sembol ve sloganlar üzerinden politize edilmekte ve ideolojik kavgaların aracı haline getirilmektedir. Bu da Türkiye'de, uzlaşmacı ve müzakereci bir siyasi kültürden uzaklaşmış, sosyal ve siyasi bakımdan bölünmüş bir toplum modeli ortaya çıkarmaktadır (Hekimoğlu, 2009: 57-58).

Türkiye'de genelde kabul edilen %35 sol, %65 sağ eğilim gerçeği karşısında iki türlü başkanlık hükümeti modelinde solun pek şansının olmadığı ileri sürülmektedir. Kuzu'ya göre, *"Bu durum ilk bakışta doğru gibi görünse de, hep sağın kazanacağı endişesi yerinde değildir."* Yazara göre, sol görüşlü partiler halkla bütünleşerek ve iyi bir ekonomik program sunarak iktidar olma şansını yakalayabilirler (Kuzu, 2012: 114). Ancak, başkanın seçimi için %51 oy oranı lazım olduğundan ister istemez ülkemizde iki büyük parti ön planda olacaktır. Nitekim başkanlık sistemine geçilmesi halinde sol iktidarın, sistemden uzaklaşması tehlikesi oluşacaktır. Diğer taraftan sağ eğilimli partilerin merkeze oturmak için milliyetçi ve dindar kesime yönelik vaat ve söylemlerinde aşırıya kaçarak aşırı milliyetçi veya dış politikaya ve ekonomik hassasiyetlere de bağlı olarak aşırı muhafazakâr bir kimliğe bürünmesi kaçınılmaz olabilir. Bu durum, toplumumuzda tehlikeli bir takım ayrışmaların ve istenmeyen olayların ortaya çıkmasına yol açabilir (Oruçlu, 2008: 76).

"Ya Başkanlık Ya Pişmanlık" sözüyle başkanlık sisteminin koyu destekçilerinden olan Kuzu'nun, sisteme ilişkin değerlendirmelerinden biri de diktatörlük imasına ilişkindir. Kuzu'ya göre, parlamenter sistemdeki başkan, başkanlık sistemindeki başkandan üç kat fazla yetkiye sahiptir. Başkanlık sisteminde başkanın kanun yapma ve bütçeye karışma yetkisi olmadığını dolayısıyla asıl yetkinin Kongrede olduğunu ileri süren Kuzu, başkanı *"'aslan postuna bürünmüş kuzu"* olarak nitelendirir (Kuzu, 2012: 24). Ancak Kuzu'nun iddialarının aksine başkanlık sistemindeki başkanın yetkileri oldukça fazladır. ABD'de Başkanların mesaj ve gizli görüşme vasıtasıyla Kongre üyelerini etkileyip istedikleri bütçe yasasının Kongreden geçmesini sağladıkları görülmüştür (Volkomer, 1998: 200). Ayrıca, bazı

başkanlar, Kongrenin belirli alanlarda çıkardığı bütçeye karşın harcama yapmamışlardır ve bunun yürütmenin başı olarak yetkileri dahilinde olduğunun iddia etmişlerdir (Volkomer, 1998: 209-210). Benzer bir örnek de savaş açma yetkisi ile ilgilidir. Savaş açma kararı da her ne kadar Kongreye ait olsa da, Amerikan tarihinde başkanların Kongrenin onayını almadan yaptıkları askeri hareket sayısı iki yüzü geçmiştir (Volkomer, 1998: 198). Dolayısıyla başkanların bütçe ve kanun yapma yetkileri olmadığını iddiası, uygulamada geçerli değildir. Böylesine güçlü yetkilere sahip bir başkanın frenlenmesi her zaman mümkün olmayabilir. Özellikle Türkiye’de sistemin kişisel yönetime dönüşme tehlikesi oldukça yüksektir.

Başkanlık sisteminin ABD’de uygulanan saf şekliyle Türkiye’de uygulanmasının, çok ciddi yönetim hatta siyasal rejim sorunlarına yol açması, muhtemel görünmektedir. İstikrarlı ve güçlü bir sivil yönetime yol açmak gibi, başkanlık sisteminin bir takım avantajlı yönlerinin, Türkiye özelinde kimi kronik sorunların çözümüne katkıda bulunabilmesi mümkün olmakla beraber, siyasal sistemin bütününe bakıldığında, söz konusu hükümet rejiminin dezavantajlı yönlerinin ağır basması, çok daha yüksek bir olasılıktır (Hekimoğlu: 2009: 60-61). ABD dışındaki uygulamalarda istikrarlı bir demokratik rejim ortaya çıkarttığı görülmeyen başkanlık sistemi, Türkiye’nin siyasi geleneğine yabancısıdır ve tüm yürütme gücünün tek elde, yani başkanda toplanması, demokratik denge unsurları yeterince gelişkin olmayan toplumlarda, kişisel yönetimin ortaya çıkmasına neden olabilir (Özbudun ve Yürük, 2004: 178).

Başkanlık sistemine geçiş durumunda doğabilecek sıkıntılardan biri de Türkiye’nin Avrupa Birliği içerisinde yer alma isteği ile ilgilidir. Bilindiği gibi, Türkiye 1950’lerden bu yana, Avrupa Birliğine üyelik için uğraşmaktadır ve 17 Aralık 2004 tarihinde yapılan zirvede Türkiye’nin AB’ye üyelik isteğine resmi bir biçimde cevap verilerek, Türkiye’nin resmi üyelik müzakerelerine başlaması için tarih belirlenmiştir. Günümüzde Türkiye’nin AB’ye üye olup olmayacağı kesinlik kazanmamakla birlikte, ülkemiz AB ve kurumlarına önemli ölçüde entegre olmuştur. Olası bir hükümet sistemi değişikliği durumunda, AB üyesi devletlerden gelebilecek tepkilerin göz ardı edilmemesi gerekir. AB içerisinde Fransa hariç tüm devletler, parlamenter sistemle yönetilmektedir. Avrupa’nın tarihi birikimi, sosyo ekonomik ve kültürel yapısı, birlik içerisinde başkanlık sisteminin uygulanmasını neredeyse

imkansız kılmaktadır. Dolayısıyla, ülkemiz gibi, başkanlık sistemi veya yarı başkanlık sisteminin sağlıklı yaşaması için gerekli koşulları sağlamayan bir ülkede yaşanacak olası bir hükümet sistemi değişikliğinin AB tarafından hoş karşılanmayacağı söylenebilir (Gönenç, 2005: 9-10).

İdeoloji ve kimlik eksenine dayalı toplumsal bölünmüşlük, hukuk devleti özelliklerinin yeterince gelişmiş olmaması, disiplinli siyasal parti yapısı, yerel yönetimlerin medyanın ve sivil toplum örgütlerinin zayıflığı, bağımsız bir yargı gücünün mevcut olmayışı, siyasette uzlaşma kültürünün düşük olması gibi faktörler, başkanlık sisteminin ülkemizde sistem tıkanıklığına yol açarak, demokratik olmayan bir takım arayışlar içine girmesine neden olabilir, dolayısıyla başkanlık sisteminin Türkiye’de başarılı sonuçlar vereceği iddiasına şüpheyle yaklaşmak gerekir (Hekimoğlu, 2009: 61).

SONUÇ

İdeal yönetimin nasıl olması gerektiği, ilk çağlardan bu yana düşünürlerin üzerinde tartıştığı bir konudur. Günümüze değin, devletler birçok farklı sistemle yönetilmiş; bu sistemlerden bazıları zamanla yok olmuş, bazıları ise varlığını sürdürmüştür.

Modern ve demokratik siyasal sistemlerde, büyük devletler tarafından kullanılan en yaygın yönetim sistemleri, başkanlık sistemi ve parlamenter sistemdir. Bu sistemlerden hangisinin daha iyi olduğu sorusu, sistemlerin uygulandığı ülkelerin şartları göz önünde bulundurularak cevaplanmalıdır.

Her siyasal sistemin, olumlu ve olumsuz yönleri vardır. Yine her siyasal sistemin başarılı şekilde uygulandığı, o siyasal sistemler için örnek gösterilen ülkeler vardır. Günümüzde başkanlık sistemi, ABD’de kendi has özelliklerinden dolayı iyi işlemektedir. Başka ülkelerde, başkanlık sisteminin aynı sonuçları doğurması beklenemez. Başkanlık Sisteminde yürütme gücünün tek bir kişide toplanması, seçimlerde ya hep ya hiç türünden bir politika belirlenmesi, muhalefetin yürütme gücünden belli bir süre için dışlanması; siyasal rekabet ortamının artmasına ve siyasal kutuplaşmanın kesinleşmesine neden olacaktır. Bu nedenle Türkiye’de parlamenter sistemden başkanlık sistemine geçişi önerenlerin, sistem hakkında derinlemesine bilgi sahibi olmaları gerekir. Başkanlık sisteminin uygulandığı ülkelerin tarihlerini, toplum yapılarını, siyasi kültürlerini bilmeleri gerekir.

Türkiye’de parlamenter sistem, Batı’daki ülkelere kıyasla kısa geçmişine rağmen birçok siyasi krizle karşılaşmıştır. Demokraside yaşanan krizlerin ve tikanıkların parlamenter sistemden kaynaklandığını ve çözümün başkanlık sistemine geçişle ortadan kalkacağını iddia edenler bulunmaktadır. Başkanlık sisteminin parlamenter sistemden daha iyi işlediğini ve ülkemizde uygulanmasının demokraside yaşanan siyasi tikanıklıkları gidereceğini savunan kimseler, bu görüşlerini başkanlık sisteminin bazı özellikleri ile desteklemektedirler.

Başkanlık sistemini destekleyenlerin en önemli iddiası, başkanlık sisteminin siyasal istikrarı sağlayacağıdır. Başkanlık sisteminde, yürütmenin başı olan başkanın belirli bir süre

için seçilmesi ve göreve geldikten sonra görevden alınamaması, siyasal sistemde istikrar yaratır, böylece uygulanan siyasetler süreklilik kazanır. Ancak, göz ardı edilen nokta, söz konusu istikrarın siyasal istikrar değil, hükümet istikrarı olduğudur. Hükümet istikrarı ve siyasal istikrar aynı şey değildir. Hükümet istikrarı, siyasal istikrarın göstergelerinden biridir fakat siyasal istikrarın, sadece hükümeti süresinin uzunluğu ile sağlanabileceği fikri her zaman için geçerli değildir. Uzun süreli bir hükümette, siyasal istikrarsızlık yaşanma ihtimali de oldukça yüksektir çünkü siyasal istikrar, hükümet süresinin uzunluğuna değil, demokrasinin iyi işlemesine bağlıdır.

Başkanlık sistemini savunanların diğer bir dayanak noktası da, söz konusu sistemde yasama, yürütme ve yargı organları arasında sert kuvvetler ayrılığı olduğudur. Doktrinde de kabul gören bu görüşe göre, başkanlık sistemini uygulayan ülkelerde, kuvvetler birbirinden katı bir biçimde ayrılmaktadır. Ancak, Amerika örneği incelendiğinde, yürütmenin başı olan başkanın, yargıda çok önemli bir yeri olan Federal Yüksek Mahkeme baş yargıcını ve birçok üst düzey bürokrati, elçileri atama yetkisi, yürütme ve yargı erklerinin katı bir şekilde ayrıldığı görüşünü desteklemez. Çalışmamızda örnek verdiğimiz üzere, Amerikan başkanları, kendi siyasi fikirlerine yakın görüşlere sahip yargıçları Federal Yüksek Mahkeme Yargıcı olarak atamaktadırlar. Böylece, başkan kısmen de olsa yargı da söz sahibi olabilecektir, dolayısıyla yargının yürütmeden katı bir biçimde ayrıldığı uygulamada doğru değildir. Ülkemizde, başkanlık hükümeti sistemine geçilmesi durumunda üst düzey mahkeme yargıçlarını atama yetkisi başkana ait olacaktır. Bu durum, yargının bağımsızlığının ve tarafsızlığının yeterli olmadığı ülkemizde, yargıçların başkan ile partisinin görüşleri doğrultusunda kararlar verir hale gelmesine, dolayısıyla yargının bağımsız ve tarafsız niteliğini tamamen kaybetmesine neden olabilir.

Ülkemiz gibi demokrasi geçmişi uzun olan fakat, demokrasisi hala pekişmemiş bir ülkede, olası bir hükümet sistemi değişikliği demokrasinin gelişimini olumsuz yönde etkileyebilir. Siyasi arenada yaşanan sorunlardan mevcut hükümet sistemini değiştirerek kurtulma fikri yerine, parlamenter sistemde radikal değişiklikler yapılmadan bazı küçük düzenlemelerle, demokrasinin olumlu yönde pekişmesi sağlanabilir.

Türkiye'nin sorunları parlamenter sistemden kaynaklanmamaktadır. Kaldı ki, en iyi hükümet sistemi bile iyi işletilmediği takdirde başarısızlık getirir. En iyi işlediği ABD'de bile zaman zaman sorunlara neden olan başkanlık sisteminin, Türkiye'de uygulanmasının ülkemizde kaos ortamı doğuracağı ve mevcut sorunların hiç birine çare olamayacağı açıkça ortadadır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Acheson, P. C. (1961). *Amerikan Federal Hükümeti ve Çalışma Mekanizması*. B. Eğeran (Çev). İstanbul: Varlık Yayınları
- Akçalı, P. (2007). Siyasal İstikrar ve Başkanlık Sistemi, Amerika Birleşik Devletleri Örneği. İ. Kamalak (Der). *Başkanlık Sistemi ve Türkiye*. İstanbul: Kalkedon Yayıncılık
- Aldıkaçtı, O. (1960). *Modern Demokrasilerde ve Türkiye’de Devlet Başkanlığı*. Doçentlik Tezi. İstanbul
- Aldrich, J. H., Miller, G. J., Ostrom, J. R., Rohde, D.W. (1986). *American Government People, Enstitutions and Policies*. Boston: Houghton Mifflin Company
- Arı, T. (1997). *Amerika’da Siyasal Yapı, Lobiler ve Dış Politika: Türk, Yunan, Ermeni, İsrail ve Arap Lobilerinin ABD’nin Dış Politikasına Etkileri*. İstanbul: Alfa Yayınları
- Arsel, İ. (1955). *Anayasa Hukukunun Umumi Esasları*. Ankara: Güven Matbaası
- Aslan, R. (2009). *Kuvvetler Ayrılığı Teorisi Ve Uygulamalı Örnekleri İngiltere, Almanya, ABD ve İsviçre*. (1. Baskı). Bursa: Dora Yayıncılık
- Barbour, C ve Wright G. C. (2003). *Keeping the Republic Power and Citizenship in American Politics*. (2. Baskı) Boston: Houghton Mifflin Company
- Başgil, A. F. (1960). *Esas Teşkilat Hukuku*. İstanbul: Siyasal Bilgiler Okulu Yayınları
- Berman, L. ve Murphy, B. A. (2003). *Approaching Democracy*. New Jersey: Prentice Hall
- Burns, J. M. (2004). *Government by The People*. (20. Baskı). New Jersey: Prentice Hall
- Crozat, C. (1949). *Amme Hukuku Dersleri*. İstanbul: Talat Altın Matbaası
- Çam, E. (1987). *Devlet Sistemleri*. İstanbul: Der Yayınları
- Çam, E. (1990). *Siyaset Bilimine Giriş*. İstanbul: Der Yayıncılık
- Demir, F. ve Karatepe, Ş. (1997). *Anayasa Hukukuna Giriş*. (2. Baskı). İstanbul: Evrim Yayınları

- Divine, R. A. (1994). *Geçmişte ve Günümüzde Amerika*. İ. Dağı (Çev). Ankara: Dış Politika Enstitüsü
- Duman, S. (2011). *Türklerde Devlet Başkanlığı Tartışmaları ve Cumhurbaşkanlarımız*. Ankara: Berikan Yayınevi
- Duverger, M. (1966). *Siyasi Rejimler*. Y. Gürbüz (Çev). İstanbul: Remzi Kitabevi
- Dye, T.R. (2003). *Politics in America*. (5. Baskı). New Jersey: Prentice Hall
- Erdoğan, M. (2001). *Anayasal Demokrasi*. (4. Baskı). Ankara: Siyasal Yayınevi
- Erdoğan, M. (2007). *Anayasa Hukuku*. (4. Baskı). Ankara: Orion Yayınevi
- Eroğul, C. (1996). *Çağdaş Devlet Düzenleri*. Ankara: İmaj Yayınevi
- Eroğul, C. (2004). *Anatüzeeye Giriş*. (7.baskı). Ankara: İmaj Yayınevi
- Eroğul, C. (2006). *Çağdaş Devlet Düzenleri, İngiltere, Amerika, Fransa, Almanya*. (5. Baskı). Ankara: Kırilangıç Yayınevi
- Gabriel, R.E. (1962). *Federalistlerce Yazılan Makalelerin Yazılış Sebepleri ve Önemi, Federalist Yazılar*. M. Soysal (Çev). İstanbul: Türkiye Siyasi İlimler Derneği Yayınları
- Gelhorn, P. (1978). *Kanuni Esasının 100. Yıl Armağanı*. Ankara
- Gitelson, A. R. Dudley R. L. ve Dubnik M. J. (2004). *American Government*. (7. Baskı) Boston: Houghton Mifflin Company
- Gönenç, L. (2005). Türkiye’de Hükümet Sistemi Değişikliği Tartışmaları Olanaklar ve Olasılıklar Üzerine Bir Çalışma Notu. T. Ergül (Der). *Başkanlık Sistemi*. Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları, No:77
- Gönlübol ve Diğerleri. (1993). *Olaylarla Türk Dış Politikası, 1919-1990*. Ankara: Siyasal Kitapevi
- Göze, A. (1995). *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*. İstanbul: Beta Yayınları
- Gözler, K. (2001). *Devlet Başkanları, Bir Karşılaştırmalı Anayasa Hukuku İncelemesi*. Bursa: Ekin Kitapevi
- Gözler, K. (2007). *Anayasa Hukukuna Giriş*. (11. Baskı). Bursa: Ekin Kitapevi
- Gözübüyük, Ş. (2008). *Anayasa Hukuku*. (16. Baskı). Ankara: Turhan Kitapevi
- Gürbüz, Y. (1981). *Anayasalar*. İstanbul: Filiz Kitapevi

- Gürbüz, Y. (1987). *Karşılaştırmalı Siyasal Sistemler*. (2. Baskı). Ankara: Beta Yayıncılık
- Güneş, T. (1956). *Parlamenter Rejimin Manası ve İşleyişi*. İstanbul: İ.Ü.H.F.Y
- Güngör, E. (2004). *Türkiye’de Parlamenter Sisteme Getirilen Eleştiriler Işığında Başkanlık Sistemi Senaryolarının Değerlendirilmesi*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. İzmir: DEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Hamilton, A., Madison, J. ve Jay, J. (1962). *The Federalist Papers No:69*. New York
- Hamilton, Madison ve Jay. (1962). *Anayasa Üzerine Düşünceler*. M. Soysal (Çev). İstanbul
- Hazır, H. (1990). *Anayasa Hukuku*. Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınları, No:83
- Hekimoğlu, M. M. (2009). *Anayasa Hukukunda Karşılaştırmalı Demokratik Hükümet Sistemleri ve Türkiye*. Ankara: Detay Yayıncılık
- Hekimoğlu, M. M. (2010). *Anayasa Hukukunda Anti Demokratik Hükümet Sistemleri ve Türkiye*. Ankara: Detay Yayıncılık
- Kalaycıoğlu, E. (1997). *Türk Yasama Sistemi ve Siyasal Temsil, Türkiye’de Siyaset; Süreklilik ve Değişim*. İstanbul: Der yayınları
- Kapani, M. (1976). *Kamu Hürriyetleri*. (5. Baskı). Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları
- Kapani, M. (1997). *Kamu Hürriyetleri*. (7. Baskı). Ankara: Yetkin Yayınları
- Keleş, M. (1996). *Başkanlık Sistemi*. İstanbul: Bağımsız Yayınlanmış Eser
- Kışlalı, A.T. ve Gerek, N. (2004). *Siyaset Bilimi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını No:1571
- Kubalı, H. N. (1971). *Anayasa Hukuku Dersleri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları
- Kuzu, B. (1993). *Olağanüstü Hal Kavramı ve Türk Anayasa Hukukunda Olağanüstü Hal Rejimi*. İstanbul: Kazancı Kitapçılık
- Kuzu, B. (1997). *Türkiye için Başkanlık Sistemi*. İstanbul: Fakülteler Matbaası
- Kuzu, B. (2012). *Her Yönüyle Başkanlık Sistemi*. (2. Baskı). İstanbul: Babıali Kültür Yayıncılığı
- Leonard, F. (1991). *Power and Politics in America*. (6. Baskı). California
- Levinson, S. (2006). *Our Undemocratic Constitution, Where The Constitution Goes Wrong*. New York: Oxford University Press.

- Linz, J. J. (1993). *Başkanlık Sistemi ile Parlamenter Sistem Arasındaki Tercihin Siyasal ve Sosyal Sonuçları, BDT Ülkelerinde Demokrasiye Geçiş ve Anayasa Yapımı*. E. Özbudun- L. Köker (Çev). Ankara: Yetkin Yayınevi
- Linz, J. J. (1994). Presidential or Parliamentary Democracy: Does It Make A Difference? *The Failure of Presidential Democracy Comparative Perspectives*. J. Linz, A. Valenzuela (Der). *The Failure of Presidential Democracy Comparative Perspectives* Baltimore and London: The John Hopkins University Press
- Linz, J. J. (1995). *Başkanlık Sisteminin Tehlikeleri, Demokrasinin Küresel Yükselişi*. L. Diamond ve M. F. Plattner (Der). Ankara: Yetkin Yayınevi
- Lowi, T. J. ve Ginsberg, B. (2002). *American Gownment: Freedom and Power*. USA: WW. Norton Company
- Miller, M. (1974). *Plain Speaking*. Berkley Pub
- Miroff, B. Seidelman, R. ve Swanstrom, T. (2002). *The Democratic Debate: An Introduction to American Politics*. (3. Baskı). Boston: Hougton Mifflin Company
- Montesquieu. (2011). *Kanunların Ruhu Üzerine*. F. Baldaş (Çev). İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları
- Musulini, J. (1982). *Hürriyet bildirgeleri, Magna Charta'dan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine*. N. Zeka (Çev). İstanbul: Belge Yayınları
- Nardulli, P. F. (1992). *The Constitution and American Political Development*. USA
- Nelson, M. (2002). *Guide to The Presidency*. (3.Baskı). Washington D. C.: Congressional Publish
- Neustadt, R. E. (1960). *Presidential Power, the Politics of Leadership*. New York: Wiley Publish
- Nomer, M. (2013). *ABD Başkanlık Sisteminde Başkanın Yetkileri*. (1. Baskı). İstanbul: 12 Levha Yayınları
- Okandan, R. G. (1936). *Parlamentarizm ve Bugünkü Şekli*. İstanbul: İÜHFY
- Onar, E. (2005). Türkiye'nin Başkanlık ya da Yarı Başkanlık Sistemine Geçmesi Düşünülmeli mi?. T. Ergül (Der). *Başkanlık Sistemi*. Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayını
- Örgün, F. (1999). *Dar Gelen Gömlek: Başkanlık Sistemi*. İstanbul: Bilge Yayıncılık,
- Özbudun, E. (1974). *Siyasal Partiler*. Ankara: Sosyal Bilimler Derneği

- Özbudun, E. (1989). Turkey: Parliamentarism or Presidentialism?, Stable Democracy In The Third World: The Institutional Dimension isimli konferansta sunulmak üzere hazırlanan tebliğ. Yayınlanmamış Eser. Washington D.C. :Georgetown University
- Özbudun, E. (1993). *Demokrasiye Geçiş Sürecinde Anayasa Yapımı*, Ankara: Bilgi Yayınevi
- Özbudun, E. (1995). *Türk Anayasa Hukuku*. Ankara: Yetkin yayınları, 1995
- Özbudun, E. ve Yürük A. T. (2004). *Anayasa Hukuku*. (2. Baskı). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları
- Özbudun, E. (2005). Başkanlık Sistemi Tartışmaları. T. Ergül (Der). *Başkanlık Sistemi*. Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları
- Özer, A. (1981). *Batı Demokrasilerinde ve Türkiye’de Hükümetin Kuruluş Yöntemleri*. Ankara: Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayını
- Özer, A. (2003). *Anayasa Hukuku*. Ankara: Turhan Kitapevi
- Polsby, N. W. (1986). *Congress and Presidency*. New Jersey: Prentice Hall
- Rosenman, S. ve Rosenman, D. (1976) *Presidential Style: Some Giants and Pygmy In White House*. USA: Harper and Row
- Ross, R. S. (1991). *American National Government, Institutions Policy, and Participation*. Connecticut: The Dushkin Publishing Group
- Seckler, C. H. (1961). *Anayasamız ve Hükümetimiz*. Beyrut: Beyrut Bölge Basımevi
- San, C. (1974). *Anayasa Değişiklikleri ve Anayasa Gelişmeleri*. Ankara: Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayını
- Sarıca, M. (1993). *100 Soruda Siyasal Düşünce Tarihi*. (6. Baskı). İstanbul: Gerçek Yayınevi
- Sartori, G. (1997). *Karşılaştırmalı Anayasa Mühendisliği*. E. Özbudun (Çev). Ankara: Yetkin Yayınları
- Shugart, S.M. ve Carey, J.M. (1992). *Presidents and Assblies: Constituonal Design and Electoral Dynamics*. Cambridge: Cambridge University Press
- Stephan, A. ve Skach, C. (1994). Presidentialism and Parliamentarism in Comparative Perspective. J.J Linz- A. Valenzuela (Der). *The Failure of Presidential Democracy: Comparative Perspectives, Vol.1* Baltimore and London: The John Hopkins University Pres
- Soysal, M. (1990). *100 Soruda Anayasanın Anlamı*. (8. Baskı) İstanbul: Gerçek Yayınevi

- Sönmezoğlu, F. (1989). *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi*. İstanbul: Filiz Kitabevi
- Suleiman, N. E. (1994). Presidentialism and Parliamentarism in Comparative Perspective, J.J. Linz Juan (Der). *The Failure of Presidential Democracy: Comparative Perspectives Vol.1* Baltimore and London: The John Hopkins University Press
- Şaylan, G. (1981). *Çağdaş Siyasal Sistemler*. Ankara: TODAİE Yayınları
- Şıvgın, H. (1997). *Türkiye İçin Umut Krizden Çıkış Yeniden Yapılanma ve Başkanlık Sistemi*, Ankara: Türk Dünyasında Demokrasiyi Geliştirme Vakfı Yayınları, No:1
- Tanilli, S. (1981). *Devlet ve Demokrasi*. (2.Baskı). İstanbul: Say Kitapçılık
- Tanör, B. (1994). *İki Anayasa 1961-1982*. (3. Baskı). İstanbul: Beta Yayınları
- Teziç, E. (2009). *Anayasa Hukuku*. (13. Baskı). İstanbul: Beta Yayınları
- Tocqueville, A. (1962). *Amerika'da Demokrasi*. T. Timur (Çev). İstanbul
- Tosun, T. (1999). *Türkiye'de Siyasal İstikrarsızlık Kurumsal Tedbirlerle Anlaşılabilir mi? Başkanlık ve Yarı Başkanlık Sistemlerinin Değerlendirilmesi. Kamu Yönetiminde Kalite 1. Ulusal Kongresi*. Ankara: Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Yayını, Cilt: 2 No:289
- Tosun, G. ve Tosun, T. (1999). *Türkiye'nin Siyasal İstikrar Arayışı, Başkanlık ve Yarı Başkanlık Sistemleri*. İstanbul: Alfa Yayınları
- Tunaya, T. Z. (1980). *Siyasal Kurumlar ve Anayasa Hukuku*. İstanbul: Fakülteler Matbaası
- Turan, İ. (2005) Başkanlık Sistemi Sevdası, Zayıf Temelli Bir Özlem. T. Ergül (Der). *Başkanlık Sistemi*. Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları, No:77
- Turhan, M. (1989). *Hükümet Sistemleri ve 1982 Anayasası*. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları. No:9
- Türköne, M. (2012). *Siyaset*. İstanbul: Etkileşim Yayınları
- Ulusoy, A. (2003). *Bağımsız İdari Otoriteler*. Ankara: Turhan Kitapevi
- Uluşahin, N. (1999). *Anayasal Bir Tercih Olarak Başkanlık Sistemi*. Ankara: Yetkin Yayınları
- Uluşahin, N. (2010). Yeni Anayasada Yürütme Ne Şekilde Düzenlenmelidir?. *Anayasa Kurultayı, Prof. Dr. Yılmaz Aliefendioğlu'na Armağan*. içinde (144) Ankara: Ankara Barosu Yayınları
- Verney, D. (1959). *The Analysis, of Political Systems*. London: Routledge Publish

- Vernon, M. C. (1961). *Devlet Sistemleri*. M. Soysal (Çev). Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını
- Volkomer, W.E. (1998). *American Government*. (8. Baskı). New Jersey: Simon&Schuster, A Viacom Company
- Wilson, J.Q. ve Dilulio J. R. (2004). *American Government: Institutions and Politics*. (9. Baskı). Boston: Houghton Mifflin Company
- Yanık, M. (2013). *Başkanlık Sistemi ve Türkiye’de Uygulanabilirliği*. (2. Baskı). Ankara: Adalet Yayınları
- Yazıcı, S. (1997). *Türkiye’de Askeri Müdahalelerin Anayasal Etkileri*. Ankara: Yetkin Yayınları
- Yazıcı, S. (2011). *Başkanlık ve Yarı Başkanlık Sistemleri, Türkiye için Bir Değerlendirme*. (2. Baskı). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları

Sürelî Yayınlar

- Atay, E. E. (1999). *Yarı Başkanlık Rejimi ve Özellikle Fransa Örneği*. KHuKA, Yıl 2. Haziran. 1999, sayfa:154-156
- Ataöv, T. *Demokles'in Kılıcı Anayasa*. (2003, Haziran, 11) Cumhuriyet, s.9
- Aybay, M. (1950). *Amerika Birleşik Devletleri'nin Anayasa Tarihi*. Ankara: AHFDc.7, S.1-2,sayfa:281
- Bayar, Yavuz, *Siyasal Otoriteye Halk Onayının Yitirilmesinin Sonuçları*, Amme İdaresi Dergisi, Cilt 27, Sayı: 1, 1994, sayfa:129-144
- Bila, F. *Erdoğan ve Gül'ün Yaklaşımları*. (2003, Nisan, 21). Milliyet
- Bryce, J. (1962). *Amerikan Siyasi Rejimi*. A. Türkkaya- A. Payaslıoğlu (Çev). İstanbul: İH.F.D, c 51, S. 1-4 sayfa:82. (1985)
- Bumin, K. *Başkanlık Sisteminin Yargısı*. (2013,Şubat, 10). Yeni Şafak
- Dağı, İ. *Vasfiye Teyzenin Başkanlık Sistemi Uyarısı*. (2013, Nisan,9) Zaman
- Ekşi, O. *Erdoğan'ın açıklamalarına şöyle bir yorum*. (2003, Nisan, 21). Hürriyet
- Erdoğan, M. *Kürt Sorunu, Başkanlık ve Anayasa*. (2013,Mart, 31). Zaman
- Güven, E. *Böyle Başa Böyle Sistem Olmaz*. (2013, Temmuz,14). Taraf
- Güvel, A. E. *Başkanlık Sisteminin Ekonomik Avantajları*. (2013, Ocak, 3). Yeni Şafak
- Güvenir, M. (1992). *Seçim Sistemleri ve Ülkemizdeki Uygulama*. Ankara: ASBFD. c.37 S.1-2 s.225
- Heper, D. *Sistemi Mi Değiştirsek Kafaları Mı*. (1997, Eylül, 23). Milliyet
- Keymen, F. *Başkanlık Sistemi Eleştirilerim Kaygıya Dönüşürken*. (2013, Mayıs,29). Milliyet
- Küçük, C. *Koalisyon Kabusuna İlaç Başkanlık Sistemi*. (2013, Ocak, 6). Yeni Şafak
- Küçükkaya, İ. *Başkanlığı Neden İstiyor?* (2013, Şubat,11)
- Neustad, R. E. *Presidential Government*. Inter Encyclopedia of the Social Sciences: ABD c.12 s. 9
- Sevinç, Ş. *Baykal Demirel'e Sert Çıktı*. (1997, Ekim, 2). Hürriyet

- Özbudun, E. *Seçim Sistemi Değişmeli*. (1997, Ekim,1). Milliyet
- Özbudun,E. *Hükümet Sistemi Tartışmaları 2*. (2013, Nisan, 9). Zaman
- Özkök, E. *Türkiye Başkanlık Sistemiyle Yönetilmeli*. (1997, Eylül, 19). Hürriyet
- Uluşahin, N. (2007). *Anayasa Sorunu Üzerine: Sivil Anayasa Tartışmasının Gölgesinde 21 Ekim Referandumu*. *Ankara Barosu Dergisi* 65-3. s:30
- Uluşahin, N. (2008). *Kapatma Davasının Ardından: Yargı Kısılcığında Siyaset*. *Birikim Dergisi*. Sayı: 232-233. s:36-38
- 10 Yıllık Tartışma*. (1999, Ekim, 5). Sabah
- Başkanı Halk Seçsin*. (1988, Ocak, 17). Milliyet
- Başkanlık Çatlağı*. (2013, Mayıs, 24). Taraf
- Başkanlık Sistemi*. (2005, Ocak, 6). Sabah
- Başkanlık Sistemi Uyarısı*. (2005, Ocak, 1). Milliyet
- Başkanlık Sistemi Tartışması*. (2010, Nisan,19) .Vatan
- Başkanlık Tartışması*. (1997, Eylül, 19). Hürriyet
- Başkanlık Tartışması*. (1997, Eylül, 30). Milliyet
- Başkanlık Tartışması*. (2003, Nisan, 21). Halka ve Olaylara Tercüman
- Baykal'dan Erdoğan'a Haddini Bil*. (2003, Nisan, 22). Milliyet
- Cumhurbaşkanlığına Seçilme Yolu Herkese Açıktır*. (1999, Kasım 30). Hürriyet
- Demokrasi Kavşağında Başkanlık Sistemi*. (2013,Şubat, 25-26). Taraf
- Diktatör İması*. (2003, Nisan, 22). Hürriyet
- Erdoğan'ın İkinci Hayali Her Bakana Yardımcı*. (2003, Nisan, 22). Milliyet
- Erdoğan Krallık İstiyor*. (2003, Nisan, 24). Cumhuriyet
- Şahin'den Başkanlık Sistemine Destek*. (2003, Nisan, 22). Hürriyet
- Tansiyon Yükseldi*. (1999, Haziran, 26). Sabah
- TBMM'de Tartışalım*. (1997, Eylül, 30). Milliyet

Yine Sistem Tartışması. (1997, Ekim, 2). Sabah

Hürriyet. (2003, Nisan, 22)

Milliyet. (1998, Aralık, 20)

Milliyet. (1999, Şubat, 13)

Diğer Kaynaklar

2004 Presidential Election. (2012).

www.archives.gov/federal-register/electoral-college/2004/allocation.html. Erişim Tarihi: 15.06.2013

Alaca, F. (2012). **Başkanlık ve Yarı Başkanlık Sisteminin Türkiye'ye Uygulanabilirliği.** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: BÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü

Alpaç, B. (2001). **ABD'deki Başkanlık Sistemi ve Türkiye'ye Uyarlanması.** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli: KÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü

Atmaca, H. **Başkanlık Sistemi Türkiye'ye Uygun Mu?** <http://huseyinatmaca57.blogcu.com//2883> Erişim Tarihi: 23.05. 2013

Bal, B. (2000). **Bir Siyasal Rejim Tipi Olarak Başkanlık Sistemi ve Türkiye.** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü

Amerikan Anayasası. (1789)

Erdoğan'dan Başkanlık Açıklaması:

<http://www.cnnturk.com/2013/dunya/05/17/erdogandan.baskanlik.sistemi.aciklamasi/708363.0/> Erişim Tarihi: 05.06.2013

Faithless Electors. (2009) http://archive.fairvote.org/e_college/faithless.htm. Erişim Tarihi: 15.06.2013

Proclamations of George Washington, Messages and Papers of the Presidents (1792). http://avalon.law.yale.edu/18th_century/gwproc08.asp Erişim Tarihi: 23.07.2013

Ray v. Blair. 343 U.S 21 (1952).

<http://www.law.cornell.edu/supremecourt/text/343/154>. Erişim Tarihi: 22.07.2013

The Federalist Papers No:74.(1788).http://avalon.law.yale.edu/18th_century//fed74.asp Erişim Tarihi: 23.07.2013

The Federalist Papers No:75. (1788). www.constitution.org/fed/fedara75.htm Erişim Tarihi: 08.07.2013

Treaties. <http://www.senate.gov/artandhistory/history/common/briefing/Treaties.htm> Erişim Tarihi: 01.07.2013

Oruçlu, A. (2008). **Başkanlık Sisteminin Türkiye Açısından Değerlendirilmesi.** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Antalya: AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü

